

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Neuvolan terveydenhoitajan lapsiperheille antama sosiaalinen tuki erotilanteessa

Junttila, Sallamaari & Koskiahho, Salla

2015 Porvoo

Laurea-ammattikorkeakoulu
Porvoo

Neuvolan terveydenhoitajan lapsiperheille antama sosiaalinen tuki erotilanteessa

Junttila Sallamaari
Koskiahho Salla
Hoitotyön koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2015

Junttila Sallamaari, Koskiahho Salla

Neuvolan terveydenhoitajan lapsiperheille antama sosiaalinen tuki erotilanteessa

Vuosi	2015	Sivumäärä	93
-------	------	-----------	----

Tämän opinnäytetyön aiheena oli neuvolan terveydenhoitajan antama sosiaalinen tuki lapsiperheelle erotilanteessa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää neuvolan terveydenhoitajien työorientaatioita huomioimaan eroperheen alle kouluikäiset lapset erotilanteessa. Työorientaatioita kehittämällä terveydenhoitaja antaa vanhemmille sosiaalista tukea lapsen auttamiseksi erotilanteessa. Opinnäytetyön tutkimustehtävät olivat: minkälaista sosiaalista tukea neuvolan terveydenhoitaja voi antaa eroperheille alle kouluikäiseen lapseen liittyvissä asioissa ja millä tavalla neuvolan terveydenhoitaja voi tukea perhettä ottamaan alle kouluikäinen lapsi huomioon erotilanteessa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tutkittua tietoa alle kouluikäisten kanssa työskentelevien terveydenhoitajien käyttöön.

Opinnäytetyössä lähestyttiin aihetta kvalitatiivisen tutkimuksen näkökulmasta. Opinnäytetyön aineistot kerättiin haastattelemalla viittä sosiaali- ja terveysalan asiantuntijaa. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Aineistot kerättiin tammikuussa 2015. Aineiston analysointimenetelmänä käytettiin teorialähtöistä sisällönanalyysia ja lähestymistapa oli deduktiivinen ja abduktiivinen.

Opinnäytetyön tuloksista ilmeni, että eroperheiden kohtaamisessa on monia ulottuvuuksia. On merkityksellistä, millä tavalla terveydenhoitaja kohtaa perheen ja siihen olisi tärkeää kiinnittää huomiota. Terveydenhoitajan rooli on olennainen vanhempien ohjaamisessa lapsen tueksi erosta selviytymisessä. Terveydenhoitajan on tärkeää korostaa alle kouluikäisen lapsen huomioimista erotilanteessa ja ottaa huomioon lapsen kehitystaso eroasioista puhuttaessa. Vanhempien voimavarojen ja vanhemmuuden tukeminen on myös olennaista, koska vanhempien jaksaminen heijastuu vääjäämättä lapsen hyvinvointiin erotilanteessa.

Erityisen tärkeäksi sosiaalisen tuen muodoksi aineistosta nousi emotionaalinen tuki. Emotionaaliseksi tueksi määriteltiin muun muassa puheeksi ottaminen, aito kuuntelu ja läsnäolo. Myös tiedollinen ja konkreettinen tuki koettiin tärkeiksi. Tärkeimmäksi tiedolliseksi tueksi määriteltiin palveluohjaus. Konkreettista tukea oli esimerkiksi kodinhoitoapu, taloudellisen tuen tarjoaminen ja arjen rutiinien vahvistaminen. Etenkin kriisissä olevalle konkreettinen tuki voi olla ensimmäinen tarvittava tuen muoto.

Sisällönanalyysillä muodostetuista alakategorioista syntyi opinnäytetyön tulokset. Tuloksista muodostettiin muistilista terveydenhoitajan käyttöön eroperheen kohtaamista varten. Muistilista on hyödynnettävissä moniammatilliseen käyttöön.

Asiasanat: sosiaalinen tuki, vanhempien ero, lapsiperhe, terveydenhoitaja, työorientaatio

Junttila Sallamaari, Koskiahho Salla

Social support given by a public health nurse at a child welfare clinic for families with children in a divorce situation

Year	2015	Pages	93
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was social support given by a public health nurse at a child welfare clinic for families with children in a divorce situation. The meaning of the thesis was to develop the work orientations of the public health nurses to pay attention to children under school age in parents' divorce. By developing work orientation the public health nurse can give social support to parents to support the children. The thesis research questions were: what kind of social support can the public health nurse give to a separating family about the child who is under school age and how can the public health nurse support the family to take the child under school age into account in a divorce situation. The aim of the thesis is to provide research-based information for the public health nurses working with under school age children.

In this thesis the subject is approached from the perspective of qualitative research. Interviewing five professionals of social and health care was the basis of collecting the research data. The interviews were conducted using a thematic interview method. The research data were collected in January 2015. The data was analyzed using the method of theory-driven content analysis. Approach of the analysis was deductive and abductive.

The research results of this thesis revealed that facing separated families has many dimensions. It is significant how a public health nurse faces a family and it is important pay attention to it. A public health nurse's role is essential to advise parents to help the coping of the children in a divorce situation. The public health nurse is important to emphasize the child's perspective in parents' divorce and child's level of development is noticed when parents tell about their divorce. Supporting the parenthood and parents' resource orientation is essential because parental resources are reflected in the child's welfare in a divorce situation.

After the analysis of the material it can be stated that the importance of emotional support is especially great. Emotional support was defined for example as discussion, listening and presence. Also intellectual and concrete support was as important forms of social support. The most important type of informal support was the service guidance. Concrete support included for example residential care, giving financial support and confirming everyday routines. Concrete support can be the first form of support needed when a person is in crisis.

The results of this thesis were formed from the subcategories of the content analysis. The results were formed into a checklist for a public health nurse to work with separated families. This thesis is focused particularly on the aspect of a public health nurse, but is applicable to other professional as well.

Keywords: social support, divorced parents, family with children, public health nurse, work orientation

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Lapsen kokemus vanhempien erotessa	8
2.1	Alle kouluikäisen lapsen emotionaaliset valmiudet	8
2.2	Vanhempien ero lapsen näkökulmasta	10
2.2.1	Lapsen tunteet vanhempien erossa	10
2.2.2	Pysyvyyden säilyttäminen lapsen arjessa eron jälkeen.....	12
2.3	Lapsen perhe eron jälkeen	13
3	Vanhemmuus eron jälkeen	15
3.1	Eron vaikutukset vanhemmuuteen	16
3.2	Vanhemmuudesta huolehtiminen erotilanteessa	17
4	Terveystoimittajan käyttämät työorientaatiot ja tukimuodot	19
4.1	Sosiaalinen tuki	19
4.1.1	Emotionaalinen tuki	22
4.1.2	Tiedollinen tuki	24
4.1.3	Konkreettinen tuki	26
4.2	Perheen voimavaroja vahvistavat työorientaatiot	27
4.3	Perheen kohtaaminen kriisissä.....	28
5	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimustehtävät	29
6	Opinnäytetyön empiirinen toteutus	30
6.1	Aineiston keruumenetelmät	30
6.2	Haastateltavien valinta	32
6.3	Aineiston analyysimenetelmät	33
7	Opinnäytetyön tulokset	35
7.1	Terveystoimittaja sosiaalisen tuen antajana eroperheille	35
7.1.1	Terveystoimittajan antama emotionaalinen tuki	36
7.1.2	Terveystoimittajan antama tiedollinen tuki	41
7.1.3	Terveystoimittajan antama konkreettinen tuki	43
7.2	Terveystoimittaja perheen tukena erotilanteessa.....	45
7.2.1	Vanhempien ohjaaminen lapsen selviytymisen tukemiseksi	45
7.2.2	Vanhempien ohjaaminen kertomaan erosta lapselle	48
7.2.3	Vanhemmuuden tukeminen	50
7.2.4	Vanhempien voimavarojen vahvistaminen.....	52
8	Pohdinta	54
8.1	Tulosten tarkastelu	55
8.1.1	Minkälaista sosiaalista tukea neuvolan terveystoimittaja voi antaa eroperheille alle kouluikäiseen lapseen liittyvissä asioissa?.....	55

8.1.2	Millä tavalla neuvolan terveydenhoitaja voi tukea perhettä ottamaan alle kouluikäinen lapsi huomioon erotilanteessa?.....	58
8.2	Tulosten luotettavuus	61
8.3	Eettiset kysymykset.....	63
	Lähteet	66
	Liitteet.....	70

1 Johdanto

Nykyään yhä useammat perheet päätyvät eroon. Vanhempien ero vaikuttaa lapseen voimakkaasti ja se voi olla riski lapsen kehitykselle (Poijula 2007, 235). Monesti erossa keskitytään aikuisiin ja heidän toipumiseensa, mutta yhtä tärkeää, ellei jopa tärkeämpää on pitää huolta lapsista. Lapset eivät välttämättä osaa käsitellä tunteitaan tai tuoda niitä esille. Siksi onkin hyvin tärkeää ottaa pienet lapset huomioon vanhempien erotessa ja antaa heille heidän tarvitsemaansa tukea.

Terveystenhoitajan on hyvä antaa vanhemmille sosiaalista tukea lapsen auttamiseksi erotilanteessa, koska pienille lapsille sosiaalisen tuen antaminen suoraan voi olla vaikeaa. Kääriäisen mukaan (2008, 81) taustatekijänä sille, miten lapsi suhtautuu vastaan tuleviin elämän kriiseihin, on vuorovaikutussuhde lapsen ja vanhemman välillä sekä sen toimivuus konfliktista huolimatta. Vanhempien keskittyessä vanhemmuuteen ja lapsen tukemiseen he edesauttavat lasta selviytymään erosta paremmin (Poijula 2007, 235).

Vanhempien jaksamisella on vaikutus lapsen hyvinvointiin erosta selviytymisessä. Kääriäinen (2008, 83) toteaa, että vanhemmuuden kokemus on muutoksen alla erotilanteessa. Eroaminen voi myös tuoda esiin uusia mahdollisuuksia vanhemmuudessa ja vanhemmilla voi olla enemmän voimia keskittyä vanhemmuuteen (Kääriäinen 2008, 86). Kääriäinen (2008, 73) tuo esille vanhemman kyvyn nähdä erotilanteen lapsen näkökulmasta, joka on auttava tekijä myös vanhemmalle itselleen eron läpikäymisessä.

Sosiaalista tukea on tutkittu suhteellisen vähän terveydenhoitajan työn näkökulmasta. Määritelmä sosiaaliselle tuelle ei välttämättä edes ole yleisesti tunnettu. Englantilainen professori Nutbeam määrittelee sosiaalisen tuen sisältävän emotionaalisen tuen, tiedollisen tuen sekä aineellisen tuen ja palvelut (Kumpusalo 1991, 13). Monissa yhteyksissä aineellinen tuki ja palvelut yhdistetään konkreettiseksi tueksi.

Emotionaalisella tuella tarkoitetaan toisen ihmisen välittämistä, kannustamista, luottamusta ja arvostamista. Tiedollinen tuki on suositusten ja tiedon antamista sekä asiakkaan ohjausta. Konkreettinen tuki on esimerkiksi auttamista kodinhoidossa, taloudellista tukea ja ajan antamista. (Deufel & Montonen 2010, 151.) Usein emotionaalisen tuen merkitys korostuu, mutta tiedollinen ja konkreettinen tuki ovat yhtälailla tärkeitä. Sen takia terveydenhoitajan kohdalla eroperhe tulee hänen huomioida tuen antaminen jokaisella tasolla. Erityisen oleellista sosiaalisessa tuessa on terveydenhoitajan ja asiakkaan välinen vuorovaikutus. Ilman vuorovaikutusta tuen tarpeen selvittäminen ja tuen antaminen on haasteellista. Kumpusalo (1991, 14) määrittelee sosiaalisen tuen ihmisten väliseksi vuorovaikutukseksi.

Vanhempien ero on kriisi koko perheelle. Silloin terveydenhoitajan antaman sosiaalisen tuen merkitys kasvaa. Cobbin (1976) mukaan asianmukainen sosiaalinen tuki voi suojella kriisissä olevaa ihmistä. Tuen antamisella on sekä suoria vaikutuksia terveyteen että epäsuoria vaikutuksia vaikeista elämäntilanteista selviytymiseen (Kumpusalo 1991, 17). Sen vuoksi terveydenhoitajan on tärkeää ymmärtää sosiaalisen tuen tarkoitus ja merkitys. Jotta tuen antamisessa terveydenhoitaja varmasti huomioi kaikki osa-alueet, olisi terveydenhoitajalla hyvä olla jonkinlainen työväline niiden muistamiseksi.

Tämän opinnäytetyön aiheena on terveydenhoitajan neuvolassa antama sosiaalinen tuki eroperheille. Työn aihe nousi keväällä 2014 eräässä Itä-Uudenmaan kunnassa tehdystä asiakaslautekyselystä sekä kyseisen neuvolan tarpeista. Tarkoituksena oli kehittää neuvolan terveydenhoitajien työorientaatioita huomioimaan eroperheen alle kouluikäiset lapset erotilanteessa. Opinnäytetyössä selvitettiin minkälaista sosiaalista tukea neuvolan terveydenhoitaja voi antaa eroperheille sekä millä tavalla tukea voidaan antaa.

2 Lapsen kokemus vanhempien erotessa

Ero lapsiperheessä on suuri asia ja siitä selviytyminen edellyttää monenlaista tukitoimia ja avun saamista. Lapsella ei usein ole valmiuksia käsitellä eroa tai ylipäättään ymmärtää, mistä tilanteessa on kysymys. Tämän takia muuttunut elämäntilanne voi hämmentää lasta ja vaikuttaa kielteisesti lapsen perusturvallisuuden tunteeseen tuttujen arjen rutiinien kadotessa. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 3-4, 37, 42, 50.)

Vanhempien ero muuttaa perhetilannetta ja asumisjärjestelyitä. Kodin hajotessa kahteen osaan lapsi voi kokea erilaisia tunteita, kuten ahdistusta ja surua. Tärkeää olisi, että lapsi saisi säilyttää molemmat vanhempansa ja lapsen kokema arki eheytyisi mahdollisimman pian eron jälkeen. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 39-42.)

2.1 Alle kouluikäisen lapsen emotionaaliset valmiudet

Lapsen sosiaaliset taidot ovat opittuja ja ne muotoutuvat varhaisten kokemusten kautta. Sosiaalinen kehitys on prosessi, jossa jokainen lapsen ikävaihe on erilainen. Sosiaalisten taitojen oppimisprosessi käynnistyy jo varhain lapsen synnyttyä ja sen perustana on kiintymyssuhde. Kiintymyssuhteen teorian on määritellyt englantilainen psykiatri ja psykoanalytikko John Bowlbyn, jonka mukaan lapsen varhaisvaiheen kehitystä ohjaa turvallisuuden tunne ja uhkavassa tilanteessa tukeutuminen hänelle läheiseen hoivaavaan aikuiseen. (Sinkkonen 2004, 1866). Kiintymyssuhteen ansioista lapsen luottamus ihmisiin alkaa kehittyä. Vauvalle vanhemmat ovat ensisijainen sosiaalinen suhde syntymän jälkeen. Lapsi oppii vanhempiensa tukemana vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja. Vauva saa vanhempiensa kautta ensimmäisen

kokemuksen ihmissuhteen pysyvyydestä, luottamuksen sekä turvallisuuden tunteista. (Keltikangas-Järvinen 2012, 7-8, 29.)

Lapsi saa käsityksen kolmen ensimmäisen elinvuotensa aikana ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta ja luo perustan minäkäsitykselleen. Kehityspsykologian kannalta nämä lapsen kolme ensimmäistä elinvuotta ovatkin merkityksellisimmät. Lapsen persoonallisuuden perusta, tunne omasta minuudesta ja yksilöllisyydestä muotoutuu näiden vuosien aikana. Ihmisten keskinäinen toiminta hahmottuu lapselle ja hän oppii säätelemään omia mielialojaan sekä hallitsemaan omaa käytöstään. Lapsen kehitys ei kuitenkaan etene tasaisesti vaan se kulkee kehitysvaiheiden mukaan. Jokainen kehitysvaihe sisältää tason, jonka lapsi saavuttaa omalla ajallaan ja siirtyy sen jälkeen seuraavaan. (Keltikangas-Järvinen 2012, 8, 21.)

Kehitystä tapahtuu emotionaalisella, kognitiivisella ja sosiaalisella tasolla kokonaisvaltaisesti lapsen elämässä. Turvallinen kiintymyssuhde auttaa lasta hahmottamaan kuvan itsestään itsenäisenä henkilönä ja luomaan käsityksen muiden ihmisten suhtautumisesta toisiinsa. Se luo perustan myös myöhemmille lapsen ihmissuhteille. Oppiminen, muistin kehittyminen ja kyky ymmärtää sanoja ovat esimerkkejä asioista, jotka kuuluvat emotionaaliseen kehitykseen. Kiintymyssuhteen luominen tunnetasolla lapselle merkityksellisiin aikuisiin, vanhempiin, kuuluu sosiaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen. Sosiaaliseen kehitykseen kuuluu myös tunteiden säätely ja itsekontrolli. (Keltikangas-Järvinen 2012, 26-27, 40.)

Kyrönlampi-Kylmänen (2007, 55, 164-167) on väitöskirjassaan tarkastellut lapselle merkittäviä arkielämän kokemuksia. Tutkimus osoitti, että lapsella oli voimakkain tunneside omiin vanhempiinsa ja, että lapset kaipaavat ja tarvitsevat yhteistä aikaa vanhempiensa kanssa. Lapset kokivat tarvitsevansa vanhempien asettamia rajoja. Lapsi myös vaatii vanhemman tukea tilanteissa, jossa hän ei osaa vielä ennakoita oman käytöksensä vaikutuksia.

Lapsesta huolta pitävä aikuinen saa lapsessa aikaan turvallisuuden tunteen, hän rauhoittaa ja auttaa lasta tunteiden säätelyssä. Näiden kokemusten avulla lapselle syntyy vähitellen itsenäistymisen mukana tunteiden säätelykyky. Lapsesta kasvaa psyykkisesti tasapainoinen yksilö, mikäli hän on saanut mahdollisuuden olla läheisessä yhteydessä hänelle emotionaalisesti tärkeisiin ihmisiin. (Keltikangas-Järvinen 2012, 27-28.)

Vuorovaikutussuhteen toimivuus lapsen ja vanhemman välillä konfliktista huolimatta on tärkeä taustatekijä sille, miten lapsi suhtautuu vastaan tuleviin elämän kriiseihin. Hyvän ja toimivan kiintymyssuhteen edistäminen ja siitä huolehtiminen on tärkeää, sillä suhdetta on haastavaa lähteä rakentamaan kokonaan uudelleen kriisitilanteessa. (Kääriäinen 2008, 81.)

Läheisten ihmissuhteiden syntyminen jo varhaislapsuudessa on lapsen sosiaalisten taitojen ydinasia. Kaikki lapsen luomat siteet edellyttävät pysyvyyttä. Turvallista ja pysyvää kiintymyssidettä ei muodostu, jos esimerkiksi vanhemmat vuorottelevat vauvan hoidossa muutaman kuukauden välein vauvan ensimmäisen ikävuoden aikana. Tavoitteena on ensisijaisesti, että molemmat vanhemmat rakentavat yhtä vahvan suhteen lapseen, mutta vähintään toisen vanhemmista on varmistettava lapselle ensimmäisen ikävuoden aikainen tiivis ihmissuhteen jatkuvuus. (Keltikangas-Järvinen 2012, 43.)

Lapsi näkee tilanteet oman elämäntilanteensa kautta ja vasta silloin hänen todellisuutensa saa merkityksen. Lapsella ei ole ymmärrystä siitä, mikä on todellista, ellei se liity hänen omaan elämäänsä. Jotta lapsella voisi olla todellinen käsitys tilanteesta, asialla on oltava oikea konkreettinen yhtymä hänen arkielämäänsä. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 150.)

Bio-psyko-sosiaalinen lähestymistapa auttaa lapsen mielen ja tilanteen käsittämistä. Lapsella on voimakkaita ja heikkoja perinnöllisiä ominaisuuksia ja esimerkiksi temperamentilla on osoittautunut olevan merkitystä vaikeissa tilanteissa, kuten juuri vanhempien erosta selviytymisessä. Lapset, joilla temperamentti on voimakas, oireilevat muita enemmän. He myös tointuvat muita hitaammin. Tyttöjen on katsottu reagoivan ahdistumalla ja masentumalla, pojat taas osoittavat tilanteessa enemmän aggressiivisuutta ja ongelmasta käytöstä. (Lipponen & Wesaniemi 2005, 127.)

2.2 Vanhempien ero lapsen näkökulmasta

Vanhempien ero voi olla lapselle riski, vaikka vanhemmat eroaisivat kuinka sovinnollisesti tahansa. Lapsi voi kokea monenlaisia tunteita erotilanteessa, kuten hylkäämisen tunnetta, pelkoa yksin jäämisestä tai syyllisyyttä tapahtuneesta. Merkittäviä asioita lapsen kannalta erossa ovat esimerkiksi vanhemman läsnäolo ja asioiden läpikäyminen niin, että hän ymmärtää. Lapsella on erotilanteessa omat tunteensa ja tarpeensa. Vanhemman kuuluu lohduttaa lasta erossa, eikä toisinpäin. (Hermanson 2012, 110-112.)

2.2.1 Lapsen tunteet vanhempien erossa

Vanhempien ero vaikuttaa lapseen voimakkaasti ja se voi olla riski lapsen kehitykselle. Se, minkälainen lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutussuhde on ennen eroa, sen aikana ja jälkeen, on tärkein tekijä lapsen kehityksen suhteen. Kun vanhemmat keskittyvät vanhemmuuteen ja lapsen tukemiseen, he edesauttavat lasta selviytymään erosta paremmin. (Poijula 2007, 235.)

Suru on pienten lasten ensisijainen reaktio vanhempien erotessa. Luottamuksen menetys ja pelko tulevasta aiheuttavat voimakkaita tunnereaktioita. Lapsen on usein vaikeaa ymmärtää, mistä ero johtuu ja mitä seuraavaksi tapahtuu. Pelkästään ero käsitteenä on lapselle erilainen kuin aikuiselle. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 37-38.)

Lapset kokevat vanhempien erotessa yleensä lyhyen kriisin, josta he kuitenkin selviytyvät hyvin. Lasten kokemukset vanhempien erosta ovat hyvin henkilökohtaisia ja yksilöllisiä. Osalla lapsista vastoinikäymiset voivat jatkua pitkään, mutta usein nämä ongelmat ovat alkaneet jo ennen eroa. Vanhempien erosta johtuvaa tarkkaa oirekuvaa ei kuitenkaan muodostu vaan ongelmat voivat olla laaja-alaisia. Asiaa tutkivien menetelmien monipuolistuminen ja tarkentunut kysymysten asettelu ovat edesauttaneet tulkinnan täsmentymistä vuosien kuluessa. Esimerkiksi ennen eroa ilmennyt väkivalta selittää lasten kauaskantoisia ongelmia enemmän kuin ero itse. Pitkään jatkuvat huoltajuusriidat ovat myös lapselle vahingollisia. (Lipponen & Wesaniemi 2005, 125-126, 133.)

Lapselle vanhempien erotessa nousee tärkeimmäksi kysymykseksi se, että kuka hänestä huolehtii ja keneen hän voi tukeutua kriisitilanteessa. Vanhemmilla on oma tehtävänsä arjen uusien järjestelyiden toteutuksessa ja omien tunteidensa myllerryksessä, joten heistä ei välttämättä silloin ole kovin paljon apua lapselle. Vanhempien kertoma rehellinen tieto kuitenkin vahvistaa lasten turvallisuudentunnetta. Esimerkiksi vanhempien suunnitelmista, tapaamisjärjestelyistä ja mahdollisesta muutosta on hyvä keskustella lasten kanssa. Jo se, että kerrotaan asioiden olevan kesken ja, että päätöksiä ei ole vielä tehty, on huojentavaa lapselle. (Lipponen & Wesaniemi 2005, 133-134.)

Selkeä, ymmärrettävä ja suora vanhempien ja muiden lapsen elämässä vaikuttavien aikuisten välinen vuorovaikutus ja kommunikointi vaikuttavat lapseen positiivisesti. Tärkeää on, että lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi vanhempien erossa. Vaikka päätösvalta eroasioissa ei kuulu lapselle, on lasten toivomusten ja mielipiteiden kuunteleminen merkityksellistä. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 43-44, 46, 51.)

Karttusen (2010, 101, 153-155, 158) väitöskirjassa tarkasteltiin lapsen asemaa huoltajuusriidoissa havainnoimalla lapsen kuulemistilanteita. Tutkimustilanteet osoittivat, että merkittävintä haittaa lapsen kuulemiselle oli tämän kokema lojaalisuusristiriita vanhempien välillä. Lapset toivat yksilöllisesti esiin, että olivat vaikeassa välikädessä erotilanteessa. Lapset eivät pystyneet vaikeissa huoltoriidoissa tuomaan esiin omaa mielipidettään. Tutkimuksen johtopäätöksenä oli, että pelkästään lapsen mielipiteen kuuleminen ei ole riittävä kartoittamaan hänen etuaan. Selvitys pitäisi toteuttaa ammatillisena prosessina, jossa lapsi otetaan huomioon kertaluontoista haastattelua perusteellisemmin.

Kaikkein tärkeintä lapsen kannalta on, että vanhemmat välttävät jatkuvaa kiistelyä eron jälkeen ja lapsen asettamista riitelyn välikappaleeksi heidän välilleen. Mikäli aikuiset kykenevät sopimaan eroasiat ja selvittämään riitaa aiheuttavat kysymykset ilman, että sotkevat lapset asiaan mukaan, lasten kielteiset reaktiot voivat olla vähäisempiä ja ohimenevämpiä. Lasten ongelmiin, pitkään kestäviin vaikeuksiin ja kriisiin on olennainen merkitys vanhempien välisellä vuorovaikutuksella. Eroriidat ja oikeuskiistat vaikuttavat lapseen hyvin negatiivisesti. Riitainen vanhempien välinen suhde vaikuttaa vanhemman ja lapsen väliseen kiintymyssuhteeseen. Kiintymyssuhde voi näyttäytyä lapsen näkökulmasta turvattomana, jos vanhemmat eivät oman tunnemyrskynsä takia ole pystyneet olemaan henkisesti lapsen saatavilla. (Lipponen & Wesaniemi 2005, 129-130, 134.)

Turvaton kiintymyssuhde saattaa ilmetä lapsen vahvasti tunnelatautuneena, velvoittavana ja ohjailevana käyttäytymisenä. Käytös voi olla myös avuttomuutta, välinpitämättömyyttä tai kaikkien tunteiden estämistä ja sulkeutumista. Vanhempien ristiriidoissa lapset joutuvat usein valitsemaan puolensa, äidin ja isän välillä, tahtomattaan. Todennäköisimmin lojaliteettiristiriitaan ajautuvat uhkaavien ja aggressiivisten vanhempien lapset. (Lipponen & Wesaniemi 2005, 130.)

2.2.2 Pysyvyyden säilyttäminen lapsen arjessa eron jälkeen

Lapsen turvallisuuden tunnetta lisäävät tutut tekijät auttavat lasta muuttuvassa elämäntilanteessa ja erosta selviytymisessä. Pysyviä, kriisin jälkeistä elämän jatkuvuutta tukevia tekijöitä ovat muut lapselle läheiset aikuiset, kuten isovanhemmat, päiväkodin työntekijät sekä lapsen omat ikätoverit ja sisarukset. Vanhempien eron seurauksena lasten elämä voi muuttua ratkaisevasti. Edessä saattaa olla muutto toiselle paikkakunnalle, mikä voi katkaista suhteet lähipiiriin. Lapsi on entistä haavoittuvaisempi, jos hänelle läheisten aikuisten muodostama verkosto on pieni. Lapsen on tärkeää saada jakaa ajatuksiaan ja purkaa tuntojaan jollekin tutulle aikuiselle silloinkin, kun vanhempien omat voimavarat ovat tilapäisesti heikommat. (Lipponen & Wesaniemi 2005, 128; Niemelä & Kääriäinen 2008, 45-46.)

Vanhempien ero saa aikaan lapsen perusturvallisuuden ja omanarvontunteen hajoamisen. Lapsi voi kokea kodin turvan katoavan ja tuttujen tapojen puuttuvan erotilanteessa. Lapseen olennaisimmin vaikuttaa se, miten vanhemmat pystyvät luomaan lapselle säännöllisen elämänrytmin uusissa olosuhteissa. Lapsesta huolehtiminen arjessa kuvastaa lapsesta välittämistä ja hänen arvostamistaan. Tuttuja arkirutiineja ylläpidettäessä lapsen on helpompi palauttaa luottamus vanhempiinsa ja usko siihen, että hänestä huolehditaan tulevaisuudessakin. Eron jälkeen arki jäsentyy uudelleen ennakoitavaksi ja eron aiheuttama lapsen hämmennys ja epävarmuus vähenevät. Lapsen ikätasoisien ja rutiininomaisen arjen palautuminen eheyttää lasta ja helpottaa lasta pääsemään yli vanhempien eron aikaansaamista muutoksista. Kosketus on tekijä, joka lisää omanarvontuntoa, koska ruumiillinen minä on yksilön tärkein minä. Lapsi

saattaakin hakeutua erotilanteessa vanhemman läheisyyteen ja syliin normaalia enemmän. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 41-42, 46, 50, 53; Poijula 2007, 236.)

Lapselle voi olla haitallisia perheen yhteisen ajan puute ja arjen yllätyksellisyys. Vanhemmat eivät saa jättää lasta yksin käsittelemään eron aiheuttamaa hämmennystä, vaikka voimavarat tuntuisivat menevän oman eroprosessin ja tunteiden käsittelyyn. Mikäli vanhemmat eivät kerro eron syistä ja seurauksista lapselle suoraan, voi lapsi mielikuvituksessaan keksiä itse selityksiä vaikeille asioille, tapahtumille ja tunteille. On tärkeää kertoa lapselle, miksi vanhemmat ovat eronneet tai eroamassa. Asia pitää kertoa lapselle hänen ikätasonsa mukaan niin, että hän ymmärtää. Alle yhdeksänvuotiaat lapset eivät vielä erota omien tekemisiensä seurauksia vanhempiensa tekemisistä vaan voivat syyllistää itseään asioista, jotka eivät koske heitä. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 38-40.)

Leikin avulla lapsi käsittelee asioita uutta luovasti ja mielikuvitusta käyttäen. Lapsen käyttäessä monimuotoisesti aistikanaviaan hän rikastuttaa mielikuvitustaan. Luonnollisia tapoja lapselle ilmaista itseään ja sulatella asioita voivat olla lukeminen, piirtäminen ja näytteleminen tai esittäminen. Vertauskuvat auttavat lasta ajattelemaan eroa ja helpottavat lapsen kokemaa hämmennystä. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 57-58.)

Arannen (2012, 59, 62-64) tekemä tutkimus satujen hyödyistä lapsille vanhempien erotessa kuvasi sitä, miten lapset voivat löytää satujen tarinoista yhtymäkohtia, joilla peilata omaa elämäänsä samaistumalla tarinoiden hahmoihin. Sadut edesauttoivat vanhempien mukaan lapsia sanoittamaan tunteitaan tarinoita hyödyntäen. Erosta puhuttiin avoimemmin perheessä ja asian käsittely tuntui edistyneen satujen ansiosta. Vanhemmat kokivat sadut hyödyllisiksi myös itselleen, satuhetket autoivat heitä oman eron käsittelyssä ja lapsen näkökulman selkiyttämisessä. Lapsen ja vanhemman yhteinen satuhetki lujitti vanhempien mukaan heidän välistä kiintymyssuhdetta.

2.3 Lapsen perhe eron jälkeen

Lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta mukaan lapsen huolto tarkoittaa lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamista lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Huolto turvaa erityisesti lapsen ja vanhemman välisen ihmissuhteen ja lapsen hyvän hoidon, valvonnan, huolenpidon sekä kasvatuksen. Lapsen kasvuympäristö on turvallinen ja virikkeellinen. Lasta kasvatetaan niin, että lapsi voi kokea tulleen ymmärretyksi, saada turvaa ja hellyyttä. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.)

Lapsen elämä on usein sidoksissa fyysiseen ympäristöön ja lähipiiriin. Kahdessa kodissa asuminen ja jatkuva siirtyminen vanhemmalta toiselle voi tuntua haastavalta, sillä lapsi voi ikävoi-

dä kulloinkin etäällä olevaa vanhempaa. Lapselle on merkityksellistä, asuvatko vanhemmat eron jälkeen suhteellisen lähellä toisiaan, jolloin lapsen kulkema matka on tarvittavan lyhyt. Pitkä välimatka voi hankaloittaa lapsen arkea. Pelkkä matkustaminen itsessään voi jo aiheuttaa lapselle pelon ja ahdistuksen tunteita, vaikka perillä odottaisi mukava yhdessäolo. (Niemi & Kääriäinen 2008, 41.)

On eri ratkaisuja, joihin vanhemmat voivat päätyä miettiessään lapsen asumisjärjestelyitä. Lapsen etu on lähtökohtana asumisesta päättäessä. Mietinnän alla voi olla asuuko lapsi pysyvästi joko jommankumman vanhemman luona vai vuorotteleeko hän kummankin luona. Mahdollinen ratkaisu voi olla myös se, että vanhemmat asuvat vuorotellen lapsen vakituksessa kodissa. Vaikka valinta on vanhempien päätettävissä, olisi kuitenkin suotavaa, että lapsi asuisi virallisesti vain yhdessä kodissa. Se mahdollistaisi monta asiaa, kuten tutun lähipiirin säilymisen ja samassa päiväkodissa käymisen. (Litmala 2002, 82.)

Vanhemmat voivat sopia yhdessä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Lapsen huolto voidaan uskoa yhteisesti molemmille vanhemmille tai yksin toiselle vanhemmalle. Lapsi voi asua toisen vanhempansa luona vanhempien asuessa erillään ja tavata toista vanhempaansa vanhempien yhdessä laatiman sopimuksen mukaan. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.)

Linnavuoren (2007, 60, 100-102) haastattelututkimus käsittelee lapsen kokemuksia vuoroasumisesta. Tulosten mukaan vuoroasumisen parhaana etuna lapset pitivät ylivoimaisesti sitä, että he pystyivät tapaamaan molempia vanhempiaan yhtä paljon. Muita hyvinä puolina olivat esimerkiksi vaihteleva asuinympäristö. Jotkut haastateltavista taas kaipaivat pysyvyyttä ja kokivat pitkän välimatkan vanhempien välillä ongelmaksi.

Tapaamisoikeus tarkoittaa lapsen oikeutta tavata ja pitää yhteyttä vanhempaansa, jonka luona hän ei asu. Lapsen huoltajilla tarkoitetaan lapsen vanhempia tai henkilöitä, joille lapsen huolto on myönnetty. Lapsen täyttyessä kahdeksantoista tai mennessään avioliittoon, sitä ennen lapsen huolto päättyy. Lapsen huoltaja päättävät yhdessä lapsen henkilökohtaisista asioista, kuten hänen hoidostaan, kasvatuksesta ja asuinpaikastaan. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.)

Vanhempien ero ja mahdollisten vanhempien uusien puolisoitten kanssa yhteen muuttaminen aiheuttaa lasten elämässä isoja muutoksia niin sosiaalisten suhteiden osalta kuin fyysiseen elinympäristöön liittyen. Kyrönlampi-Kylmänen (2007, 167) tutkimuksessa lapset alkuun useimmiten vierastivat toisen vanhemman uutta kumppania ja tämän lapsia. Lapsen perhe ja koti voivat sijaita monessa eri paikassa ja perhesuhteiden muuttumisen ansiosta perheessä ja

kodissa voi olla erilaisia tiloja ja paikkoja, jotka vaikuttavat lapsen elämään oleellisesti. Lapsen oma yksityinen tila on tilanteessa murroksen alla. (Ritala-Koskinen 2001, 98, 103.)

Vainion (2013, 27, 46, 53) tutkielma kuvaa lapsen perhekäsitystä erotilanteessa ja lapsen kokemusta suhteessa vanhempiinsa. Tulokset osoittavat, että lasten kokemuksi myönteisiksi tilanteisiksi ilmenivät perheen yhdessäolo ja vanhempien hellyyden osoitukset, kuten halaukset. Ikäviä kokemuksia olivat riitatilanteet biologisten sisarusten sekä sisarpuolten kanssa. Kielteisiä tunteita nostatti lapsissa myös tilanteet, joissa he eivät kyenneet vaikuttamaan perheen asioihin, jotka koskivat häntä.

Soikkelin (2012, 45, 117, 120, 124) tekemä tutkimus kuvaa vanhempiensa eron kokeneiden lasten perhesuhteita sekä tarkastelee eron jälkeisiä lapsen tekemiä perhetulkintoja. Tutkimuksen mukaan lapsi saattoi eron jälkeen pitää läheisimpänä perheenjäsenenään biologista vanhempaansa tai esimerkiksi sisarustaan. Lasten kokemukset vaihtelivat yksilöllisesti. Merkittävänä tekijänä siihen, miten läheisiksi lapset kokivat perheenjäsenensä, oli yhdessäolo, yhteinen tekeminen, lapsesta välittäminen ja lapsen huomioon ottaminen eron jälkeen. Lapset kertoivat myös arvostavansa perheen keskeistä myönteistä ilmapiiriä, huumoria, toisistaan välittämistä ja toistensa huomioimista. Eron jälkeisinä myönteisinä muutoksina lapset kuvasivat vanhempien riitojen vähenemisen, joka kertoo lapsen emotionaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin kannalta positiivisesta eron aikaansaamasta muutoksesta.

3 Vanhemmuus eron jälkeen

Vanhemmuus voidaan määritellä eri tavoin. Se voi olla biologista, sosiaalista, juridista ja psykologista. Biologinen vanhemmuus on yksiselitteisin; biologinen vanhempi on se, jonka siittiötä tai munasolua on lapsen hedelmöityksessä käytetty. Sosiaalinen vanhemmuus tarkoittaa lapsen kanssa asumista ja lapsen kasvatukseen osallistumista. Juridinen vanhemmuus tarkoittaa oikeudellista vanhemmuutta eli lain asettamia oikeuksia ja velvollisuuksia. Biologisella vanhemmalla on automaattisesti juridiset oikeudet ja velvollisuudet, mutta juridiseksi vanhemmaksi voi tulla lähinnä isyyden tunnustamisen ja adoption kautta. Psykologinen vanhemmuus perustuu lapsen ja aikuisen väliseen kiintymyssuhteeseen. Se määrittyy siten, ketä lapsi pitää itselleen tärkeänä aikuisena, kehen hän luottaa ja kenestä hän pitää. Biologinen, sosiaalinen tai juridinen vanhempi ei itsestään selvästi ole lapsen psykologinen vanhempi. (Armanto & Koistinen 2007, 354.)

Hyvää vanhemmuutta ja onnistunutta kasvatusta on vaikea mitata, mutta joitakin piirteitä voidaan kuitenkin nimetä. Vanhempien tulee huolehtia lastensa perustarpeista, kuten ravinnosta, turvallisuudesta, rakkauden osoittamisesta ja lämmöstä. Yksi vanhemmuuden tärkeimmistä tehtävistä on lapsen sosiaalistaminen; vanhemmat määräävät missä asutaan, onko

lapsella sosiaalisia kontakteja eri-ikäisten ihmisten kanssa ja onko lapsella harrastuksia. Näissä tulisi huomioida se, että lapsi saa kontakteja eri-ikäisiin ihmisiin, jotta hän oppii solmimaan vuorovaikutussuhteita ja suhtautumaan kaikenlaisiin ihmisiin luontevasti. Jokainen kuitenkin määrittää itse sen, mikä on riittävän hyvää vanhemmuutta. Jokainen vanhempi pyrkii kasvattamaan lapsiaan niillä taidoilla, voimavaroilla, rakkaudella ja järjellä, joita hänellä on käytössään sillä hetkellä. (Armanto & Koistinen 2007, 355-357.)

Vanhemmuuden kokemus on muutoksen alla erotilanteessa. Erosta kulunut aika, eroamisen tapa ja nykyinen vallitseva tilanne perheessä vaikuttavat tähän kokemukseen erossa ja eron jälkeen. Eroaminen voi kuitenkin tuoda esiin uusia mahdollisuuksia vanhemmuudessa. Vanhemmuus voi selkiytyä vanhemmille paremmin ja he voivat jakaa yhdessä vanhemmuutta uudella tavalla. Vanhemmilla voi olla myös enemmän voimia keskittyä vanhemmuuteen ja huolehtia siitä, kun toimimaton parisuhde on saatu päätökseen. (Kääriäinen 2008, 83, 86.)

3.1 Eron vaikutukset vanhemmuuteen

Ero on ihmisen elämään voimakkaasti vaikuttava käännekohta, joka tarkoittaa suurta muutosta ja moniosaista selviytymistä. Ero koostuu tietyistä kriisin vaiheista, jotka edellyttävät menneestä irti päästämistä ja tulevan uuden elämän vastaanottamista ja normalisoimista. Ero on henkisesti pitkä prosessi ja se voi laittaa elämän kokonaan uusiksi. (Määttä 2002, 12, 103, 125.)

Kääriäinen (2008, 10, 52) on julkaisussaan käsitellyt vanhemmuuden haasteita erossa ja eron jälkeen sekä parisuhteen päättyessä. Se, miten vanhemmat eroavat vaikuttaa olennaisesti eron jälkeiseen kokemukseen vanhemmuudesta. Kokemukseen vaikutti tutkimuksessa se, että olivatko vanhemmat päätyneet eroratkaisuun yhdessä pohtien ja suunnitellen, vai oliko toinen vanhemmista aktiivisemmassa roolissa eron kannalla, vai tuliko toinen yllättäen jätetyksi erossa. Tutkimuksessa näkyy eron yllätyksellisyyden vaikutukset huonompaan päätöksentekoon yhteisestä vanhemmuudesta. Lapsen edun huomioiminen on vaikeaa tilanteessa, jossa ero tapahtui nopeasti ja yllättäen sisältäen voimakkaita tunteita. Mikäli ero oli ennakoitavissa, tai eroa oli ehtinyt ennalta työstää, ehti vanhempi tiedostaa paremmin lapseenkin kohdistuvat eron vaikutukset ja yhteinen vanhemmuus toteutui paremmin.

Kiiski (2011, 73-74, 97-98) on käsitellyt tutkimuksessaan suomalaista avioeroa, eron kokemuksia, syitä erolle ja selviytymiskeinoja erossa. Puolisoiden välinen kokemusten ja käsitysten erilaisuus heijastui selkeästi eron alulle laittaneella puolisollla ja jätetyllä puolisollla eri tavoin vaikuttaen moneen eri tekijään erossa. Avioeron vaikutukset näkyvät emotionaalisella tasolla psyykkisinä rasitustekijöinä. Erossa syntyviä tavallisia tunteita ovat ahdistus ja mielialan vaihtelut sekä syyllisyys ja häpeä, jotka tuottavat stressiä muuttuvassa tilanteessa.

Parisuhteen päättyessä esiin nousevat usein haasteet vuorovaikutuksessa vanhempien välillä. Eron jälkeiseen aikaan voi liittyä välinpitämättömyyttä, puhumattomuutta ja muita kommunikatio-ongelmia. Toimintatapoihin erotilanteessa vaikuttavat monet eri tekijät. Tavat ja ymmärryksen mallit voivat olla opittuja lapsuudesta ja konfliktitilanteessa käyttäytymiseen vaikuttavina tekijöinä ovat persoonalliset luonteenpiirteet. Myös vanhempien henkilökohtaiset fyysiset ja henkiset valmiudet vaikuttavat eron läpikäymiseen ja sen aiheuttamiin reaktioihin. Vuorovaikutus vanhempien välillä rakentuu omaksutuista tottumuksista ja toiselle osapuolelle asetetuista toiveista. Lapsen hyvinvoinnin ja kasvun kannalta perheessä vallitsevan ilmapiirin merkitys on olennainen. (Kääriäinen 2008, 56-57.)

Kääriäisen (2008, 66-67, 80) mukaan lapset vaikuttivat haastateltujen vanhempien kokemukseen vanhemmuudesta ja heidän tekemiinsä eroratkaisuihin tavalla tai toisella. Se, miten molemmat vanhemmat säilyvät lapsen elämässä eron jälkeen heijastuu lapsen minuuden ja kiintymyssuhteiden kehittymiseen. Haasteena koettiin lasten ikätason mukaisten näkemysten huomioon ottaminen ja oikeuksien toteutuminen häntä koskevista asioista päättäessä. Vanhemmat kertovat lasten pääsevän vain joskus tuomaan esille omia toiveitaan ja ajatuksiaan asumisjärjestelyiden suhteen tai perheen erotilanteeseen liittyen. Erosta kertominen koettiin vaikeaksi ja lapsille kuulumattomaksi aiheeksi. Vanhemmat kuitenkin toivoivat puolueetonta arviota viranomaisten taholta ja aktiivisempaa roolia lapsen mielipiteiden kuulemisessa.

Ero voidaan kokea epäonnistumisena, mutta toisaalta myös mahdollisuutena. Myönteisiin kokemuksiin vaikuttaa eron vaikeus. Ihmiset kokevat eron eri tavoin. Toisille se on tuskallinen elämänmuutos ja kriisi, josta jää pitkäaikaiset traumat. Sitten taas toisten elämänlaatu saattaa kohentua huomattavasti. Ero saattoi tuoda helpotusta elämään ja parantaa omanarvontunnetta. Ajan kuluminen erosta vahvistaa myönteisiä tunteita erosta ja kohentaa elämänlaatua. Ero muuntaa ihmisten omaa minäkuvaa, arvoja ja elämäntavaroista sekä vaikuttaa käsitelmiin perheestä ja yhteiskunnasta. (Kiiski 2011, 113, 115, 117; Määttä 2002, 11-12.)

3.2 Vanhemmuudesta huolehtiminen erotilanteessa

Arjessa pärjääminen eron jälkeen on haaste vanhemmille. Puolisoiden on kyettävä päivittäisiin toimiin uudessa tilanteessa. Se vaatii totuttelua ja uusien tapojen opettelua sekä omaksumista. Myös eron jälkeiset asumisjärjestelyt sekä taloudellinen tilanne vaikuttavat arjesta selviytymiseen. (Määttä 2001, 158-160.)

Kauppinen (2013, 41, 87-88) toi esille tutkimuksessaan eron jälkeiseen toimivaan vanhemmuuteen vaikuttavat tekijät lapsen sekä vanhempien näkökulmista. Vanhempien erosta selviytyminen heijastui selkeästi vanhempien väliseen toimivaan yhteistyöhön. Lapsen asioiden

hoitaminen yhdessä oli myös vahvistava tekijä eron läpikäymisessä. Kääriäisen (2008, 73) mukaan vanhemman kyky nähdä lapsen näkökulma erotilanteessa auttoi myös vanhempaa selviytymään eron aiheuttamasta muutoksesta ja hämmennyksestä.

Tutkimuksessa kaikille vanhemmille oli yhteistä se, että he olivat tehneet tietoisien ratkaisujen hoitaa yhteistyössä lapsen asioita tämän parhaaksi. Vanhemmista kuudella oli kokemusta eroryhmästä ja he olivat tyytyväisiä vertaistukeen. Positiivisiksi asioiksi eron jälkeen vanhemmat kuvasivat toimivan yhteistyövanhemmuuden, perheenjäsenten tyytyväisyyden nykytilanteeseen, voimien palautumisen, helpottuneen olon, riitojen loppumisen, oman kasvun, erityisen huomion lasta kohtaan sekä uudet perheenjäsenet ja puoliset. (Kauppinen 2013, 88, 107, 116.)

Kauppinen (2013, 113-114) tutkimustuloksissa lapsille, jotka olivat suurimmaksi osaksi alle kouluikäisiä, vanhempien ero oli näkynyt toisen vanhemman muuttamisena toisaalle. Kukaan tutkimuksen lapsista ei ollut saanut erotilanteeseen apua ulkopuoliselta taholta. Perheissä, joissa yhteistyövanhemmuus toimi hyvin, ei nähty välttämättä tarpeelliseksi hakea tukea lapselle erotilanteeseen.

Hokkanen (2005, 9-10, 61) on tutkinut poikkileikkauksena yhteistyövanhemmuutta ja sitä, miten vanhemmat kokevat vanhemmuuden eron jälkeen ja minkälaisen arvon he sille antavat. Tutkimuksessa vanhemmat kertoivat tulleen yhteishuoltajuuspäätökseen ajatuksella, että lapsi saisi näin säilyttää molemmat vanhempansa. Yhteishuoltajuuden valitsemisen perusteena oli myös yhteisen kasvatuksen tärkeys, etävanhemmaksi jäävän oikeuksien takaaminen ja jätetyksi tulleen kumppanin hyvitteleminen.

Vanhemmat saattoivat jakaa lapsen kanssa yhdessä vietetyn ajan tasan, mutta he erittelivät kuitenkin vanhemmuutensa ja oman elämänsä toisesta vanhemmasta. Osalla vanhemmista oli samankaltaiset näkemykset lapsen kasvatustavoissa ja vanhemmat saattoivat keskustella keskenään lapsen kasvatuksen pääperiaatteista, muttei juurikaan muista asioista. Lapset olivat vanhemmille yhteinen asia, mutta raha-asiat saattoivat aiheuttaa heidän välilleen kiistaa. (Hokkanen 2005, 88-92.)

Kiiski (2011, 237-238, 241) osoitti tutkimuksessaan eron selviytymiskeinoiksi sosiaalisen sekä uskonnollisen tuen, eron pohtimisen välttämisen tai sen käsittelemisen yksin, tulevaisuuteen suuntautumisen ja ammattiapuun tukeutumisen. Sosiaalinen tuki oli esimerkiksi vertaistukea ja keskustelua lähipiirin kanssa. Tulevaisuuteen orientoituminen, huumori ja positiivinen ajattelu helpottivat vanhemman oloa kohentaen elämänlaatua sekä omanarvontunnetta. Ulkopuolisen avun tarve korostui niillä henkilöillä, jotka olivat kokeneet parisuhteen päättymisen erityisen stressaavana.

4 Terveydenhoitajan käyttämät työorientaatiot ja tukimuodot

Terveydenhoitaja tarvitsee työssään monenlaisien työorientaatioiden osaamista. Työorientaatiolla tarkoitetaan toiminnan sisällä tapahtuvaa työtapaa eli terveydenhoitajan konkreettista toimintaa asiakasta ohjattaessa. Mitkään orientaatiot eivät takaa onnistunutta vuorovaikutusta, ellei asiakas tule kuulluksi ja huomioduksi oman elämänsä parhaana asiantuntijana. Näin ollen dialoginen vuorovaikutus on erittäin tärkeää terveydenhoitajan työssä. (Haarala, Honkanen, Mellin & Tervaskanto-Mäentausta 2008, 106.)

Opinnäytetyössä selvitettiin terveydenhoitajan antamaa sosiaalista tukea lapsiperheille erotilanteessa. Sosiaalinen tuki sisältää emotionaalisen tuen, tiedollisen tuen ja konkreettisen tuen. Näiden tukimuotojen antaminen edellyttää terveydenhoitajalta ymmärrystä niiden sisällöstä. Myös vuorovaikutus on oleellinen asia tukea antaessa. Vuorovaikutuksellisella työorientaatiolla terveydenhoitaja tekee töitä yhdessä perheen kanssa. Kun perhe osallistuu ongelmien ratkomiseen, niin ratkaisut ovat todennäköisesti kaikista vaikuttavimmat. Myös voimavarakeskeisyys on oleellinen työorientaatio terveydenhoitajan kohdatessa eroperheen. Erotilanteessa perhe on usein kriisissä. Sen vuoksi terveydenhoitajan on ymmärrettävä kriisin vaiheet ja huomioitava ne työskennellessään eroperheiden kanssa.

4.1 Sosiaalinen tuki

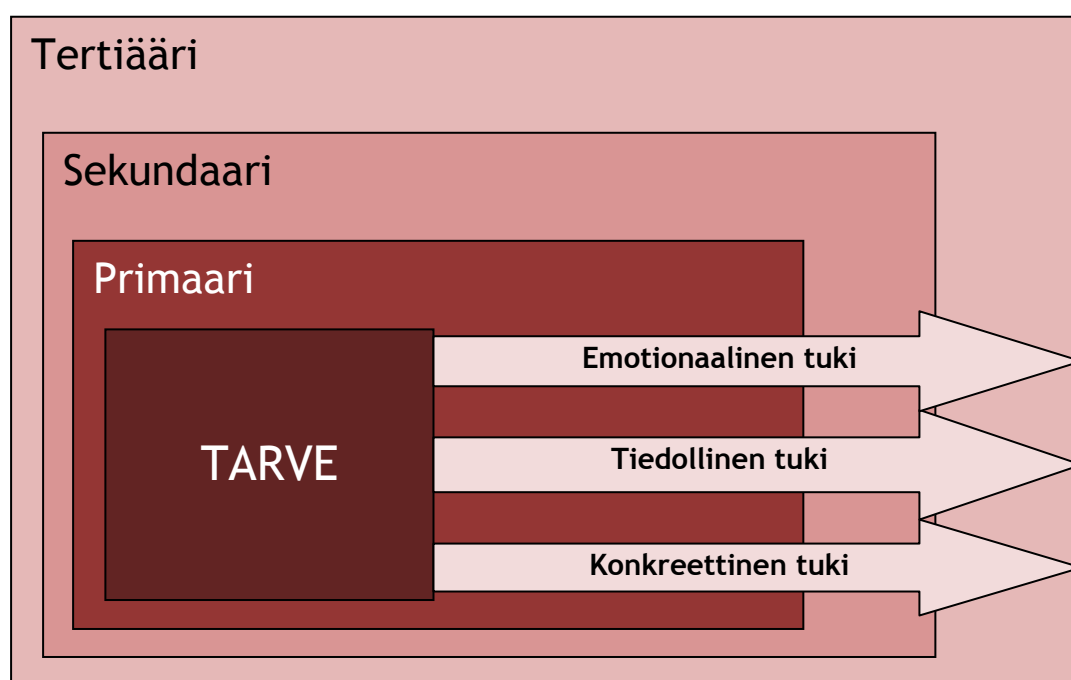
Sosiaalinen tuki käsitteenä vakiintui käyttöön 1970-luvulla kuvaamaan lähiyhteisön ja ihmisen välisiä suhteita. Vaikka yhteisön sosiaalinen tuki saa ihmisen onnen ja hyvinvoinnin kukki-
maan, on se käsitteenä heikosti tunnettu ja omaksuttu. Englantilainen professori Nutbeam (1986) määrittelee sosiaalisen tuen yhteisön tarjoamaksi avuksi, joka auttaa yksilöitä ja ryhmiä selviytymään negatiivisista elämäntapahtumista ja muista rasittavista elämäntilanteista. Hän kuitenkin korostaa, että sosiaalisen tuen saatavuus ei ole yksin riippuvainen yksilön halusta kuulua yhteisöön, vaan myös yhteisön mahdollisuuksista avun tarjontaan. Nutbeamin mukaan sosiaalinen tuki sisältää emotionaalisen, tiedollisen, aineellisen tuen sekä palvelut. (Kumpusalo 1991, 13.)

Emotionaalinen tuki tarkoittaa toisen ihmisen välittämistä, kannustamista, luottamusta ja arvostamista. Tukija kehuu, kiittää, ihailee ja rohkaisee. Emotionaalista tukea ovat myös empatia ja rakkaus. Tiedollinen tuki on suositusten ja tiedon antamista sekä asiakkaan ohjausta. Tuen antaja keskustelea, auttaa löytämään onnistumisen mahdollisuuksia, oikaisee vääriä uskomuksia ja etsii ratkaisua yhdessä asiakkaan kanssa. Tiedollista tukea ovat myös neuvot, opastus, opetus ja harjoittelu. Aineellinen tuki sekä palvelut ovat auttamista kodinhoidossa, taloudellista tukea ja ajan antamista, joita kutsutaan myös konkreettiseksi tueksi. Myös apu-

väline tai lääke luokitellaan konkreettiseksi tueksi. (Deufel & Montonen 2010, 151; Kumpusalo 1991, 14.)

Sosiaalinen tuki on ihmisten välistä vuorovaikutusta, jossa he antavat ja saavat henkistä, emotionaalista, tiedollista, toiminnallista ja aineellista tukea. Sosiaalinen tuki voi olla suora henkilöltä toiselle tapahtuvaa tukea tai epäsuoraa, järjestelmän kautta annettua tukea. Esimerkiksi sosiaaliturva on epäsuoraa tukea. (Kumpusalo 1991, 14.)

Sosiaalinen tuki jaetaan kolmeen tasoon; primaaritaso, sekundaaritaso ja tertiääritaso. Primaaritaso on ensisijaista ja siihen kuuluvat puoliso ja lähiomaiset. Sekundaaritasoon kuuluvat ystävät, sukulaiset, työtoverit, naapurit ja tukiryhmät. Tertiääritaso tarkoittaa ammattilaisten antamaa asiantuntija-apua. (Deufel & Montonen 2010, 150.)

Kuvio 1. Sosiaalisen tuen sisältö ja ulottuvuudet.

Sosiaalisen tuen tulee olla määrällisesti ja laadullisesti tarvetta vastaavaa, oikea-aikaista ja tilanteeseen sopivaa. Tuen vaikuttavuuden ja tehokkuuden edellytys on sen oikea ajoitus. Tuen tulisi olla saatavilla silloin, kun sen tarvitsijan voimavarat ovat käytössä ja ulkopuolista tukea todella tarvitaan. Esimerkiksi lääkäriin jonottaminen voi olla turhauttavaa ja kuluttaa ihmisen voimavaroja. Konkreettisuudessa määrä on ratkaiseva tekijä, mutta muun tuen suhteen tuen oikea-aikaisuus ja laatu ovat ratkaisevampia. (Deufel & Montonen 2010, 152; Kumpusalo 1991, 15, 17, 21.)

Mikkolan (2006, 183, 199) tutkimuksessa tuen merkityksestä potilaan ja hoitajan vuorovaikutuksessa potilaiden mukaan tuki näyttäytyy vuorovaikutuksessa kehkeytyvänä ilmiönä. Tuki syntyy viestintäprosessissa toisen kanssa. Tuki on vuorovaikutusilmiö, joka vaikuttaa hyvinvointiin ja mielialaan. Hoitajien mukaan tuen osoittamisessa määrittävinä tekijöinä ovat resurssit, erityisesti aikaresurssit.

Tutkimusten mukaan sosiaalisen tuen riittävyydellä on yhteys kaikkiin positiivisen mielenterveyden osa-alueisiin: tyytyväisyyteen itseä kohtaan, itseluottamukseen ja koherenssin tunteeseen (Mäenpää 2008, 52). Sosiaalisen tuen ulottuvuudet ovat merkittävästi yhteydessä itseluottamukseen ja koherenssin, eli sisäisen eheyden tunteeseen, jotka vahvistuvat läheisten ihmisten lukumäärän kasvaessa. (Sohlman 2004, 90). Laitisen, Ahon, Salosen ja Kaunosen (2013) mukaan sosiaalisen tuen ja masennus oireiden välillä oli ensisynnyttäjien kohdalla negatiivinen korrelaatio eli sosiaalinen tuki väheni masennusoireiden lisääntyessä.

Laitisen ym. (2013) tutkimuksen tulosten perusteella äitien sosiaalisen tuen saantia neuvolan terveydenhoitajalta tulee lisätä ja kohdentaa erityisesti niihin äiteihin, joilla on jonkin erityistilanteen aiheuttama lisääntynyt tuen tarve. Kokemukseen tuen määrästä vaikuttivat tuen saajan ikä ja koulutus sekä näkemys vauvasta ja perheen toimivuudesta.

Cobbin (1976) mukaan asianmukainen sosiaalinen tuki voi suojella kriisissä olevaa ihmistä monella osa-alueella: alhaisesta syntymäpainosta kuolemaan, niveltulehdukselta aina tuberkuloosiin ja masennukseen sekä alkoholismilta ja muilta psykiatrisilta sairauksilta. Myös Kumpusalon (1991, 17) mukaan sosiaalisella tuella on sekä suoria vaikutuksia terveyteen että epäsuoria vaikutuksia vaikeista elämäntilanteista selviytymiseen. Sosiaalisella tuella on parantavia vaikutuksia fyysiseen, sosiaaliseen ja emotionaaliseen toipumiseen. Lisäksi sosiaalinen tuki voi vähentää tarvittua lääkityksen määrää ja nopeuttaa toipumista sekä helpottaa noudattamaan määrättyä hoitoa. Tutkimusten mukaan sosiaalisella tuella onkin suora yhteys terveyteen.

Sosiaalinen tuki auttaa selviytymään stressitilanteista (Deufel & Montonen 2010, 152). Cobbin (1976) mukaan se ehkäisee kriisien epätoivottuja seurauksia. Se helpottaa kriiseistä selviytymistä ja muutoksiin sopeutumista, sekä suojelee yksilöä, kun hän käy läpi elämän kulun eri siirtymiä ja kriisejä. Sosiaalinen tuki suojelee myös masennusta vastaan laajojen elämän muutosten edessä.

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan tertiääritason sosiaalista tukea terveydenhoitajan antamana. Tarkoitus on selvittää minkälaista tukea neuvolan terveydenhoitaja voi antaa erotilanteissa olevalle lapsiperheelle. Sosiaalisen tuen ulottuvuuksina käsitellään emotionaalista, tiedollista ja konkreettista tukea. Konkreettiseen tukeen sisällytetään myös aineellinen tuki.

4.1.1 Emotionaalinen tuki

Sosiaali- ja terveysministeriön (2004, 105) mukaan neuvolassa emotionaalisen tuen tavoitteena on tukea vanhemmuutta ja parisuhdetta sekä perheen toimivuutta. Kun tunnelma on hyväksyvä, antaa se vanhemmalle tilaisuuden ilmaista ja kohdata omia epävarmuuden tunteita. Yhtälailla se antaa myös tilaa myönteisille tunteille. Hyvässä yhteistyösuhteessa on emotionaalista tukea antavia ominaispiirteitä. Erityisesti vaikeassa elämäntilanteessa olevalle vanhemmalle kuulluksi tulemisen ja välittämisen kokemus on erityisen tärkeä.

Emotionaalinen tuki on välittämistä, kuuntelemista, ymmärtämistä ja vahvistamista. Sen avulla voidaan lujittaa itseluottamusta, selviytymistä, vastuunottoa ja ratkaisujen tekemistä. Emotionaalinen tuki on toinen toistensa jaksamisesta huolehtimista. Se tarkoittaa mahdollisuutta ilmaista ja jakaa tunnetilojaan. Tunnetilojen jakaminen helpottaa oloa ja vapauttaa ajatuksia muille asioille. Empaattisuus, luottamus, huolenpito, jaksaminen ja rohkaiseminen sisältyvät emotionaaliseen tukeen. Emotionaalinen tuki ei vaadi henkilöstön lisäämistä, vaan henkilöstön uudelleenorientoitumista, jolloin asiakkaan emotionaaliset tarpeet nähdään yhtä tärkeinä kuin fyysisetkin tarpeet. (Ahlfors 2009, 41-42; Deufel & Montonen 2010, 153; Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 105.)

Blomqvistin (2004, 31) tutkimuksessa emotionaalinen tuki määritellään koostuvan puhumisesta, kannustamisesta, tunteesta, että hyväksytään omana itsenä ja luottamuksesta tuen saantiin. Emotionaalisen tuen koettiin auttavan jaksamaan ja lisäävän uskoa omaan selviytymiseen opinnoissa. Emotionaalisella tuella on myös suuri merkitys opiskelijan itsetunnon ja elämänhallinnan tunteen vahvistajana.

Puhuminen ilmeni kuunteluna ja keskusteluna sekä asioiden jakamisena. Opiskelijat kokivat tärkeäksi, että joku läheinen ihminen kuuntelee ja on myös kiinnostunut kuuntelemaan. Myös ymmärretyksi tulemisen tunne koettiin tärkeäksi. Kannustaminen ilmeni rohkaisuna ja rauhoitteluna, kyllä kaikki selviää ja asiat järjestyvät. Kannustamisen koettiin auttavan jaksamaan. Tärkeänä opiskelijat kokivat myös hyväksytyksi tulemisen tunteen omana itsenään. Tärkeää on voida olla oma itsensä ja myös uskaltaa näyttää omat heikkoutensa. Turvallisuuden tunnetta tuottavaksi koettiin tieto siitä, että tukea on saatavilla mitä tahansa tapahtuu. Tieto siitä, että ihmisiä on läsnä, oli opiskelijoille tärkeää. (Blomqvist 2004, 31, 35-36, 38.)

Mäenpään (2008, 41, 50, 55) mukaan emotionaalista tukea saadaan eniten ystäviltä, puolisoilta ja seurustelukumppaneilta sekä omalta perheeltä. Emotionaalisella tuella on merkittävä

yhteys koherenssin tunteeseen. Mitä enemmän emotionaalista tukea saa, sitä vahvempi koherenssin tunne on.

Myös Kukkuraisten (2006, 74, 79) tutkimuksessa vastanneet saivat läheisiltä eniten emotionaalista tukea. Se ei kuitenkaan ollut yhteydessä terveyteen liittyvään elämänlaatuun, mutta oli positiivisessa yhteydessä elämään tyytyväisyyteen. Henkilökunnalta saatuun emotionaaliseen tukeen reilu kaksi kolmasosaa oli tyytyväisiä. Tuen vähäisyys oli suurinta henkilökunnalta saatun ajan kohdalla. Henkilökunnalta saatu emotionaalinen tuki ei ollut yhteydessä terveyteen liittyvään elämänlaatuun eikä elämään tyytyväisyyteen.

Leinon (2011, 131) tutkimukseen rintasyöpäpotilaan sosiaalisesta tuesta osallistuneet potilaat olivat tyytyväisiä, että saivat olla saman lääkärin hoidossa, sillä tiivis hoitosuhde mahdollisti potilaalle kokemuksen empaattisesta, ymmärtävästä ja lohduttavasta hoitamisesta. Positiivinen asenne ja kuunteleminen koettiin potilaiden mukaan inhimillisenä. Tukea ja turvaa lisäksi, että lääkärin asiantuntemus oli käytettävissä koko leikkaushoitojakson ajan. Kiinteä hoitosuhde loi myös turvallisuuden tunnetta potilaille.

Rintasyöpäpotilaat kokivat aidon kiinnostuksen osoittamisen hyväksi. Henkisessä hädässä potilaat odottivat mahdollisuutta vuorovaikutukseen hoitajan tai lääkärin kanssa ja, että heillä olisi mahdollisuus purkaa tunteitaan. Hoitohenkilöstön mukaan on helpompaa lähestyä avoimesti henkistä tukea kaipaavaa ja sulkeutuneita potilaita yritetään kannustaa purkamaan tunteitaan. Selkeästi pelokkaalle ja ahdistuneelle potilaalle annetaan enemmän aikaa keskusteluun sekä tarjotaan mahdollisuutta keskustella psykiatrisen sairaanhoitajan kanssa. (Leino 2011, 138-139.)

Leinon (2011, 130-131, 140) mukaan henkisen tilan tunnistaminen alkaa tulkitsemalla potilaan käyttäytymistä ja muodostamalla käsitys asiakkaasta sekä hänen tilanteestaan. Potilaan todellisten tunteiden taakse voi olla vaikea nähdä, sillä usein vastasairastuneet ovat ylireippaita ja näyttävät harvoin tunteitaan vastaanotolla. Syöpähoitoihin tullessaan potilaat ovat hyvin eri vaiheissa sairausprosessia. Jotkut ovat käsitelleet sairastumistaan jo hyvin pitkälle ja siitä puhuminen on helpompaa. Toiset saattavat piilottaa tunteensa ja näyttää ulospäin viileän välinpitämättömiltä. Hoitajat tunnistavat, että välinpitämättömän potilaan tuen tarve on tosiasiasa suuri, vaikka ulospäin sitä ei näe. Tällaista potilasta voi olla vaikea lähestyä, sillä asiakas voi kokea loukkaavana tai tungettelevana psyykkisen tuen tarjoamisen. Hoitajan on kuitenkin tärkeää tarttua etäisinä pysyttelevien tilanteeseen, sillä kontaktia välttävät on myös helppo sivuuttaa. Tärkeää on ahdistuksen todesta ottaminen ja myötäeläminen. Psyykkisen tuen tunnistamisen herkkyys kasvaa sen mukaan miten kauan on ollut työelämässä. Työkokemus antaa myös valmiuksia potilaan kohtaamiseen ja tukemiseen.

Nämä asiat ovat hyvin sovellettavissa myös neuvolassa terveydenhoitajan vastaanottotyössä asiakkaan kanssa, joka käsittelee eroaan. Terveydenhoitajan tulee keskustella, kannustaa ja rohkaista perhettä. Tärkeää on olla empaattinen ja kuunnella aidosti asiakasta. Kun terveydenhoitaja osoittaa aitoa kiinnostusta asiakkaasta ja hänen hyvinvoinnistaan, on luottamuksellisen suhteen syntyminen helpompaa. Kun terveydenhoitajan ja asiakkaan välillä vallitsee luottamus, asiakkaan on helpompi ilmaista avoimesti tuen tarve, jolloin myös terveydenhoitajan on helpompi antaa tukea. Lasten kanssa työskennellessä on tärkeää myös seurata lasten käyttäytymistä ja tunnistaa heidän henkistä vointiaan, sillä usein lapsi saattaa esittää yliireipasta, vaikka todellisuudessa hän ei osaa tai halua käsitellä eroa.

4.1.2 Tiedollinen tuki

Tiedollinen eli informatiivinen tuki tarkoittaa tiedon antamista ja jakamista. Tiedollinen tuki sisältää erilaisia tietoja, neuvoja ja ehdotuksia, joiden avulla ongelmaa voidaan ratkaista. Tiedollinen tuki voi olla monisisältöistä, eli tietoa saadaan monista eri lähteistä ja sitä voi välittää monella eri tavalla. Tiedollinen tuki on myös sitä, että tuen saajalla on mahdollisuus tarkistaa pulmalliseksi kokemiaan asioita ja saada mielipide niihin. (Ahlfors 2009, 40-41; Lipponen, Kyngäs & Kääriäinen 2006, 35.) Seitsjoen (2008, 53) mukaan tiedollinen tuki voi olla laatukäsikirja tai jokin muu kirjallinen ohje toimintatavoista.

Blomqvistin (2004, 42) tutkimukseen osallistuneet opiskelijat määrittelivät tiedollisen tuen toisilta opiskelijoilta saaduiksi neuvoiksi ja avuksi opiskeluun liittyvissä ongelmissa. Tiedollinen tuki nähtiin tärkeänä asiana opintojen etenemisessä. Toisilta opiskelijoilta saatu tiedollinen tuki koettiin auttavan opintojen suunnitteluun ja järjestämiseen liittyvissä asioissa.

Myllykankaan (2009, 53, 59) tutkimuksessa sosiaalisesta tuesta mielenterveysasiakkaiden näkökulmasta tiedollisen tuen muodot sijoitettiin neljään eri kategoriaan; perustasolta saatu tiedollinen tuki (kouluterveydenhoitaja, koulukuraattori, koulupsykologi, opettaja, hoitaja tai yleislääkäri), erikoissairaanhoidolta saatu tiedollinen tuki (terapeutti, erikoissairaanhoitaja, erikoislääkäri), sosiaalityöntekijältä saatu tiedollinen tuki sekä lähipiiriltä saatu tiedollinen tuki. Tiedollisen tuen auttamismenetelmiin kuuluu neuvonta moniammatillisten työryhmien mahdollisuuksista asiakkaan tukemiseksi (Lipponen ym. 2006, 35).

Kukkuraisen (2006, 79) tutkimuksessa fibromyalgiaa sairastavien koherenssintunteesta, sosiaalista tuesta ja elämänlaadusta puolet osallistuneista koki saaneensa riittävästi tiedollista tukea kuntoutuksen henkilökunnalta. Tyytyväisyys kohdistui pääasiassa neuvoihin, tietoon ja apuun. Tyytymättömyys tiedollisen tuen antamisessa liittyi saatuun palautteeseen ja vahvistukseen, jota kuntoutuja sai omaa elämää koskeissa asioissa. Tutkimukseen vastanneet koki-

vat, että henkilökunnalta saatu tiedollinen tuki ei ollut yhteydessä terveyteen liittyvään elämänlaatuun eikä elämään tyytyväisyyteen.

Tiedollisella tuella on kuitenkin todettu olevan merkittävä yhteys koherenssin tunteeseen; mitä enemmän saa tiedollista tukea, sitä vahvempi koherenssin tunne on (Mäenpää 2008, 51, 55). Myös Roosin, Rantasen ja Koivulan (2010) tutkimuksessa sepelvaltimotautipotilaiden terveydestä potilaat kokivat, että mitä enemmän puolisoilta saatiin tiedollista tukea, sitä parempi oli potilaan psyykinen hyvinvointi.

Leinon (2011, 145-147) tutkimuksessa tiedolla tukeminen oli tarveriippuvainen ja yksilöllinen hoitamisen osa-alue. Tavallisesti potilaat tarvitsivat yksilöllistä tietoa ja kun tietoa annettiin henkilökohtaisten tarpeiden mukaan, koettiin se emotionaaliseksi tueksi. Potilaat etsivät tietoa myös tiedotusvälineistä, kirjallisuudesta ja Internetistä, joten heillä on hoitoon tullessa runsaasti yleistietoa. Tärkeää oli antaa henkilökohtaista tiedollista tukea. Kriisissä olevan potilaan oli tiedon omaksumisen kannalta tärkeää saada kirjallisia ohjeita, koska niiden avulla voi palata epäselviin asioihin myöhemminkin. Tiedon saaminen vähentää pelkoa ja epävarmuutta sekä lisää turvallisuuden tunnetta.

Tiedollista tukea annetaan usein psykoedukaationa, joka tarkoittaa koulutuksellista terapiaa. Se on opetuksellinen hoitomenetelmä, jossa potilaalle ja heidän omaisilleen tarjotaan tietoa sairaudesta ja sen hoidosta. Oleellista psykoedukaatiossa on se, että siinä edistetään sairauden kanssa selviytymistä. Sillä pyritään parantamaan potilaan ymmärrystä sairauden tilastaan sekä parantamaan hoitomyönteisyyttä. (Kieseppä & Oksanen 2013.)

Edellä mainittujen tutkimusten perusteella terveydenhoitajan työhön sovellettuna tiedollinen tuki tarkoittaa tiedon antamista ja jakamista. Se on avun ja neuvojen antamista eri ongelmiin liittyvissä asioissa. Myös terveydenhoitaja kohtaa kriisissä olevia, joten ohjeita olisi hyvä koota kirjalliseksi materiaaliksi. Tiedollisen tuen antamisessa terveydenhoitajan on myös muistettava, että tiedollisen tuen antajia on paljon muitakin. Sen takia tarvitaan yhteistyötä eri ammattikuntien kanssa.

Tiedollisessa tuessa tärkeitä ovat myös erilaiset työorientaatiot. Terveydenhoitaja voi käyttää vertaistukea ja ryhmämuotoista keskustelua antaessa apua eroperheille. Samassa tilanteessa olevilta saatu tiedollinen tuki voi olla täsmällisempää. Myös psykoedukaatio toimii työorientaationa terveydenhoitajan työssä. Sen avulla terveydenhoitaja voi auttaa perhettä selviytymään kriisin keskellä.

4.1.3 Konkreettinen tuki

Konkreettinen tuki voi tarkoittaa esimerkiksi vastuun jakamista erilaisissa tilanteissa. Konkreettinen tuki on siis tukea käytännön asioihin. Se sisältää käsin kosketeltavaa apua ja palveluita. Konkreettinen tuki on esimerkiksi auttamista kodin hoidossa, taloudellista tukemista ja ajan antamista. (Ahlfors 2009, 38, 40; Deufel & Montonen 2010, 151.)

Myllykankaan (2009, 44) tutkimuksessa konkreettisen tuen muotoja olivat asuminen, raha, lääkitys ja ravinto. Kertomuksissa rahalla tarkoitettiin sosiaaliturvaetuksia, kuten kuntoutusraha, nuoren kuntoutusraha, vammaistuki ja sairauspäiväraha. Asumisen tuella tarkoitettiin lastenkotiasumista, tukiasumista, asumisen rahallista tukemista sekä lähipiiriin tarjoamaa asumisen tukemista.

Toiminnallisen tuen muodoiksi koettiin laitoshoido tai tuettu, kuntouttava asuminen, opiskelun tukeminen, sairausloma, kuntoutussuunnitelmien laatiminen, arjen konkreettinen apu, kuntoutus ja sosiaalityöntekijän antama palvelu. Arjen konkreettisella tuella tarkoitettiin kotiapua kotiin, perustoimiin kuten syömisessä ja ulkoilussa avustaminen, kuljetukset hoitoon sekä muutot. (Myllykangas 2009, 48-49.)

Blomqvistin (2004, 47-49) tutkimukseen osallistuneet kokivat aineellisen tuen perheenjäseniltä saaduksi tueksi toimeentulossa, joka muodostui rahasta, ruoka-avusta ja hankinnoissa auttamisessa. Aineellinen tuki nähtiin tärkeäksi opintojen etenemisessä. Perheenjäsenten tuki auttoi keskittymään opiskeluun sekä vähensi tarvetta käydä töissä ja lisäsi opiskeluun käytettävää aikaa. Isien neuvolan terveydenhoitajalta saamista ohjeista ja tuesta -tutkimuksessa isät arvioivat saaneensa konkreettista tukea terveydenhoitajalta eniten terveydenhoitajan antamana aikana ja vähiten ohjauksena lisäävun hakemiseen (Vuorenmaa, Salonen, Aho, Tarkka & Åstedt-Kurki 2010).

Terveydenhoitaja voi antaa tietoa eri konkreettisen tuen muodoista. Terveydenhoitaja kuitenkin harvoin päättää konkreettisen tuen antamisesta. Oleellista on siis, että terveydenhoitaja ohjeistaa perhettä eri tuen mahdollisuuksista, sekä auttaa heitä löytämään eri palveluita. Tarvittavia palveluita erotilanteessa voivat olla esimerkiksi kodinhoitoapu tai lastenhoitopalvelut. Myös taloudellisen tuen piiriin ohjaaminen on konkreettista tukea. Terveydenhoitaja ohjeistaa perhettä löytämään oikeat väylät tuen saamiseksi, mutta ei voi päättää perheen saamista tukipalveluista.

4.2 Perheen voimavaroja vahvistavat työorientaatiot

Vuorovaikutuksen orientaatio voidaan jakaa kolmeen: asiantuntijakeskeinen, asiakaskeskeinen ja dialoginen. Asiantuntijakeskeisessä orientaatiossa asiantuntijoiden ja järjestelmien määrittelemät tavoitteet ja tulkinnot ohjaavat toimintaa. Tyypillistä ovat ongelma- ja yksilökeskeisyys, monologisuus ja pyrkimys diagnoosien tekemiseen sekä asiantuntijavalta. Asiakaskeskeisessä orientaatiossa kunnioitetaan asiakasta ja hänen tarpeitaan. Tyypillistä ovat konstruktivismi, voimavarakeskeisyys ja asiakkaan aktiivinen rooli päätöksenteossa. Dialogisessa orientaatiossa vuorovaikutus on vastavuoroinen suhde, jossa molemmat vaikuttavat. Tyypillistä ovat keskusteluyhteys ja tasavertainen suhde; asiakas ja työntekijä ovat kumppaneita. (Haarala ym. 2008, 106-108.)

Terveystenhoitajan keskeinen työorientaatio on ratkaisukeskeinen työskentelytapa, joka mahdollistaa joustavaan työskentelyyn, jossa asiakas on vastuullisena ja vastavuoroisena osapuolena. Asiakkaan kykyjä, taitoja ja osaamista hyödynnetään. Ratkaisukeskeinen eli voimavarasuuntautunut lähestymistapa sopii hyvin terapian lisäksi henkisen valmennuksen ja kehittämisen työvälineeksi, jolloin kyse ei ole sairauden hoidosta. Ratkaisukeskeinen työtapo edistää asiakkaiden itseluottamusta, omatoimista ongelmanratkaisukykyä ja tulevaisuuteen liittyvää optimismia. Tärkeitä ovat vuorovaikutusilmasto ja työntekijän vaikutus; työntekijä voi tietoisesti vaikuttaa keskustelun sisältöön ja asiakassuhteen laatuun keskusteluvälineillä ja vuorovaikutustavoilla. Käytännössä kyse on terveydenhoitajan ihmiskäsityksestä, ajattelutavasta ja tavasta haastatella asiakasta. (Haarala ym. 2008, 109-111.)

Leinon (2011, 130) tutkimuksessa rintasyöpäpotilaan sosiaalisesta tuesta hoitoprosessin aikana todettiin, että hoitosuhteen syntyminen edellyttää tunnekokemuksen jakamista. Toimivalla yhteistyösuhteella on oleellinen merkitys luottamuksen rakentumisen, tunteiden ymmärtämisen ja tuen vastaanottamisen kannalta. Jotta vastavuoroinen kohtaaminen ja vuorovaikutus toteutuvat on keskustelulle annettava tilaa. Potilaalla tulee olla mahdollisuus kertoa tunteistaan ja huolistaan sekä tulla kuulluksi. Vastavuoroiseen keskusteluun liittyy oleellisesti hoitajan riittävä empaattisuus, mutta myös potilaan oma vastaanottavaisuus. Tämän vuoksi on tärkeää, että tapaamisiin varataan riittävästi aikaa, jotta hoitajalla on mahdollisuus perehtyä potilaan tilanteeseen. Merkityksellistä on, että tilanne kartoitetaan yhdessä potilaan kanssa.

Voimavarakeskeisyys on toimintaa, joka edistää yksilöiden, yhteisöjen ja organisaatioiden osallistumista omaan elämään liittyvien tekijöiden hallitsemiseen sekä yhteisössä että laajemmin yhteiskunnassa. Terveystenhoitaja voi rakentaa asiakasta voimavaraistavaa keskustelua soveltamalla vastavuoroista osallistumista tukevia puhekäytäntöjä ja neuvontatyön strategioita. Vastavuoroisen osallistumisen puhekäytännöt kuvaavat asiakkaan osallistumista tukevia keskustelukäytänteitä: kutsu osallistujaksi, asiakkaan reflektion herättäminen, asiakkaan

kompetenssin kunnioittaminen ja terveydenhoitajan kohteliaisuus. Vastaavasti asiakas on vastavuoroisessa keskustelussa yhteistyökumppani, joka tuo keskusteluun asioita, esittää kysymyksiä ja tekee keskeytyksiä. Osallistumalla ja olemalla aktiivinen asiakas tuo neuvontakeskusteluun hänelle tärkeät asiat. Näin puhekäytännöt rakentavat asiakkaan omia tavoitteenasetteluja kunnioittavaa, voimavarakeskeistä neuvontaa. (Haarala ym. 2008, 148.)

Voimavarakeskeisen neuvonnan lähtökohtana on tuen ja harjoittelun mahdollistaminen siten, että asiakkaalla on mahdollisuus ja riittävästi osaamista tehdä haluamansa terveystoimenpiteet. Voimavarakeskeisen neuvontatyön ydin muodostuu terveydenhoitajan ja asiakkaan välisestä yhteistyösuhteesta. Avainasemassa ovat vastavuoroinen keskustelu ja asioiden tarkastelu yhdessä. Asiakkaan voimavarojen löytyminen edellyttää terveydenhoitajalta tietoisuutta siitä, että työntekijän kysymykset, kommentit ja tulkinnat vaikuttavat asiakkaan toimintaan. Terveydenhoitaja on opastaja, joka helpottaa viestinnällään asiakkaan osallistumista keskusteluun. Näin asiakkaan käsitykset, näkemykset ja tavat tulevat näkyviksi sekä asiakkaalle itselleen että terveydenhoitajalle. Asioiden tiedostaminen tuo uutta tulkintaa ja jäsenystä sekä avaa uusia näkökulmia ja mahdollisuuksia ongelman ratkaisuun. (Haarala ym. 2008, 154.)

4.3 Perheen kohtaaminen kriisissä

Kriisiä voidaan määritellä monella eri tavalla. Kriisi on usein yllättävä ja järkyttävä uusi tilanne, johon ei osata varautua. Kriisi on tila, johon liittyy psyykkistä tuskaa, elämän jatkuvuuden kyseenalaistamista ja tasapainottomuutta. Jokainen reagoi yksilöllisesti kriisitilanteeseen. Usein koetaan avuttomuutta, hämmennystä ja levottomuutta. Myös toimintakyky saattaa lamaantua vaikean kriisin seurauksena. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Yleensä kriisit jaotellaan kehitys-, elämän- ja traumaattisiin kriiseihin. Kehityskriisit ovat iän mukana tuomia kriisejä, kuten murrosikä, itsenäistyminen, perheen perustaminen. Elämänkriisejä voivat olla esimerkiksi ihmissuhteiden katkeamiset, irtisanomiset ja asuinpaikan vaihdokset. Kehitys- ja elämänkriiseille tyypillistä on se, että muutoksen tiedetään etukäteen olevan tulossa. Tällöin sopeutumisprosessi tapahtuu vähitellen. (Kunttu, Komulainen, Makkonen & Pynnönen 2011, 48.)

Äkillisessä eli traumaattisessa kriisissä sopeutumisprosessi alkaa heti. Sopeutumisprosessin vaiheet ovat sokkivaihe, reaktiovaihe, työstämis- ja käsittelyvaihe ja uudelleen suuntautumisen vaihe. Sopeutumisprosessin vaiheet tulevat usein selkeästi esille, mutta ne poikkeavat toisistaan huomattavasti. Tämän vuoksi myös auttamisen tavat poikkeavat kriisin eri vaiheissa. Tärkeää on tunnistaa, missä kriisin vaiheessa ihminen on, jotta häntä voidaan auttaa oikealla tavalla. Kriisiapu tukee ja vahvistaa mielen luonnollista reaktiota. (Duodecim 2010.)

Kriisitilanteessa ihmisen itseluottamus on koetuksella. Kun kriisissä kaikki resurssit otetaan käyttöön, herää pelko niiden riittävyydestä. Kriiseissä itseluottamuksen säilyttäminen edellyttää, että saadaan riittävästi tietoa ja ulkopuolista tukea. Tähän usein tarvitaan asiantuntijan apua. (Kunttu ym. 2011, 49.)

Suuriin elämänmuutoksiin sopeutuminen edellyttää, että vaikeita ajatuksia ja tunteita käydään läpi. Tämä voi olla sen verran haastavaa, että ilman asiantuntevaa opastusta ja motiivointia siihen ei pysty. Asiantuntijan tehtävänä asiakkaan kriisissä on motivoida ja opastaa kipua tuottavien ajatusten ja tunteiden käsittelyssä. Kriisissä avun ajoituksella on hyvin suuri merkitys. Apua tulisi olla saatavilla heti kriisin alusta alkaen ja tapaamisia tiheästi. Kriisin reaktiovaiheessa hyviä tuloksia voidaan saavuttaa pienellä asiantuntijapanoksella. Tämän vuoksi on tärkeää, että kriisissä oleva saisi apua mahdollisimman pian kriisin synnyttyä. (Kunttu ym. 2011, 49.)

Eron kohdannut perhe on usein kriisissä ja sen takia terveydenhoitajan olisi oleellista tunnistaa kriisin vaiheita. Tärkeää olisi yrittää antaa kriisissä olevalle perheelle apua mahdollisimman pian. Vaikka terveydenhoitaja ei ole kriisityön ammattilainen, voi hän kannustaa ja motivoida asiakasta keskustelemaan vaikeista tunteista ja tällä tavoin auttaa häntä.

5 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimustehtävät

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä erään Itä-Uudenmaan kunnan neuvolan kanssa. Työn aihe nousi keväällä 2014 tehdystä asiakaspalautekyselystä sekä neuvolan tarpeista. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää neuvolan terveydenhoitajien työorientaatioita huomioimaan eroperheen alle kouluikäiset lapset erotilanteessa. Työorientaatioita kehittämällä terveydenhoitaja antaa vanhemmille sosiaalista tukea lapsen auttamiseksi erotilanteessa.

Tutkimustehtävät olivat:

1. Minkälaista sosiaalista tukea neuvolan terveydenhoitaja voi antaa eroperheille alle kouluikäiseen lapseen liittyvissä asioissa?
2. Millä tavalla neuvolan terveydenhoitaja voi tukea perhettä ottamaan alle kouluikäisen lapsi huomioon erotilanteessa?

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tutkittua tietoa alle kouluikäisten kanssa työskentelevien terveydenhoitajien käyttöön. Terveystenhoitajille tuotettiin materiaalia missä asioissa, minkälaista ja millä tavoin terveydenhoitajan työssä voidaan tukea vanhempia tukemaan lapsia erotilanteessa. Työssä keskityttiin erityisesti neuvolan terveydenhoitajiin, mutta työ on sovellettavissa moniammatillisesti.

6 Opinnäytetyön empiirinen toteutus

Opinnäytetyön toteutustapana oli laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, jossa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ihmisten tulkintoja, käsityksiä, kokemuksia tai motivaatioita. Se siis liittyy asenteisiin, uskomuksiin ja käyttäytymisen muutoksiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 65-66.)

Hirsjärvi ym. (2009, 164) listaavat kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä seuraavasti: 1. tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja aineiston hankinta toteutuu aidoissa tilanteissa, 2. ihmisiä suositetaan välineenä tiedon keruussa, 3. analyysimenetelmänä käytetään induktiivista analyysiä, 4. aineiston hankinnassa käytetään laadullisia menetelmiä, kuten teemahaastattelua, 5. kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, 6. tutkimuksen edistyessä muotoutuu tutkimussuunnitelma, 7. tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti.

Opinnäytetyön haastattelut toteutettiin teemahaastattelumenetelmää käyttäen sekä yksilöhaastatteluna että parihaastatteluna. Haastateltaviksi valikoitui viisi sosiaali- ja terveysalan ammattilaista. Haastattelut toteutettiin tammikuussa 2015. Aineiston analyysimenetelmänä oli deduktiivinen ja abduktiivinen sisällönanalyysi.

6.1 Aineiston keruumenetelmät

Haastattelu on käytetyimpiä tiedonkeruumenetelmiä, sillä se on hyvin joustava menetelmä ja sopii moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Haastateltaessa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, jolloin on mahdollista suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa ja saada esiin vastausten taustalla olevia motiiveja. Haastateltaessa saa myös ei-kielellisiä vihjeitä, jotka auttavat ymmärtämään vastauksia. Haastattelu valitaan usein seuraavista syistä: halutaan nähdä ihminen tutkimustilanteessa subjektina, ihminen on tutkimuksessa aktiivinen osapuoli ja merkityksiä luova, tutkimuksen kohteena on vähän kartoitettu, tuntematon alue, haastateltavan puhe halutaan sijoittaa laajempaan kontekstiin, vastauksia halutaan selvittää, haastattelusta saatavia tietoja halutaan syventää tai halutaan tutkia arkoja tai vaikeita aiheita. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 34-35.)

Haastattelun etuna on sen joustavuus; haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selvittää ilmausten sanamuotoa ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Joustavaksi haastattelun tekee myös se, että kysymykset voidaan esittää halutussa järjestyksessä. Tärkeintä haastattelussa on saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta

asiasta. Sen vuoksi haastattelukysymykset tai teemat on hyvä antaa haastateltavalle jo etukäteen tutustuttavaksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.)

Teemahaastattelulle, jota kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastattelumenetelmäksi, ominaista on se, että jokin haastattelun näkökohta on päätetty, mutta ei kaikki; esimerkiksi kysymykset ovat kaikille samat, mutta vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat voivat vastata omin sanoin. Teemahaastattelu kohdennetaan joihinkin tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Haastattelu siis etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Tämä tuo tutkittavien äänen paremmin kuuluiin ja vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47-48.)

Teemahaastattelu huomioi sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän antamat merkityksensä asioille ovat keskeisiä. Myös se, että merkitykset asioille syntyvät vuorovaikutuksessa huomioidaan teemahaastattelussa. Teemahaastattelussa ei ole strukturoidulle lomakehaastattelulle ominainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys, mutta se ei myöskään ole täysin vapaa niin kuin syvähaastattelu. Muissa puolistrukturoiduissa haastatteluissa kysymykset tai jopa kysymysten muoto ovat kaikille samat, teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit, eli teema-alueet, ovat kaikille samat. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48.)

Yksilöhaastattelut sopivat aineistonkeruumenetelmiksi, kun tutkimusaihe on sensitiivinen eikä haastateltava välttämättä halua keskustella tutkimusaineesta ryhmässä. Puhelinhaastattelut ja haastattelut tietokonetta apuna käyttäen ovat viime aikoina yleistyneet. (Hirsjärvi ym. 2009, 212; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 123.)

Opinnäytetyön aineisto kerättiin haastattelemalla sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia. Haastattelu toteutettiin teemahaastattelun menetelmää käyttäen yksilö- ja parihaastatteluinä. Haastattelumenetelmäksi valikoitunut teemahaastattelu oli opinnäytetyön kannalta ollenainen, koska sen ansiosta haastateltavat saivat mahdollisuuden vastata haastattelukysymyksiin omin sanoin ja tuoda esille omat näkemyksensä vapaammin aiheeseen liittyen. Haastattelututkimuksessa haastattelurunko rakentui viitekehyksen teemoista, jotka sisälsivät aihepiirien mukaiset haastattelukysymykset.

Haastattelu koettiin menetelmänä toimivaksi, koska se mahdollisti joustavan keskustelutilanteen. Haastattelu eteni teemojen mukaisesti aihe kerrallaan. Haastateltavalla oli mahdollisuus poiketa aiheesta ja kertoa omia kokemuksia tutkittavaan ilmiöön liittyen. Yksilöhaastatteluihin oli varattu aikaa tunti haastattelua kohden ja parihaastatteluun varattiin aikaa puoli toista tuntia. Haastattelu jaettiin haastattelijoiden kesken tutkimustehtävittäin, kuitenkin niin, että kumpikin haastatteliijoista oli aktiivisessa roolissa koko haastattelun ajan. Haastat-

telun jakaminen haastattelijoiden kesken selkeytti haastattelutilannetta. Käytössä oli kaksi nauhuria, joiden avulla haastattelut tallennettiin.

Yksi haastatteluista toteutettiin Skype-yhteydellä, yksi puhelimitse ja loput kaksi kasvokkain haastateltavien henkilöiden työpaikoilla. Yksilöhaastattelun etuna oli asiantuntijan vapaus pohtia käsiteltävää aihetta avoimesti ilman toisen asiantuntijan luomaa painetta. Parihaastattelu koettiin tilanteena monipuoliseksi kahden eri asiantuntijan antaessa näkemyksensä tutkittavasta aiheesta.

6.2 Haastateltavien valinta

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on oleellista, että haastateltavat tietävät mahdollisimman paljon tutkittavasta ilmiöstä tai heillä on kokemusta siitä. Sen vuoksi haastateltavien valinnan tulee olla harkittua. Tutkimusraportista on tultava ilmi miten haastateltavien valinta on harkittu ja miten valinta on tarkoitukseen sopivaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85-86.)

Haastateltavien valinnassa tulee ensin päättää, minkälaisia ihmisiä tulee haastatella ja kuinka monta ihmistä voi haastatteluun ottaa mukaan. Tärkeää on myös miettiä haluaako käsitellä haastateltavia yhtenä ryhmänä, jakaa heidät useampaan ryhmään tai käsitellä heitä kokonaan yksittäisiä haastatteluita. Haastateltavien määräksi ohjeistetaan yleensä valitsemaan niin monta kuin on välttämätöntä, jotta saa tarvitsemansa tiedon. Haastateltavien määrä on riippuvainen tutkimuksen tarkoituksesta. Jo muutamaa henkilöä haastattelemalla voidaan saada merkittävää tietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 58-60.)

Yleensä haastateltavat valitaan sen mukaan, mitä ryhmää he edustavat, kuten miehet tai naiset. Tutkimuksen tarkoitus määrää nämä ryhmittymät. Monissa kvalitatiivisen tutkimuksen oppaissa korostetaan joustavuutta ja avoimuutta tutkimuksen kaikissa osissa. Tämä tulee huomioida myös haastateltavien valinnassa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 59, 83.)

Tässä opinnäytetyössä tutkittavana ilmiönä oli neuvolan terveydenhoitajan antama sosiaalinen tuki lapsiperheelle erotilanteessa. Haastattelututkimukseen valittiin viisi sosiaali- ja terveysalan ammattilaista. Haastatteluun osallistui kaksi terveydenhoitajaa, lastenvalvoja sekä asiantuntijat Mannerheimin Lastensuojeluliiton Hyvinkään yhdistyksen LapseN Eroapu eli NEro-hankkeesta ja Tampereen osaston Lapsi ja ero -hankkeesta. Haastateltavat valittiin siten, että saatiin mahdollisimman laaja-alaista asiantuntijatason tietoa tutkittavasta aiheesta.

Opinnäytetyön haastattelututkimukseen valikoitui monta eri ammattiryhmän osaaajaa, jotta terveydenhoitajan työorientaatioita saatiin kehitettyä mahdollisimman kattavasti. Haastattelututkimukseen valittiin kaksi neuvolan terveydenhoitajaa, koska opinnäytetyön päänäkemys

on terveydenhoitajan työssä. Lastenvalvoja toi opinnäytetyöhön omaa kokemusta erityistä tukea tarvitsevista eroperheistä ja heidän kohtaamisesta. Valitsimme asiantuntijat erohankkeista, koska heillä on erityisosaamista juuri eroperheistä. Molemmat hankkeet ovat myös keskittyneet siihen, miten lasta tulee huomioida eron hetkellä.

6.3 Aineiston analyysimenetelmät

Sisällönanalyysi on laadullisen aineiston perusanalyysimenetelmä. Sisällönanalyysin tarkoituksena on kootun aineiston tiivistäminen sillä tavalla, että tutkittavien aiheiden väliset yhteydet saataisiin selkeästi näkyviksi ja käsiteltäviksi. Tuloksena sisällönanalyysistä saadaan yksinkertaistettujen aineistojen ilmaisujen lisäksi sisältöjä, arvoja ja vaikutuksia. Sisällönanalyysin etuina ovat esimerkiksi sisällön herkkätuntoisuus ja tutkimusasetelman mukautuvuus. Sisällönanalyysin vaiheita ovat analyysiyksikön valitseminen, aiheistoon perehtyminen ja sen pelkistäminen, aineiston ryhmittely ja tulkinta sekä validiteetin arvioiminen. (Janhonen & Nikkonen 2003, 23; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 165-166.)

Laadullisen analysoinnin kannalta tutkimuksen aineistoa on rajattava tarkkaan. Käsittelyssä on suppea ilmiö, josta etsitään mahdollisimman kattavasti taustoja ja tietoa. Tutkimuksen tarkoituksesta ja tutkimustehtävistä välittyy selkeästi, mistä tutkimuksessa on kiinnostuttu. Olennaista sisällönanalyysissä on erottaa samankaltaisuudet ja eroavaisuudet tutkimusaineistosta. (Janhonen & Nikkonen 2003, 23; Tuomi & Sarajärvi 2009, 92.)

Sisällönanalyysin tavoite, aiheen laaja mutta tiivis kuvaaminen, syntyy analyysin luokittelun tuotoksena esimerkiksi käsitekarttoina tai malleina. Kvalitatiivisen tutkimuksen analysoinnissa on tarkoitus jaotella ja kategorisoida aiheet teemoittain, jotta tiettyjen aihepiirien ilmenemistä aineistossa voitaisiin vertailla. Ajatuksena on tiettyä aihealuetta kuvaavien kannanottojen löytäminen aineistosta. Teemahaastattelun etuna on aineiston ryhmittelyn vaivattomuus, sillä teemat muodostavat haastattelussa jo luonnostaan jäsennyksen aineistoon. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 166; Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

Kvalitatiivisessa analyysissä menetelminä ovat usein induktiivinen ja deduktiivinen analyysi. Tulkinta tutkimuksessa hyödynnetystä päättelytavasta määrää jaon induktiiviseen tai deduktiiviseen analyysitapaan. Induktiivisessa analyysissä tavoite on muokata konkreettista aineistoa käsitteellisempään katsaukseen. Deduktiivisen analyysimenetelmän lähtökohtana on teorian ilmeneminen käytännössä ja se perustuu johdonmukaisiin, käytännöllisiin tai mentaalisiin malleihin tarkasteltavan asian suhteen. Kolmas, tieteellinen päättelytapa on abduktiivinen päättely, joka perustuu teorianmuodostukseen, jossa havainnot kehittyvät johtoajatuksen avulla. (Janhonen & Nikkonen 2003, 24; Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.)

Induktiivisessa analyysimenetelmässä peruskäsitteet nousevat aineistosta ja tutkimusongelmista. Pyrkimyksenä on koota teoreettinen kehys, jonka analysointiin aiemmat tiedot ja havainnot eivät vaikuta. Deduktiivisessa sisällönanalyysissä aiheen määrittelemiseksi hyödynnetään tietynlaista teoriapohjaa, kaavaa tai aikaisemman tiedon valossa laadittua teoreettista perustaa. Teorialähtöisyys näkyy aineiston analysoinnissa ja tutkimustulosten raportoinnissa. Deduktiivisessa analyysiprosessissa on myös kiinnitettävä huomiota siihen, suuntautuuko analysointi aiheiston ilmi- vai piilosisältöihin. Ilmisisältö tarkoittaa aineiston jaottelua analyysiyksiköihin, joita on tarkoitus silmäillä tutkimuksen alla olevaan aiheeseen nähden. Piilosisällössä analysoinnin kohteena on pohtia aineiston kokonaisuuden yhteyttä sen osiin ja havainnoida osallistujien puheesta tauot, naurahdukset ja huokaisut. Valittiinpa tutkimuksen sisällönanalyysimenetelmäksi deduktiivinen tai induktiivinen tapa, on valmisteluvaihe molemmissa samanlainen. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 167-168.)

Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä aineiston jaottelu pohjautuu teoreettiseen viitekehykseen. Teorialähtöisen sisällönanalyysin jäsentäminen alkaa analyysirungon muodostamisella, joka voi olla olemukseltaan strukturoitu tai väljempi. Sen jälkeen aineisto pelkistetään ja luokitellaan teemojen mukaisiin ryhmiin. Lisäksi voidaan tehdä kvantifiointi, joka tarkoittaa sitä, kuinka moni tutkittava tuo kyseessä olevan asian esille tai kuinka monesti yhden luokan sisältämä aihe käy ilmi aineistossa. (Janhonen & Nikkonen 2003, 30-32, 34.)

Teorialähtöisessä analyysissä apukeinona voi toimia teoriapohja analysoinnin edistymisessä ja ohjaavana tekijänä voi olla aikaisemman tiedon avulla luodut raamit, jota käytetään luokittelun tukena. Deduktiivisessa sisällönanalyysissä teoria toimii ilmiön määrittäjänä ja tämä ohjaava malli näkyy tutkimuksen raportoinnissa. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 168.)

Tämän opinnäytetyön aineiston laadullisena analyysimenetelmänä oli sisällönanalyysi. Sisällönanalyysimenetelmäksi muotoutui teorialähtöinen sisällönanalyysi ja aineiston analysoinnissa hyödynnettiin deduktiivista ja abduktiivista lähestymistapaa. Opinnäytetyön sisällönanalyysi perustui haastattelututkimuksella saatuihin tuloksiin eli haastateltujen sosiaali- ja terveystieteiden asiantuntijoiden vastauksiin. Sisällönanalyysin ryhmittely pohjautui opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen, josta muodostui teemojen mukainen strukturoitu analyysirunko.

Tutkimustehtävistä luotiin kaksi sisällönanalyysitaulukkoa. Luokittelu lähti liikkeelle analyysirunkoon poimituista haastateltujen asiantuntijoiden alkuperäisilmauksista. Nämä ilmaisut pelkistettiin ja niistä muodostettiin sisältöä kuvaavat alakategoriat. Alakategoriat ryhmiteltiin teoreettisesta viitekehyksestä nousseiden teemojen mukaisesti yläkategorioihin. Yläkategoriat ryhmiteltiin teoriasta ja tutkimusaineistosta nousseisiin pääkategorioihin.

Sisällönanalyysitaulukot (Liite 1 ja Liite 2) toimivat tutkimuksen näyttöön perustuvana mallina. Taulukoista voi selkeästi nähdä mihin opinnäytetyön tulokset perustuvat. Se mahdollistaa tulosten tarkemman tarkastelun ja tulkinnan. Taulukoista on helposti poimittavissa vastaukset tutkimustehtäviin. Myös opinnäytetyön varsinainen tuotos eli neuvolan terveydenhoitajille rakennettu muistilista saatiin koottua vaivattomasti sisällönanalyysin alakategorioista.

7 Opinnäytetyön tulokset

Opinnäytetyön tuloksista ilmeni, että eroperheiden kohtaamisessa on monia ulottuvuuksia. On merkityksellistä, millä tavalla terveydenhoitaja kohtaa perheen ja siihen olisi tärkeää kiinnittää huomiota. Terveydenhoitajan rooli on olennainen vanhempien ohjaamisessa lapsen tueksi erosta selviytymisessä. Terveydenhoitajan on tärkeää korostaa alle kouluikäisen lapsen huomioimista erotilanteessa ja ottaa huomioon lapsen kehitystaso eroasioista puhuttaessa. Vanhempien voimavarojen ja vanhemmuuden tukeminen on myös olennaista, koska vanhempien jaksaminen heijastuu vääjäämättä lapsen hyvinvointiin erotilanteessa.

Erityisen tärkeäksi sosiaalisen tuen muodoksi aineistosta nousi emotionaalinen tuki. Emotionaaliseksi tueksi määriteltiin muun muassa puheeksi ottaminen, aito kuuntelu ja läsnäolo. Myös tiedollinen ja konkreettinen tuki koettiin tärkeiksi. Tärkeimmäksi tiedolliseksi tueksi määriteltiin palveluohjaus. Konkreettista tukea oli esimerkiksi kodinhoitoapu, taloudellisen tuen tarjoaminen ja arjen rutiinien vahvistaminen. Etenkin kriisissä olevalle konkreettinen tuki voi olla ensimmäinen tarvittava tuen muoto.

Opinnäytetyön lopputuotteena on neuvolan terveydenhoitajille rakennettu muistilista eroperheen kohtaamiseen (Liite 3). Muistilista rakentuu opinnäytetyöhön luoduista alakategorioista. Alakategoriat nousivat sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten näkemyksistä.

7.1 Terveydenhoitaja sosiaalisen tuen antajana eroperheille

Ensimmäisen tutkimustehtävän osalta tarkoituksena oli tutkia minkälaista sosiaalista tukea neuvolan terveydenhoitaja voi antaa eroperheille alle kouluikäiseen lapseen liittyvissä asioissa. Sosiaalinen tuki -pääkategoriaan liittyivät yläkategoriat emotionaalinen tuki, tiedollinen tuki ja konkreettinen tuki. Yläkategorioihin luotiin alakategoriat asiantuntijoiden näkemyksistä.

Erityisen tärkeäksi sosiaalisen tuen muodoksi aineistosta nousi emotionaalinen tuki. Myös tiedollinen ja konkreettinen tuki koettiin tärkeäksi. Etenkin kriisissä olevalle konkreettinen tuki voi olla ensimmäinen tarvittava tuen muoto.

7.1.1 Terveystenhoitajan antama emotionaalinen tuki

Emotionaalinen tuki on puheeksi ottamista, keskustelua ja rauhoittelua. Oleellista on ottaa koko perhe huomioon, sillä emotionaalista tukea voidaan antaa myös lapselle. Terveystenhoitajan on tärkeää olla empaattinen, kuunteleva ja hyväksyvä. Tuen antamisessa myös joustavuudesta on hyötyä, sillä tärkeää olisi, että perhe saa tukea silloin kun he sitä tarvitsevat.

Taulukko 1. Emotionaalisen tuen alakategoriat

Terveystenhoitaja sosiaalisen tuen antajana
<p>Emotionaalinen tuki</p> <p>Tuen tarve selvitetään ja tukea annetaan yksilöllisesti perheen tarpeen mukaan</p> <p>Emotionaalista tukea annetaan ja sen jatkuminen varmistetaan</p> <p>Tehdään kokonaisvaltainen kartoitus perheen tilanteesta</p> <p>Perheen tilanne otetaan puheeksi</p> <p>Koko perhe otetaan huomioon erotilanteessa</p> <p>Molempia vanhempia huomioidaan tasapuolisesti</p> <p>Tuen antamisessa huomioidaan myös eroperheen läheiset</p> <p>Vanhemmista ja vanhempi-lapsi -suhdetta tuetaan</p> <p>Perhettä vahvistetaan ja yhteisövanhemmuuteen tuetaan</p> <p>Vanhemmille ei anneta valmiita ratkaisuja, vaan haastetaan miettimään itse</p> <p>Moniammatillisia verkostoja hyödynnetään</p> <p>Rohkaistaan ja rauhoitellaan, tilanteesta on mahdollista selvitä</p> <p>Emotionaalista tukea annetaan lapselle lapsen tunteita sanottamalla</p> <p>Lapsen näkökulma ja mielipiteet otetaan huomioon erotilanteessa</p> <p>Itseä ihmetyttävät asiat otetaan rohkeasti puheeksi</p> <p>Erilaisia puheeksi ottamisen keinoja käytetään</p> <p>Asiakasta kuunnellaan aidosti ja annetaan lupa puhua vaikeistakin asioista</p> <p>Vastauksiin reagoidaan</p> <p>Asiakasta varten ollaan läsnä ja hänet kohdataan sellaisena kuin hän on</p> <p>Työskennellään hyväksyvällä, kuuntelevalla ja empaattisella työotteella</p> <p>Eroprosessi ja erilaisten perheiden dynamiikka ymmärretään</p> <p>Vastaanottokäynnin teemaa voidaan tarvittaessa vaihtaa</p>

Emotionaalista tukea annettaessa olennaista on huomioida ja ymmärtää perheen tilanne ja se miten perhettä voidaan tukea. Tuen tarve tulee selvittää suoraan perheeltä kysymällä. Kun perheelle annetaan tilaisuus kertoa miltä heistä tuntuu ja minkälaista apua he kaipaavat, varmistetaan myös yksilöllinen työskentelytapa. Tärkeää on ottaa perheen tilanne ja huoli empaattisesti vastaan ja kuunnella, jonka jälkeen voi keskustella perheen toiveista mihin ja minkälaista apua he kaipaavat. Ohjeiden ja neuvojen listaaminen ilman perheen kuuntelua ei palvele perhettä.

”Siinä hetkessä kuuntelu ja sitten se keskustelu siitä, että miten voidaan tukea.”

Emotionaalisessa kriisissä vanhempi saattaa kieltäytyä tarjotusta tuesta. Hän ei välttämättä koe sitä itselleen tarpeelliseksi juuri sillä hetkellä tai ei uskalla sen tarvetta myöntää. Avun tarjoajan tulee tarjota jo tarjottua tukea myöhemmin, sillä perheen tilanne on saattanut muuttua siten, että uudelleen tukea tarjottaessa siihen tartutaankin. Asiaan on siis hyvä palata myöhemmin, vaikka vanhempi ei sillä hetkellä siihen kokisi olevan tarvetta.

”Jos joku huomaa sen, että tos niinku tarvittaiskin apua niin kun se tulee niinku ekan kerran niin se voi olla sellanen et se niinkun tönästään sivuun, mut sit jos se samaa henkilö, se avun tarjoaja palaa asiaan vähän myöhemmin niin tilanne on saattanu muuttua siinä välillä niin, että sillon sitä asiaa voi niinkun, siihen voidaan tarttua.”

Perheen tilanteesta on hyvä tehdä kokonaisvaltainen kartoitus. Työntekijällä tulee olla selvyytys perheen tilanteesta, sillä silloin tukea on helpompi antaa. Tämä vaatii työntekijältä myös kykyä havaita vanhempien tunnetiloja ja mielialoja.

”Ammattilaisena täytyy olla sillä tavalla tota kartalla siitä tilanteesta.”

Jotta perheen tilanteesta saa mahdollisimman hyvän kuvan, tulee perheen tilanne ottaa rohkeasti esiin. Perheeltä voi kysyä suoraan heidän tilanteesta ja tarjota tukea. Sen jälkeen on tärkeää huolehtia myös tuen jatkuminen.

”Kyse on ihan ensimmäisenä puheeksi ottamisesta, siitä että kykenee kysymään asioita, kykenee kysymään siitä perheen tilanteesta, mutta sitten sen jälkeen niinku ei jätä sitä asiaa siihen.”

Erotilanteessa on tärkeää huomioida koko perhe. Kaikkien perheenjäsenten tarinat tulee kuunnella. Tärkeää on, että ammattilainen ei asetu kenenkään puolelle vaan huomioi tasapuolisesti kaikkia. Myös etävanhempi tulee huomioida ja vaikka hän ei lapsen kanssa vastaanotolla kävisikään, voi hänelle tarjota mahdollisuutta tuen saantiin. Oleellista on myös kysyä vanhemmilta heidän väleistään, sillä se voi vaikuttaa lapsen hyvinvointiin.

”Huomioidaan koko perhe.”

”Mutta se, että siinä vaiheessa ammattilaisen pitää olla tosi tarkkana, että tota... Et ei ota sokkona yhden tarinan perusteella kummankaan vanhemman puolta.”

"Etävanhempi siinä monesti unohtuu."

Erotilanteessa tukea tarvitsevat kaikki osapuolet, jotka liittyvät perheeseen, esimerkiksi lasten isovanhemmat. Vanhempien erotessa myös isovanhemmat saattavat tuntea hämmennystä, jonka vuoksi myös heitä tulee tukea. Tärkeää on ylläpitää ja tukea lapsen ja isovanhemman välisiä suhteita.

"Erotilanteessa oikeestaan [tukea] tarvii ihan kaikki osapuolet, jopa sitten ne eroperheiden läheiset."

Erityisen tärkeää erotilanteessa on se, että vanhempien ja lasten välinen suhde säilyy. Tärkeää on, että lapsi saa pitää suhteensa molempiin vanhempiin. Vanhempia täytyy tukea siihen, että he hyväksyvät sen, että vanhemmuus ei pääty, vaikka parisuhde päättyy. Lapselle on tärkeää, että hänellä on molemmat vanhemmat ja sen vuoksi yhteisövanhemmuutta tulee tukea.

"Vanhemmuus säilyy, et siihen vanhemmuuten tukee ja sit niihin tavallaan niihin suhteisiin lapseen, että ne ei niinkun katkee, katkee kuitenkin, et ne molempiin säilyy."

"Kyl mun mielestä se yhteisövanhemmuus kun se saadaan toimimaan eron jälkeen niin se ois sellanen niinku... Ratkaisisi varmasti monia ongelmia."

Vanhemmille tukea antaessa oleellista on, että suoria vastauksia ei anneta, vaan vanhemmat haastetaan tekemään ratkaisuja itse. Tärkeää on myös rohkaista vanhempia jaksamaan. Niitä asioita, mitkä voivat auttaa tilanteesta selviämisessä, tuodaan esille.

"-- haastais niitä vanhempia itse miettimään."

"Kun auttaa niin ne kokee tulleen autetuksi eli semmosta rohkasuu ja rauhoittamista."

Emotionaaliseen tukeen liittyy myös eri palveluista tiedottaminen ja toisiin palveluihin ohjaaminen. Ammattilainen kertoo kunnan eri palveluista, mitä on tarjolla ja miten niitä voidaan ottaa vastaan. Olennaista on palveluohjaus, eli ohjaus kunnan toisiin palveluihin.

"Kerrotaan mitä meillä on täällä kunnassa tarjolla ja miten näitä palveluja voidaan ottaa vastaan."

Tärkeimmäksi emotionaalisen tuen saajaksi määritellään eroperheen lapsi. Vaikka lapsen ikää ja kärsimystä on mahdotonta poistaa, niin emotionaalisella tuella voidaan kuitenkin helpottaa lapsen oloa. Erityisesti pientä lasta voidaan auttaa erotilanteessa sanottamalla hänen tunteita.

”-- se varmaan on mahdotonta ihan sitä ikävää ja kärsimystä poistaa, mutta ainakin lieventää ja huomioida se.”

Lasta kuuntelemalla otetaan lapsen näkökulma huomioon erotilanteessa. Erityisen tärkeää on ottaa lapsen mielipiteet ja näkemykset huomioon. Tilanteiden katsominen lapsen kautta auttaa ymmärtämään lasta ja hänen tunteitaan. Myös lapsen aseman korostaminen on tärkeää ja se, että lapsi otetaan mukaan keskusteluun. Neuvolassa on oleellista ohjata vanhempia lapsilähtöiseen ajattelutapaan.

”Mä luulen et eroissa lapsi on se asiakas, et aina muistettais sen lapsen kautta kattoo sitä tilannetta, ettei sitä unohdeta.”

Ammattilaisen on hyvä ottaa rohkeasti esiin itseä ihmetyttävät asiat. Mikäli on sellaisia asioita, joita ei täysin ymmärtänyt vanhempien puheesta tai huomaa, että vanhemman mieltä painaa jokin, on tärkeää ottaa asiat puheeksi. Asian esille nostamista ei saa jättää asiakkaan vastuulle. Keskusteltavat asiat otetaan suoraan esille ja käsitellään avoimesti. Tämä vaatii ammattilaiselta herkkyyttä ja rohkeutta.

”Positiivisesta ihmettelystä - - jos sua ihmetyttää joku tai sua jää vaivaamaan, niin jotenkin sen rohkeasti esille ottaminen ja tuottaminen on tärkeätä.”

”Ne on hyvä ehkä heittää ihan tähän pöydälle ne asiat ja sit rupee pilkkoamaan.”

Puheeksi ottamisessa ammattilainen voi käyttää erilaisia keinoja. Ammattilainen voi suoraan kysyä tuen tarpeesta tai antaa perheelle vapauden kertoa asioistaan mikäli he niin haluavat. Ammattilaisen täytyy kuitenkin näyttää avoimella asenteella ja kiinnostuneisuudella, että asioista voi vapaasti keskustella hänen kanssa. Usein oleellista on työntekijän kyky tunnistaa erilaisia ihmistyyppejä ja toimia heille sopivalla tavalla.

”Kysyn aika suoraan, että onks sulla tässä niinku tuen tarvetta.”

Myös asiakkaan kuuntelu on todella tärkeä osa emotionaalista tukea, sillä pelkkä kysyminen ei riitä. Asiakkaan täytyy halutessaan saada tuoda oma näkemys omasta tilanteesta. Ammattilai-

sen tulee pysähtyä kuuntelemaan. Kuuntelulla voi osoittaa asiakkaalle, että uskoo ja kuulee heidän tarinan. Kuulluksi tulemisella on asiakkaan näkökulmasta isoin merkitys ja se saattaa vaikuttaa myös luottamuksen syntymiseen positiivisesti. Kun ilmapiiri on turvallinen, on asiakkaan helpompi puhua vaikeistakin asioista.

”Kyky kuunnella ja kohdata niin on niinku sellanen mis mä uskon, että ihan kaikilla ammattilaisilla on niinku kehitettävää.”

Puheeksi ottamisen ja kysymisen lisäksi oleellista on myös se, että asiakkaan vastauksiin reagoidaan. Kun asiakas kertoo jostain mahdollisesti ongelmasta, ei asiaa jätetä vain siihen, vaan ammattilainen selvittää asiaa lisää ja etsii mahdollisia keinoja sen ratkaisemiseksi. Perhettä ei saa jättää tyhjänpäälle. Kun asiakas saa kerättyä rohkeutensa ja kertoo ongelmansa, odottaa hän myös siihen apua.

”Reagoidaan.”

Perheen kuuntelu ja reagointi vaativat terveydenhoitajalta kykyä olla läsnä asiakasta varten. Perhe kohdataan sellaisena kuin se on. Tämä vaatii tietynlaista rohkeutta terveydenhoitajalta, että hän uskaltaa olla läsnä tilanteessa ja antautua sille. Kun perhe kohdataan sellaisena kuin se on, lisää se kokonaisvaltaista ymmärrystä perheen elämäntilanteesta.

”Se ihmisen kohtaaminen sellaisena kuin hän on.”

Eroperheen kohtaaminen vaatii terveydenhoitajalta monenlaisia piirteitä. Empatian osoittaminen ja välittäminen ovat tärkeitä. Myös sanatonta viestintää tulee huomioida. Tärkeintä on se, että ammattilainen hyväksyy asiakkaan kaikki tunteet, eikä tuomitse tai syyllistä. Kaikki-tietävä-asenne koetaan huonoksi ja sen vuoksi ammattilaiselta vaaditaan nöyryyttä.

”Empatian osoittaminen ja sellanen välittäminen.”

Jotta eroperheelle voidaan antaa kokonaisvaltaista emotionaalista tukea, vaatii se ymmärrystä eroprosessista ja siihen liittyvistä asioista. Myös erilaisten perheiden dynamiikkaa tulee ymmärtää. Ymmärrys siitä miten esimerkiksi ydinperhe toimii ja miten uusperhe toimii helpottaa perheiden auttamista. Myös tieto lapsen normaalista ikätasoisesta kehityksestä ja kasvusta auttaa ammattilaista antamaan perheelle lisätukea tarvittaessa, sillä lapsi saattaa reagoida vanhempien eroon esimerkiksi taantumalla.

”Kyllähän siinä pitää olla, että no tuntee esimerkiksi lapsen kehitystä tietysti, mikä tulee tavallaan siitä jo siitä työn niinku ammatillisest pohjast ne tiedot.”

Emotionaalista tukea annettaessa oleellista on antaa sitä oikeaan aikaan. Kun perhe ottaa esille tuen tarpeen, tulee ammattilaisen reagoida siihen. Terveystenhoitaja voi vaihtaa vastaanottokäynnin teemaa, eli vastaanoton suunnitelmaa ja käyttää sen siihen ajankohtaiseen asiaan minkä perhe on tuonut esille ja minkä sillä hetkellä kokee tärkeäksi. Sen jälkeen voidaan varata uusi vastaanottokäynti sitä varten mihin vastaanotto oli suunniteltu.

”Ensireaktio ja se tilan antaminen sile et joku ottaa niinku eroasiat puheeksi niin se että ei tavallaan niinku sivuuta esimerkiks sillä et niinku et tällä kertaa on ollu joku pituus tai punnitus tai mikä tahansa on ollu se teema mut jos niinku joku tuo tälläsen niin se myös, että niinku työntekijä kykenee muuttaa suunnitelmaa ja antaa aikaa ja tilaa sille minkä asiakas on tuonut esille.”

7.1.2 Terveystenhoitajan antama tiedollinen tuki

Tiedollinen tuki on tiedon antamista. Tietoa annetaan kunnan eropalveluista sekä erosta yleisesti ja sen vaikutuksista lapsiin. Tiedollista tukea on hyvä antaa pieninä osina ja tietoa voisi koota esitteeseen, jotta siihen voi tarvittaessa palata. Tärkeää on antaa tiedollista tukea yksilöllisesti, perheen tarpeiden mukaan.

Taulukko 2. Tiedollisen tuen alakategoriat

Terveystenhoitaja sosiaalisen tuen antajana
<p>Tiedollinen tuki</p> <p>Eroperheille suunnatuista kunnan palveluista tiedetään ja perheitä ohjataan niiden pariin</p> <p>Tietoja erosta ja eropalveluista kootaan vanhemmille jaettavaan esitteeseen</p> <p>Työntekijä tietää avioeroon liittyvät teoreettiset näkökulmat</p> <p>Ajankohtaista tietoa annetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa</p> <p>Lapset huomioidaan erotilanteessa ja asian tärkeyttä korostetaan vanhemmille</p> <p>Lasten kokemusta arvostetaan</p> <p>Kriisin vaiheet tunnistetaan ja ne huomioidaan eroperheen kanssa työskentelyssä</p> <p>Perheen tarvitsemaa tietoa annetaan sopivina annoksina ja ajankohtina sekä sopivassa muodossa</p> <p>Työskennellään yksilöllisesti, asiakkaan tarpeiden mukaan</p>

Tiedolliseksi tueksi määritellään kunnan palvelut ja niistä tiedottaminen. Palveluohjauksella perhe autetaan avun piiriin. Palveluohjausta on myös perheen ohjaaminen eri palveluiden tai tiedon luokse. Oleellista on, että ammattilainen tietää oman kunnan palveluista, joista perheet voisivat hyötyä.

”Palveluohjaus mun mielestä yksinkertaisimmillaan on sitä, että yksittäinen työntekijä tietää mistä etsiä tietoa ja niinku auttaa asiakasta tekemään sen.”

Tietoa erosta ja eri eroon liittyvistä palveluista löytyy paljon ja monesta eri lähteestä. Palveluiden löytäminen tai niiden muistaminen voi kriisissä olevalle olla haastavaa. Sen vuoksi tietoa ja palveluita olisi hyvä koota esitteeksi, josta ne olisi helposti löydettävissä. Esitteeseen on myös helppo palata myöhemmin.

”Tiedon kokoaminen esimerkiksi kuntatasolla - - että asiakkaalle olisi saataville yksi esite, mistä löytyisi ne kaikki eropalvelut, mitä lapsiperhe tarvitsee, mahdollisesti tarvitsee siinä eroprosessissa.”

Palveluiden lisäksi työntekijän tulee tietää avioeroon liittyvistä teoreettisista näkökulmista. Ammattilaisen on hyvä tietää eron vaikutuksista kiintymyssuhteeseen, vanhemmuuteen sekä eroprosesseista ja sen vaiheista. Myös kriisin vaiheet tulee tunnistaa ja huomioida tiedon antossa.

”Mitä se vanhemmuus tarkoittaa eron jälkeen, niin sitäki pitää tehdä tiedollisella tasolla.”

”- - eli sen myrskyn silmässä niin pystyy ottamaan hyvin vähän sitä tietoa vastaan.”

Tiedon antamisessa oleellista on sen antaminen oikeaan aikaan. Perheen ollessa kriisissä tarvitsevat he tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Myös tiedon ajankohtaisuus on tärkeää. Tietoa tulisi antaa sopivina annoksina. Kaikkea tietoa ei voi antaa kerralla, koska kriisissä olevalle tiedonkäsittely voi olla hankalaa. Oleellista on antaa tietoa siten, että perhe hyötyy siitä sillä hetkellä ja saa pientä näköalaa mitä asioita seuraavaksi pitää hoitaa. Perhettä ei myöskään saa jättää asioiden keskelle yksin, vaan tiedon saamisesta tulee huolehtia.

”Ihmiset saa ajankohtaista tietoa oikeaan aikaan - - hänen ei tarvitse odottaa kolme kuukautta viiva vuotta johonkin palveluun, vaan että hän mahdollisimman varhaisessa vaiheessa saisi niinku eritasoista - - eroon liittyvää tietoa.”

”Sitä virhettä ei koskaan saisi tehdä, että sanoo asiakkaalle, että sä voit kattoo sieltä netistä, sieltä sivuilta, että sieltä varmasti löytyy tietoa.”

Tiedollista tukea on erilaisen tiedon antaminen vanhemmille. Tärkeää on antaa tietoa eron vaikutuksista ja seurauksista lapseen sekä millä tavalla on hyvä hoitaa eroa. Tällöin vanhemmat saavat tukea sellaiseen eroon, joka olisi hyvä lapselle.

”Se on myös sitä tiedollista tasoa että niinku et mitkä on eron seuraukset lapselle niinku milläkin tavalla niinku sitä ero hoidetaan.”

Vanhempien erossa lapsen kuuleminen on oleellista. Lapsen ymmärrystä ei saa vähätellä, vaan hänen kokemuksensa erosta tulee ottaa tosissaan. Tärkeää on, että lasta kuunnellaan ja hänen ajatuksiaan arvostetaan iästä huolimatta.

”Kun vanhemmat eroaa niin jos lapsi on pieni siinä vaiheessa niin vanhemmat-han helposti aattelee, et ei se kuitenkaan taju. Lapsi kokee iästään riippumatta sen vanhempiensa eron tavalla tai toisella. Se, että lapsi on nuori ei tarkoita, että hänellä ei koe sitä, hänellä ei ehkä oo sanoja sen kuvaamiseen, mutta silloinhan se tavallaan menee sen verran syvemmälle.”

Tiedollisen tuen antamisessa yksilöllisyys on oleellista. Asiakkaan tarpeet huomioidaan ja niihin reagoidaan.

”Yritän reagoida sen niinku ihmisen tarpeisiin.”

7.1.3 Terveydenhoitajan antama konkreettinen tuki

Konkreettista tukea on erilaiset tukimuodot, jotka helpottavat arkea, kuten kodinhoitoapu ja taloudellinen tuki. Konkreettinen tuki voi olla ensimmäinen tuki, jota kriisissä oleva tarvitsee. Erityisen tärkeää konkreettisen tuen tarjoamisessa on terveydenhoitajan hienotunteisuus, sillä aihe saattaa olla perheelle arka.

Taulukko 3. Konkreettisen tuen alakategoriat

Terveydenhoitaja sosiaalisen tuen antajana
Konkreettinen tuki Vaihtoehtoisia tukimuotoja esitellään, kuten kodinhoitoapu tai lastenhoitopalvelu Taloudellisen tuen tarve varmistetaan Tarjotaan eropalveluita ja keskusteluapua Annetaan työkalut tunteiden selvittelyyn Arjen rutiineja vahvistetaan Konkreettisen tuen tarve selvitetään havainnoimalla, kysymällä ja tarjoamalla tilanteen mukaan Tuen piiriin ohjeistetaan ja konkreettisesti autetaan tuen hakemiseen Konkreettisen tuen tarve on tärkeä kun asiakas on emotionaalisesti herkässä vaiheessa

Konkreettista tukea voidaan antaa usealla eri tavalla. Ammattilaisen tulee esitellä perheelle vaihtoehtoisia tukimuotoja, kuten kodinhoitoapua tai lastenhoitopalveluita. Tuen eri vaihtoehtoja selvitetään ja kartoitetaan, minkälaista apua perhe tarvitsisi. Konkreettiseksi tueksi

määritellään sellaiset palvelut, jotka auttavat arjen pyörittämisessä. Myös taloudellisen tuen tarve tulee varmistaa.

”Isokin merkitys, että sä saat jonkun sinne kotiin niinku auttamaan jossain, et asiat lähtee niinku liikahtaa eteenpäin.”

”Aika konkreettista tuo raha.”

Konkreettiseksi tueksi määritellään myös erilaisten palveluiden, kuten eropalveluiden tai keskusteluavun tarjoaminen. Perheitä varten voidaan esimerkiksi perustaa erilaisia ryhmiä, joissa on samassa tilanteessa olevia perheitä. Siten perheet saisivat vertaistukea. Myös keskusteluavun tarjoaminen eri tapaamisten muodossa on tärkeää. Perheen tunteiden selvittelyä varten ammattilainen voi antaa erilaisia tunnetyökaluja, sillä elämän myllerryksessä omien tunteiden hahmottaminen ja käsittely voi olla vaikeaa.

”Haluaako tulla tapaamaan ja keskustelemaan esimerkiks niinkun erosta.”

”Mun mielestä aika moni näistä asioista - - esimerkiksi toi näitten niinku tunnetyökalujen antaminen.”

Konkreettisella tuella vahvistetaan arjen rutiineja. Se auttaa arjen käynnistämisessä ja jatkamisessa. Usein lapset hyötyvät eniten, kun perusarki ja rutiinit säilyvät.

”Arjen selkeyttä.”

Konkreettisen tuen tarve voidaan selvittää perheeltä suoraan kysymällä. Joskus tarve voi tulla esiin asiakkaan puheesta tai habituksesta, kuten likaisista vaatteista. Tuen tarpeen selvittäminen ja tuen tarjoaminen vaativat ammattilaiselta hienotunteisuutta. Arkaluonteisuuden vuoksi on tärkeää, että ammattilainen korostaa sitä, että häpeää ei tarvitse tuntea. Konkreettisen tuen tarjoamisessa ammattilaiselta vaaditaan myös jämäkkyyttä.

”Sekin varmaan, just niinkun kysymällä, mut se saattaa tulla jo niinkun ihan ihmisen puheesta ja mahdollisesti habituksestakin esiin.”

Konkreettista tukea on tuen piiriin ohjeistaminen ja konkreettinen auttaminen tuen hakemiseen. Kun tuen tarve on tunnistettu, tulee ammattilaisen varmistaa, että perhe saa tarvitsemansa tuen. Terveystenhoitaja voi perheen ollessa vastaanotolla esimerkiksi tarttua puheliin ja soittaa perheen puolesta johonkin palveluun, tai etsiä perheelle tarvittava puhelinnumero ja soittoaika.

”Esimerkiksi siinä tilanteessa ku asiakas on siinä paikalla niin puhelin käteen ja hei selvitetään, että tää on se numero ja tähän sä voit soittaa ja tää on se soittoaika.”

Konkreettisen tuen tarve koetaan suureksi erityisesti silloin, kun asiakas on emotionaalisesti herkässä vaiheessa. Sen vuoksi konkreettinen tuki voi olla ensimmäinen tarvittava tukimuoto. Sen jälkeen, kun perhe saa arjen pyörimään, muiden tukimuotojen vastaanottaminen voi helpottua.

”Mut sit toisaalta emotionaalinen tilanne, henkilön emotionaalinen tilanne on ihan niinkun myrskyssä, niin silloinhan sitä tarvii nimenomaan sitä konkreettista tukea se.”

7.2 Terveydenhoitaja perheen tukena erotilanteessa

Opinnäytetyön toisen tutkimustehtävän osalta tarkoituksena oli tutkia millä tavalla neuvolan terveydenhoitaja voi tukea perhettä ottamaan alle kouluikäinen lapsi huomioon erotilanteessa. Tutkimustehtävän tulokset muodostivat kaksi pääkategoriaa. Pääkategoriat nimettiin tulosten sisältöä kuvaavasti: terveydenhoitaja ohjaa vanhemman roolia lapsen tukena erotilanteessa ja terveydenhoitaja tukee vanhemmuutta ja voimavaralähtöisyyttä erotilanteessa. Pääkategorioiden alle muodostuneet yläkategoriat nousivat tutkimuksen teemoista.

Terveydenhoitaja ohjaa vanhemman roolia lapsen tukena erotilanteessa -pääkategoriaan kuuluvat seuraavat yläkategoriat: vanhempien ohjaaminen lapsen selviytymisen tukemiseksi erotilanteessa ja vanhempien ohjaaminen kertomaan erosta lapselle. Terveydenhoitaja tukee vanhemmuutta ja voimavaralähtöisyyttä erotilanteessa -pääkategoriaan liittyivät nämä yläkategoriat: vanhemmuuden tukeminen erotilanteessa ja vanhempien voimavarojen vahvistaminen erotilanteessa. Yläkategorioiden alle luotiin alakategoriat haastateltujen asiantuntijoiden näkemysten pohjalta.

7.2.1 Vanhempien ohjaaminen lapsen selviytymisen tukemiseksi

Terveydenhoitajan rooli on olennainen vanhemman ohjaamisessa lapsen tueksi erotilanteessa. Tuloksissa alakategoriat muodostuivat asiantuntijahaastatteluissa merkittävimmin esille nousseista asioista, joita vanhemman olisi hyvä ottaa huomioon lapsen selviytymisen tueksi erotilanteessa.

Taulukko 4. Vanhempien ohjaaminen lapsen selviytymisen tukemiseksi erotilanteessa -
yläkategorioiden muodostaneet alakategoriat

Terveystieteiden ohjaaja ohjaa vanhemman roolia lapsen tukena erotilanteessa
<p>Vanhempien ohjaaminen lapsen selviytymisen tukemiseksi erotilanteessa</p> <p>Huomioidaan, että lapsi voi ilmentää tunteitaan kehonkielellä.</p> <p>Tuodaan esille lapsen näkökulma ja kysytään rohkeasti vanhemmilta sekä lapselta hänen suhtautumisestaan erotilanteeseen.</p> <p>Kosketus ja läheisyys auttavat lasta selviytymään erosta.</p> <p>Rutiineihin palaaminen arjessa auttaa lasta pärjäämään erotilanteessa.</p> <p>On tärkeää antaa lapselle aikaa, hyväksyä hänen yksilöllinen reaktionsa ja vahvistaa hänen itseluottamustaan.</p> <p>Vapaus ja lupa puhua erosta sekä rehellinen ja avoin ilmapiiri perheessä auttavat lasta.</p> <p>Tärkeää on lapsen tunteiden ja ymmärryksen huomioiminen sekä mahdollinen mielipiteen kysyminen erotilanteessa.</p> <p>Vanhempi voi sanoittaa lapsen tunteita ja näin auttaa lasta ymmärtämään omaa erokokemustaan.</p>

Lapsen näkökulman tuominen esille on merkityksellistä vanhempien erossa. Perheen työssään kohtaava ammattilainen voi ottaa itselleen roolin lapsen näkökannan selvittämiseksi ja esille nostamiseksi. Erotilanteeseen suhtautumisesta kysytään rohkeasti vanhemmilta ja lapselta itseltään. Myös vanhemman suhtautumisesta lapseen vaikuttaviin eron tuomiin muutoksiin voidaan keskustella. Lapsen tilanne vanhempien erossa on hyvä kyseenalaistaa vanhemmille ammattilaisen toimesta.

”Ottaa ääneen puheeks tämmösiä, vaikka heistä tuntus niinku loistavalta, että se on niinku tasapuolisesti isällä ja äidillä, mutta että miltä siit lapsest tuntuu.”

Lapsi voi ilmentää tunteitaan kehonkielellä erotilanteessa. Vanhempien ero vaikuttaa lapsenkin tunteisiin voimakkaasti, mutta hänellä ei välttämättä ole sanoja kuvaamaan omia tunteitaan. Tärkeää on tunteista kysyminen lapselta, kuten siitä miltä hänestä tässä tilanteessa tuntuu ja, että mikä häntä mahdollisesti huolestuttaa.

”Lapsihan näyttää niitä kehollaan, - - että kun lapsethan on ihan lukossa, et mitä järkkyyneempiä ne on - - lapsi on sellanen jännittynyt ja kun lapsella ei oo sanoja.”

Vanhempi voi auttaa lasta tunteiden sanoittamisessa. Lapsella ei välttämättä ole sanoja kuvaamaan omia tunteitaan uudessa ja vieraassa tilanteessa. Vaikka lapsella ei ole sanoja niin vanhemmalla on ja vanhempi voi puhuttaa niitä lapselle erosta selviytymisen tueksi. Lapsi ymmärtää paremmin erokokemustaan, kun hänellä on sanoja kuvaamaan omaa tilannettaan ja tuntojaan.

”- - vaikka lapsella ei oo sanoja niin vanhemmilla on niitä sanoja, elikkä vanhempi voi niitä puhuttaa vaikka sillä taval, et niinkun puhuttaa niitä lapsen tunteita, että ”no sä oot varmaan nyt surullinen tai vihainen tai huolestunut tai” eli tää on tää, niitä keinoja lapselle sitte, että siinä vähä ees tunnistaa niitä tunteitakin.”

Lapselle hyvinvointiin vaikuttavia eheyttäviä ja selviytymistä vahvistavia tekijöitä erotilanteessa ovat läheisyys ja kosketus. Parantavina tekijöinä nähdään myös arki ja rutiinit. Arjen mahdollisimman nopea sujuminen ja palautuminen eron jälkeen edesauttavat lapsen selviytymistä erosta.

”Siinä vaiheessa kun vanhemmat on ite niinkun siinä kriisissä niin he eivät välttämättä kosketa sitä lasta hellästi, mut se että se kosketuskin on niinkun niin merkittävä asia sen lapsen hyvinvoinnin kannalta.”

”Se arjen mahdollisimman pikainen sujuminen tukisi varmasti niinkun myös vanhempien selviytymistä ja etenkin nyt lasten selviytymistä.”

Tärkeää on antaa lapselle aikaa ja tilaa erosta selviytymisessä. Lapsi reagoi erotilanteessa hyvin yksilöllisesti. Vanhempien on hyväksyttävä lapsen reaktiot ja pyrittävä vahvistamaan hänen itsetuntoaan. Lapsen itsetuntoa vahvistaa positiivisen palautteen antaminen siitä, että lapsi on tärkeä omana itsenään ja, että hän on olemassa. Asiat ovat lapsen mittakaavassa suuria, joten niiden järjestymiseen on oma aikansa.

”Sitte on ne tunteet, elikkä niihin tunteille, että tavallaan lapsikin saa tuntee niitä kaikkia tunteita. Sit se, että kun, ei ehkä siinä ensimmäisellä hetkellä, mut kun vähitellen myös se positiivinen palaute siitä lapsesta, että hän on, saa olla sellainen kun hän on ja se, että se positiivinen palaute ei tuu mistään mitä lapsi on tehnyt tai sanonut vaan siitä, että hän on olemassa.”

Vapaus ja lupa puhua vanhempien erosta rohkaisevat lasta keskustelemaan asiasta halutesaan. Myös rehellisen ja avoimen ilmapiirin luominen on tärkeää erotilanteessa. Ennen kaikkea vanhemman on tärkeää olla lapsen tukena silloin, kun lapsi haluaa ottaa asian esille.

”Vahvistaisin sitä niinku avoimuutta ja sitä vapautta puhua siitä - - sit kun ne asiat tulee mieleen niin hänellä olis niitä ihmisiä kenen kaa hän sitä tilannetta käy läpi.”

Vanhempien on otettava huomioon lapsen tunteet ja ymmärrys eron keskellä. Käytännön järjestelyistä sovittaessa lapsen mielipidettä kuunnellaan ja ratkaisut tehdään lapsen näkökulman kautta mahdollisuuksien mukaan. Lapsen mielipidettä häneen vaikuttavissa asioissa voidaan kysyä suoraan häneltä itseltään. Jo se, että vanhempi pysähtyy ajattelemaan, miltä erotilanne voi lapsesta mahdollisesti tuntua, on merkittävä seikka.

”Millä tavalla niinku huomioida lasta ja millä tavalla niinku tunnetasolla ja käytännön järjestelyissä niinku lapsi otetaan huomioon niin liittyy niihin aikuisten ratkaisuihin, sellasta et millasia valintoja niinku aikuiset on valmiita tekemään niinku lasten vuoksi.”

7.2.2 Vanhempien ohjaaminen kertomaan erosta lapselle

Terveystenhoitajan rooli korostuu silloin, kun hän ohjaa vanhempia kertomaan erosta lapselle. Tuloksissa alakategoriat muodostuivat asiantuntijahaastatteluisia olennaisimmin esille nousseista asioista, joita vanhemman olisi hyvä ottaa huomioon lapselle erosta kerrottaessa.

Taulukko 5. Vanhempien ohjaaminen kertomaan erosta lapselle -yläkategorian muodostaneet alakategoriat

Terveystenhoitaja ohjaa vanhemman roolia lapsen tukena erotilanteessa
<p>Vanhempien ohjaaminen kertomaan erosta lapselle</p> <p>Huomioidaan lapsen kokema syyllisyys vanhempien erosta.</p> <p>Vanhemman on palattava syyllisyys-kokemukseen monta kertaa.</p> <p>Korostetaan lapsen syyttömyyttä vanhempien eroon.</p> <p>Vanhempien on otettava huomioon lapsen arjen muuttuminen eron myötä.</p> <p>Molemmat vanhemmat säilyvät lapsen arjessa eron jälkeen.</p> <p>Tärkeää on, että totuus erosta kerrotaan lapselle kiertelemättä.</p> <p>Lapsen kehitystaso on huomioitava erosta kerrottaessa.</p> <p>Lapsi tiedostaa vanhempien välisen muuttuneen tilanteen.</p>

Syyllisyys on yksi lapsen kokemista voimakkaista tunteista vanhempien erotessa. Lapsi voi olla hyvin minäkeskeinen ja kokea eron syyt ja seuraukset hyvin omakohtaisesti. Lapsi voi helposti syyllistää itseään ympärillä tapahtuvista asioista. Lapsen syyttömyyttä on hyvä korostaa ja hänelle on tärkeää kertoa suoraan, että eron syy ei liity häneen. Lapsen syyttömyydestä erotilanteessa ei voi puhua liikaa, asiaan on aiheellista palata monta kertaa uudelleen lapsen syyllisyyden kokemuksen ehkäisemiseksi.

” Ne voi vetää tosi suoria linjoja, et tää on tapahtunu, mä oon tehny tätä, tää on mun syy. Eli niinkun se, että niinku se asia pystytään avata niinkun heti kun

siitä lapsille kerrotaan ja se ei riitä, että se avataan sillon kerran vaan siihen syyllisyyskysymykseen pitää palata kerta toisensa jälkeen.”

”Koskaan vanhempi ei sano liikaa siitä että ero ei ole lapsen syy - - lapsen tekemiset tai tekemättä jättämiset ei liity niinku vanhempien eropäätökseen.”

Vanhempien on huomioitava, että lapsen arki muuttuu aina eron myötä. Se, miten ero muuttaa lapsen arkielämää, on vanhemman tehtävä kertoa lapselle. Eron vaikutukset on hyvä tuoda arjen tasolle. Vanhemmat myös pitävät lapsen ajan tasalla ja tunnustavat tarvittaessa tietämättömyytensä tilanteessa, joka on vielä selvittelyn alla.

”Niistä muutoksista mitä lapsen elämään tulee, et vanhempien on turha tuudittautua siihen, että mikään ei muuttuisi lasten elämässä - - ne on niitä mistä pitää lapselle kertoa.”

Vanhempien erossa lapsi ei eroa vanhemmastaan, vaan saa säilyttää elämässään molemmat vanhempansa eron jälkeen. On kuitenkin lapsen edun mukaista, että vanhemmat pysyvät läsnä oikeudenmukaisesti lapsen elämässä.

”Lapsi saisi pitää molemmat vanhempansa mikäli vanhemmat kohtelevat lasta niinku lasten oikeuksien edellyttävällä tavalla.”

Lapselle on tärkeää kertoa totuus vanhempien erosta kiertelemättä. Totuuden kuuleminen erosta ei satuta lasta, vaan pahempaa olisi asiasta valehteleminen tai perättömien tarinoiden kertominen. Kaikkea ei kuitenkaan tarvitse kertoa kerralla, vaan asiasta kertomiseen on hyvä varata tarpeeksi aikaa ja rauhoittaa tilanne.

”Mieluummin se totuus, mut eihän sitäkään tarvi räväyttää niinku kerralla, mut, että ei lähtis kuitenkaan niinku kertoon mitään muita tarinoita.”

Lapsen kehitystaso on otettava huomioon erosta kerrottaessa. Lapsen ikä esimerkiksi vaikuttaa siihen miten asiasta kerrotaan. Pienelle lapselle ei kerrota eroon liittyvistä yksityiskohdista tai aikuisten välisistä asioista. Vanhempien keskinäiset suhteet ja vanhemmuus ovat kaksi eri asiaa, joiden näkökulmista eroa voidaan tarkastella. Lapsella ei välttämättä ole käsitystä siitä, mitä ero tarkoittaa ja vanhemman on pyrittävä avaamaan tilannetta lapsen tasoisesti.

”Ottaa sen iän huomioon, et millä tasolla ja sit, että ei ne aikuisten väliset asiat kuulu sitte lapselle, että sehän siinäkin sitte erottaa myös sen sitten, et-

tä lapsella on se, lapsi ei vaan, se vanhemmuus on ihan eri juttu kun sit taas ne, mitä siellä sitte heijän niinku aikuisten välillä tapahtuu.”

Lapsi tiedostaa vanhempien välisen muuttuneen tilanteen eron keskellä esimerkiksi perheessä vallitsevasta ilmapiiristä. Lapselle voi myös tulla ristiriitainen tunne siitä mitä hänelle kerrotaan ja mikä nykytilanne on, mikäli vanhemman kertomus ei ole totuudenmukainen.

”Me puhutaan vaikeista aikuisten asioista. Sit se ero, niin sehän ei tarkota lapselle välttämättä yhtään mitään - -.”

7.2.3 Vanhemmuuden tukeminen

Terveystenhoitaja tukee eroperheiden kanssa työskennellessään vanhempien voimavaroja ja vanhemmuutta. Vanhemmuuden toimivuus vaikuttaa suoraan myös lapsen hyvinvointiin erotilanteessa. Tuloksissa alakategoriat muodostuivat asiantuntijahaastattelussa huomattavimmin esille nousseista asioista, joita vanhemmuuden tukemisessa olisi hyvä korostaa.

Taulukko 6. Vanhemmuuden tukeminen erotilanteessa -yläkategorian muodostaneet alakategoriat

Terveystenhoitaja tukee vanhemmuutta ja voimavaroja erotilanteessa
<p>Vanhemmuuden tukeminen erotilanteessa</p> <p>Yhteistyövanhemmuuden tärkeys korostuu eron jälkeen ja sillä on suuri arvo lapselle.</p> <p>Lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa ja kummatkin heistä ovat yhtä tärkeitä lapselle eron jälkeen.</p> <p>Vanhemmat omaavat yhtäläiset oikeudet vanhemmuudessa ja pyrkivät hyväksymään toisensa lapsen vanhempina.</p> <p>Vanhempien huonot välit vaikuttavat lapseen kielteisesti ja tiedonkulun ongelmat vaikeuttavat vanhemmuuden toimivuutta.</p> <p>Kun vanhemman saadessa oma tilanteensa normalisoitua, voi hän olla myös lapsen tukena vanhempana.</p> <p>Vanhempi erottaa oman eroprosessinsa lapsen omasta ja käsittelee eroa selkeästi erillään lapsen erokokemuksesta.</p> <p>Lapsen asioiden käsittelyyn pyritään ottamaan mukaan molemmat vanhemmat ja kannustaan sekä tuetaan vanhemmuutta sen toimivassakin vaiheessa</p>

Yhteistyövanhemmuuden merkitys korostuu vanhempien eron jälkeen ja sillä on suuri arvo lapsen näkökulmasta. Vanhempien välinen yhteistyö nähdään lasta koskevien asioiden hoitamisena yhdessä. Vanhempien tehdessä lasta huomioivia asioita yhteistyövanhemmuus vahvistuu. Molemmat vanhemmat kohdataan tasa-arvoisina, yhteisen tilanteen eri osapuolina. Vanhempien välinen vastavuoroinen keskustelu on myös auttava tekijä yhteistyön toimivuuden kannalta.

”Neuvolakäyntejä taikka varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluista päiväkodissa tai vanhempainvarteissa niin mä aina kannustan vanhempia siihen, et ne menis niihin yhdessä, et se on niinku merkityksellistä lapselle.”

Kummatkin vanhemmista ovat yhtä tärkeitä lapselle eron jälkeen. Molemmilla vanhemmilla on merkittävät roolit lapsen elämässä ja lapsi rakastaa heitä kumpaakin yhtälailla. On hyvä korostaa, että lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa ja vanhemmilla on yhtäläiset oikeudet lapseen erotilanteessa. Etävanhemmuuskaan ei poista isänä tai äitinä olemisen merkitystä lapselle. Vanhempien on hyvä pyrkiä ylläpitämään ja arvostamaan lapsen suhdetta kumpaankin vanhempaan tasavertaisesti.

"Pyritään tuoda se lapsen näkökulma esiin, siis sen, että lapsi rakastaa kumpaakin vanhempaansa. Kummallakin vanhemmalla on yhtä merkittävät roolit lapsen elämässä."

"- - pystyisivät arvostamaan sitä, että lapsi kykenee ja pystyy pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa. Eikä niinku yritä estää sitä tavalla tai toisella."

Vanhemmuus säilyy parisuhteen loppumisesta huolimatta. Vanhemmilla on oltava kykyä nähdä toisensa lapsen vanhempina eikä vain päättyneen parisuhteen osapuolina. Vanhemmat omaavat yhtäläiset oikeudet vanhemmuudessa ja hyväksyvät toisensa lapsen vanhempina. Vanhemmuuden arvostus korostuu kriisitilanteessa, eron keskellä. Päättynyttä parisuhdetta on myös hyvä käsitellä yhteisen vanhemmuuden säilymisen edistämiseksi.

"Vanhemmat kykenis näkemään toisensa niinku lapsen vanhempina, ei niinkään siinä huonosti päättyneen parisuhteen toisena osapuolena - -."

Vanhempien huonot välit voivat vaikuttaa lapseen kielteisesti. Vanhemmat eivät saisi puhua toisistaan negatiiviseen sävyyn lapsen kuullen. Lapsi ei saisi joutua vanhempien eroriitojen välikappaleeksi tai viestin välittäjän rooliin vanhempien välille. Erossa myös tiedonkulun toimivuus on avainasemassa, koska tiedonkulun ongelmat vaikeuttavat vanhemmuutta.

"Usein vanhemmat on toistensa kanssa niin jotenkin kaukana, et ne ei pysty yhtään niinku keskusteleen keskenään sitten lapsi on siinä välikappaleena, et lapsi viestittää sitten sitä tietoo ja sitten se lapsen tieto voi olla vähän eri kun sitten se voi muuttuu matkan varrella ja sit niinku on tavallaan kaks, kaks todellisuutta - - lapsi usein joutuu välikappaleeks täs."

Vanhemman saadessa oma tilanne normalisoitua erossa, voi hän olla myös lapsen tukena jatkossa vanhempina. Vanhemman on tärkeää erottaa oma eroprosessinsa lapsen omasta ja ottaa omaa aikaa sekä hakea apua itselle. Eron voi hakea esimerkiksi kriisiapua ammattilaisil-

ta. Lapselle usein riittää, että vanhempi pitää hänet sen hetkisen tilanteen tasalla sekä siitä, että ei ole hätää ja, että vanhempi on hakenut tukea itselleen.

”Huolehtii sen oman jaksamisensa niin, että on pitkänki ajan päästä valmis niinku vastaamaan niihin lasten kysymyksiin.”

”- - tuetaan vanhemmuutta silleen, että se vanhempi kulkee ikään kuin omaa polkuansa sen eron käsittelyssä ja lapsi kulkee omaansa - -.”

Neuvolasta käsin voidaan tukea vanhemmuutta erotilanteessa. Terveystenhoitaja voi toiminnallaan tukea molempien vanhempien mukaan ottamista lasta koskevien asioiden käsittelyssä. Hän voi kannustaa vanhempia tarpeen mukaan, mutta myös toimivan vanhemmuuden vaiheessa ja silloin, kun käytännön asiat sujuvat.

”Jos hienosti hoitaa niin sitähan täytyy niinku kehua ja kannustaa ku menee näin hyvin ja et ootte osannu näin hienosti ja, että lapset voi hyvin ja sitäkin puolta, että ei aina vaan sitten auteta siinä hetkessä kun on vaikeeta.”

”Työntekijät kutsuisivat myös molemmat vanhemmat - - sitten järjestäisivät ainakin molemmille oman mahdollisuuden tulla kuulemaan lapseen liittyvissä asioissa.”

7.2.4 Vanhempien voimavarojen vahvistaminen

Vanhempien voimavarojen ja vanhemmuuden tukeminen nivoutuu tiiviisti yhteen erosta selviytymisen kannalta niin vanhemman kuin lapsen kohdalla. Vanhemman voimavarat heijastuvat lapsen jaksamiseen ja erosta selviytymiseen merkittävästi. Tuloksissa alakategoriat muodostuivat asiantuntijahaastatteluissa huomattavimmin esille nousseista asioista, joita vanhemman voimavarojen vahvistamisessa olisi olennaista huomioida.

Taulukko 7. Vanhempien voimavarojen vahvistaminen erotilanteessa -yläkategorioiden muodostaneet alakategoriat

Terveystoimittaja tukee vanhemmuutta ja voimavarojen vahvistamista erotilanteessa

Vanhempien voimavarojen vahvistaminen erotilanteessa

Neuvolassa tarjottava tuki eroperheelle on merkittävä asia, johon vanhempi voi oman tarpeensa mukaan tarttua.

Eroperheen vanhempaa voidaan tukea kuuntelemalla, kysymällä ja keskustelemalla.

Lasten selviytyminen erotilanteesta heijastuu vanhempien jaksamiseen ja vanhempien voimavarat peilautuvat lapsen pärjäämiseen.

Vanhemman voimavaroja tuetaan ja vahvuuksia voimistetaan olemassa olevien myönteisten asioiden kautta.

Vanhempaa kannustetaan uusien asioiden pariin, ratkaisukeskeisyyteen ja irti negatiivisesta kehästä.

Vanhemman on oman jaksamisensa tueksi annettava eron jälkeen aikaa itselleen ja hyväksyttävä omat tunteensa sekä päätöksensä.

Palvelunohjaus erilaisille auttaville tahoille on yksi keino saada vanhemmalle kohdistettua tukea voimavaroihin.

Neuvolassa tarjottava tuki eroperheelle vanhemman voimavarojen tukemiseksi on merkittävä asia. Vaikka vanhempi ei välttämättä heti ottaisi tukea vastaan, voi hän palata asiaan myöhemmin ja silloin hän tietää, että apua on tarjolla. Vanhemman voimavarojen tukeminen voi myös nousta neuvolakäynnillä keskeiseksi aiheeksi, jolloin käynnin sisältöä joustamalla voidaan tarjota kohdistettua tukea kyseiseen tilanteeseen.

”Kaikki lasten ja perheiden kanssa toimivat ammattilaiset, että joka kohtaa tällasen, niin vois sanoa, että ota vaikka minuun yhteyttä, niinku tavallaan, et se apu on tarjottu, on tarjottu, on annettu ja sit myöskin se, että kun joku on sanonut, että voi auttaa niin vaikka sillä hetkellä ei ottaisikaan, tai sillä hetkellä tai millonkaan ottais sitä apua vastaan nii se, että tietää, et sitä on tarvittaessa saatavilla nii saattaa siinä asian käsittelyssä.”

Ammattilaisen on hyvä kartoittaa vanhemman henkinen tila erotilanteesta. Hän voi keskustella vanhempien kanssa, kuunnella sekä kysyä aiheesta. Sen jälkeen perheelle voidaan tarjota lisätukea tilannekohtaisesti, johon vanhempi voi oman tarpeensa mukaan tarttua.

”Dialogia ja sellast niinku kuuntelemista ja niihin asioihin reagoimista niinku mitä asiakas tuottaa.”

Lapsen selviytyminen erotilanteesta heijastuu vanhempien jaksamiseen kun taas vanhempien voimavarat peilautuvat lapsen pärjäämiseen. Lapsen saadessa apua eron käsittelemisen tueksi vanhempikin voi paremmin. Toisaalta vanhemmat tarvitsevat voimavaroja, jotta he voivat olla lapsen apuna erotilanteesta.

”Jos se lapsi saa jotain tukea, niin silloin se vanhempien huoli siitä lapsen hyvinvoinnista helpottaa, jolloin se vanhempikin voi vähän paremmin.”

”Tehdään lapsi niinku näkyväksi erossa ja lapsi, puhutaan lapsen näkökulmasta niin vaatii kuitenkin sitä, että sillä vanhemmalla on voimavaroja ja kykyä ottaa niitä lapsen tunteita vastaan.”

Vanhemman voimavaroja on tuettava erotilanteessa erilaisin keinoin. Vanhemman vahvuuksia ja positiivisia asioita itsessä tuodaan esille, erotilannetta lähestytään myönteisten asioiden kautta sekä ratkaisukeskeisyyteen panostetaan. Myös uusien asioiden löytämiseen elämässä kannustetaan ja negatiivisesta kehästä irtipääsemistä edesautetaan.

”Vahvuuksia ja hyviä asioita itsessä on ja sitte niinku tuodaan niitä esille.”

”Ratkaisukeskeisyyteen ja niitten olemassa olevien hyvien asioiden vahvistamiseen.”

Vanhemman on oman jaksamisensa tueksi annettava aikaa itselleen erosta toipumiseksi. Hänen on hyväksyttävä tunteensa ja tehty päätös. Vanhempi ei saisi syyllistää itseään enää sen jälkeen, kun eropäätös on tehty ja uskallettava hakea apua itselleen.

”Et hyväksyy ne omat tunteensa, uskaltaa hakea apua.”

”Vanhempi ei niinku siitä varsinaisesta päätöksestä enää joutuisi syyllistymään.”

Palvelunohjaus erilaisille auttaville tahoille on yksi keino saada vanhemmille kohdistettua tukea voimavaroihin erotilanteessa. Tuen piiriin ohjaaminen voi nousta vanhemman esittämästä tarpeesta. Vanhemman jaksamisen ja voimavarojen mukaan hänet voidaan opastaa eteenpäin ja tarpeen mukaan auttaa yhteyden ottamisessa tukipalveluihin.

”Kysytään sitä jaksamista ja niit voimavaroja ja jos tuntuu, et haluaa nyt tai myöhemmin jutella, niin sitten antaa näitä yhteystietoja. Tai tää, että kysytään, että haluatsä, että vaikka psykiatrinen sairaanhoitaja soittas sulle päin tai jotain.”

8 Pohdinta

Laadullisen tutkimuksen pohdinta-osa on joustava. Siihen kuuluu tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden arviointi sekä tulosten tarkastelu. Lähtökohtaisesti tutkimus ei voi olla luotettava, jollei se ole eettisesti kestävä, mutta pelkästään tutkimuksen eettinen lujuus ei vielä

takaa tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimustuloksia käsitellään suhteessa aiempaan teorian tietoon ja kuvaillaan tuloksiin vaikuttaneet merkitykselliset asiat. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 158-159.)

8.1 Tulosten tarkastelu

Tuloksia tarkastellaan teoreettiseen viitekehykseen peilaten tutkimustehtävä kerrallaan. Ensin keskitytään tutkimustehtävään: minkälaista sosiaalista tukea neuvolan terveydenhoitaja voi antaa eroperheille alle kouluikäiseen lapseen liittyvissä asioissa, jonka jälkeen käsitellään tutkimustehtävä: millä tavalla neuvolan terveydenhoitaja voi tukea perhettä ottamaan alle kouluikäinen lapsi huomioon erotilanteessa.

8.1.1 Minkälaista sosiaalista tukea neuvolan terveydenhoitaja voi antaa eroperheille alle kouluikäiseen lapseen liittyvissä asioissa?

Opinnäytetyön toisena päätarkoituksena oli selvittää minkälaista sosiaalista tukea neuvolan terveydenhoitaja voi antaa eroperheille. Työssä keskityttiin erityisesti alle kouluikäiseen lapseen liittyviin asioihin.

Haastateltavat määrittelivät emotionaalisen tuen tärkeiksi tekijöiksi empatian osoittamisen ja välittämisen. Perheen tilanne ja huoli otetaan empaattisesti vastaan ja kuunnellaan. Myös muissa tutkimuksissa emotionaaliseen tukeen määritellään sisältyvän empaattisuus, luottamus, huolenpito, jaksaminen ja rohkaiseminen (Ahlfors 2009, 41-42; Deufel & Montonen 2010, 153; Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 105).

Haastateltavat näkivät vanhemmuuden ja erityisesti yhteisövanhemmuuden tukemisen osana emotionaalista tukea. Vanhempien erotessa täytyy heille korostaa, että vaikka parisuhde päättyy, ei vanhemmuus päätty. Myös Sosiaali- ja terveysministeriö (2004, 105) määrittelevät neuvolassa annetun emotionaalisen tuen tavoitteeksi vanhemmuuden tukemisen.

Haastateltavat korostivat, että on tärkeää kohdata ihminen sellaisena kuin hän on, ja hyväksyä asiakkaan kaikki tunteet. Myös Blomqvistin (2004, 31, 35-36, 38) tutkimukseen osallistuneet opiskelijat kokivat tärkeäksi hyväksytyksi tulemisen tunteen omana itsenään. Tärkeää on voida olla oma itsensä ja uskaltaa näyttää oma heikkoutensa.

Haastateltavat kokivat asiakkaan kuuntelun tärkeäksi osaksi emotionaalista tukea. Kuulluksi tulemisella voidaan vaikuttaa asiakkaan ja ammattilaisen välille syntyvään luottamukseen positiivisesti. Luottamus auttaa vaikeista asioista keskustelussa. Sosiaali- ja terveysministeriön (2004, 105) mukaan erityisesti vaikeassa elämäntilanteessa olevalle vanhemmalle kuulluksi

tulemisen ja välittämisen kokemus on tärkeä. Leinon (2011, 131) tutkimuksessa potilaat kokivat positiivisen asenteen ja kuuntelun inhimillisenä.

Haastattelusta tärkeäksi nousi ammattilaisen puheeksi ottaminen. Ammattilaisen tulee ottaa esille itseä ihmetyttävät asiat suoraan ja käsitellä niitä avoimesti. Perheen tilanne ja se, miten perhettä voidaan tukea, selvitetään keskustelemalla perheen kanssa. Oleellista on myös se, että asiakkaan vastauksiin reagoidaan ja hänelle annetaan apua. Leinon (2011, 138-139) tutkimuksessa potilaat kokivat aidon kiinnostuksen osoittamisen hyväksi. Opiskelijat kokivat tärkeäksi tiedon siitä, että ihmisiä on läsnä (Blomqvist 2004, 31, 35-36, 38).

Opinnäytetyön haastatteluun osallistuneet korostivat sitä, että vanhempia rohkaistaan jaksamaan tuomalla esille asioita, jotka auttavat tilanteesta selviämisessä. Blomqvistin (2004, 31, 35-36, 38) tutkimukseen osallistuneet opiskelijat kokivat, että emotionaalinen tuki auttaa jaksamaan ja lisää uskoa opinnoissa selviytymiseen. Emotionaalisella tuella koettiin myös olevan suuri merkitys itsetunnon ja elämänhallinnan vahvistajana. Tärkeää opiskelijoille oli, että kannustetaan, joka ilmeni rohkaisuna ja rauhoitteluna, että kyllä kaikki selviää ja asiat järjestyvät.

Haastateltavat korostivat emotionaalisen tuen antamisessa oikeaa aikaa. Kun tuen tarve tulee esille, on ammattilaisen reagoitava siihen ja tarvittaessa vaihdettava vastaanottokäynnin teemaa. Myös toisissa tutkimuksissa (Deufel & Montonen 2010, 152; Kumpusalo 1991, 15, 17, 21) on todettu, että tuen oikea-aikaisuus ja laatu ovat ratkaisevia. Tuen tulisi olla saatavilla silloin, kun sen tarvitsijan voimavarat ovat käytössä ja tukea todella tarvitaan.

Haastateltavat ajattelivat, että lapsi on erotilanteessa tärkein emotionaalisen tuen saaja. Lasta voidaan auttaa tunteiden käsittelyssä hänen tunteita sanottamalla. Lapsi sekä lapsen näkökulmat ja mielipiteet tulisi ottaa huomioon erotilanteessa. Lapsesta sosiaalisen tuen saajana ei löytynyt aiempia tutkimuksia. Sosiaalisen tuen antaminen on hyvin haastavaa lapselle, ja kuten opinnäytetyössäkin todettiin, tarkoituksena on tukea vanhempia, jotta he voivat tukea lapsia. Tästäkään aiheesta opinnäytetyön tekijät eivät löytäneet aiempia tutkimuksia.

Haastateltavat määrittivät tiedollisen tuen tiedoksi kunnan palveluista sekä eron teoreettisista näkökulmista. Ammattilaisen tulisi ymmärtää eron vaikutuksista kiintymyssuhteeseen, vanhemmuuteen ja lapsiin sekä eroprosessia ja sen vaiheita. Myös Ahlfors (2009, 40-41) määrittelee tiedollisen tuen erilaisiksi tiedoiksi, neuvoiksi ja ehdotuksiksi, joiden avulla ongelmia voidaan ratkaista. Lipposen ym. (2006, 35) mukaan tiedollisen tuen auttamismenetelmiin kuuluu neuvonta moniammatillisten työryhmien mahdollisuuksista.

Seitsjoen (2008, 53) mukaan tiedollinen tuki voi olla laatukäsikirja tai jonkin muu kirjallinen ohje. Myös haastateltavat ajattelivat, että tietoa ja palveluita olisi hyvä koota esitteeksi, jolloin ne ovat helposti löydettävissä ja niihin on helppo palata myöhemmin. Leino (2011, 147) toteaa, että kriisissä olevan potilaan on tiedon omaksumisen kannalta tärkeää saada kirjallisia ohjeita, koska niiden avulla voi myöhemminkin palata epäselviin asioihin. Haastateltavat nousivat esiin myös sen, että kaikkea tietoa ei voi antaa kerralla, koska kriisissä olevalla tiedonkäsittely voi olla hankalaa.

Haastateltavat kokivat, että tiedollisen tuen antamisessa yksilöllisyys on oleellista. Asiakkaan tarpeet tulee huomioida ja niihin reagoida. Leinon (2011, 145-146) tutkimuksessa tiedolla tukeminen koettiin tarveriippuvaiseksi ja yksilölliseksi hoitamisen osa-alueeksi. Tärkeää oli antaa potilaille yksilöllistä tietoa henkilökohtaisten tarpeiden mukaan. Tällöin potilaan kokivat tuen antamisen myös emotionaaliseksi.

Konkreettiseksi tueksi haastateltavat määrittivät sellaiset palvelut, jotka auttavat arjen pyörittämisessä. Niitä ovat esimerkiksi kodinhoitoapu ja lastenhoitopalvelut. Myös taloudellinen tuki määriteltiin konkreettiseksi tueksi. Myös Deufel ja Montonen (2010, 151) määrittelevät konkreettisen tuen käytännön asioiden tukemiseksi, kuten auttamiseksi kodin hoidossa, taloudelliseksi tueksi ja ajan antamiseksi. Myllykankaan (2009, 44) tutkimuksessa konkreettisen tuen muodoiksi määriteltiin asuminen, raha, lääkitys ja ravinto.

Haastateltavien näkemysten mukaan konkreettista tukea on tuen piiriin ohjeistaminen ja konkreettinen auttaminen tuen hakemiseen. Ammattilaisten tulee varmistaa, että perhe saa tarvitsemansa tuen. Kuitenkin Vuorenmaan ym. (2010) tutkimuksessa isät arvioivat saaneensa konkreettista tukea terveydenhoitajilta vähiten ohjauksena lisäavun hakemiseen.

Haastateltavien mukaan konkreettisella tuella vahvistetaan arjen rutiineja. Se auttaa arjen käynnistymisessä ja jatkamisessa. Blomqvistin (2004, 47-49) tutkimukseen osallistuneet opiskelijat kokivat, että konkreettinen tuki auttoi opintojen etenemisessä. Haastateltavat näkivät konkreettisen tuen ensimmäiseksi tarvittavaksi tuen muodoksi kriisissä olevalle.

Sosiaalisen tuen antamisesta löytyi tämän opinnäytetyön ja jo tehtyjen tutkimusten välillä paljon yhteneväisyyksiä. Sosiaalisen tuen antamisesta ei kuitenkaan löytynyt paljoa tutkimuksia terveydenhoitajan antamana. Lapsille annetusta sosiaalisesta tuesta ei löytynyt tutkimuksia ennestään.

Tässä opinnäytetyössä emotionaalisen tuen antamisessa tärkeiksi asioiksi nousivat tuen antamisen yksilöllisyys, terveydenhoitajan empaattisuus ja aito läsnäolo sekä asiakkaan kuuntelu. Tiedollisessa tuen antamisessa tärkeiksi nousivat palveluohjaus sekä tiedon kasaaminen esit-

teeksi. Konkreettisessa tuen antamisessa oleellisia olivat vaihtoehtoisten tukimuotojen esittely ja arjen rutiinien vahvistaminen.

Peilaten aiempia tutkimuksia ja tätä opinnäytetyötä, olisi tärkeää tutkia lisää lapsia sosiaalisen tuen saajina, vaikka tuen saaminen olisikin välillistä. Opinnäytetyöstä nousi kehitysehdotukseksi kunnille koota esite, josta löytyisi tietoa erosta, ja sen vaikutuksista lapsiin, sekä kunnan palvelut, joista eroperhe hyötyisi. Terveystenhoitajan tulisi kehittää omaa työtapaansa siten, että hän kiinnittää enemmän huomiota perheen ohjaamiseen lisäavun piiriin.

Eroperheen kohtaamisessa on useita merkityksellisiä asioita, joita tulee ottaa huomioon. Jotta jokaisen asian muistaisi, luotiin terveystenhoitajalle muistilista kyseisistä asioista. Muistilista on hyödyllinen, erityisesti sosiaalisen tuen osalta, myös muissa perheen kohtaamisissa kriiseissä tai yleisesti asiakasperheen kohtaamisessa.

8.1.2 Millä tavalla neuvolan terveystenhoitaja voi tukea perhettä ottamaan alle kouluikäinen lapsi huomioon erotilanteessa?

Opinnäytetyön toinen tutkimustehtävä haki vastausta siihen, millä tavalla neuvolan terveystenhoitaja voi tukea perhettä ottamaan alle kouluikäinen lapsi huomioon erotilanteessa. Tutkimustuloksista löytyi selkeitä yhteneväisyyksiä suhteessa opinnäytetyön teoriasisältöön, mutta myös uusia näkökulmia teoreettisen viitekehyksen ulkopuolelta.

Haastateltavat lähestyivät aihetta lapsen kokemuksen kautta erotilanteessa. He kokivat tärkeäksi, että vanhemmalla on käsitys siitä, miten lapsi käsittelee eroa ja, että miten lasta voidaan auttaa erosta selviytymisessä vanhempia ohjaamalla. Terveystenhoitaja toimii tässä tilanteessa merkittävässä roolissa selvittäessään vanhemmille minkälainen lapsen kokemus voi olla erotilanteessa ja opastaessaan vanhempia huomioimaan olennaiset asiat lapsen tukemisessa.

Haastateltavat nostivat esille sen, että lapsi reagoi erotilanteessa yksilöllisesti ja vanhempien on silloin oltava hänen tukenaan ja vahvistettava hänen itsetuntoaan myönteisen palautteen kautta. Niemelä ja Kääriäinen (2008, 43-44, 46, 51) tuovat esille aiheeseen liittyen sen, että selkeä, ymmärrettävä ja suora vanhempien ja muiden lapsen elämässä vaikuttavien aikuisten välinen vuorovaikutus ja kommunikointi vaikuttavat lapseen positiivisesti. Vapaus ja lupa puhua erosta sekä rehellinen ilmapiiri perheessä tukevat lapsen selviytymistä erotilanteessa myös haastateltavien näkemyksen mukaan.

Haastateltavat korostivat sitä, että lapsen tunteet ja ymmärrys otetaan huomioon, koska lapsella ei välttämättä ole sanoja kuvaamaan omia tuntemuksiaan erotilanteessa, eikä lapsen

kokemus aina vastaa tilanteen todellisuutta. Kyrönlampi-Kylmäsen (2007, 150) toteamuksen mukaan; jotta lapsella voisi olla todellinen käsitys tilanteesta, asialla on oltava oikea konkreettinen yhtymä hänen arkielämäänsä. Vanhemmat voivat myös puhuttaa lapsen tunteita ja auttaa lasta näin ymmärtämään paremmin omaa kokemustaan erossa. Lasten tunteiden sa-noittamisesta puhuu myös Aranne (2012, 59, 62-64) tutkimuksessaan, josta käy ilmi, että sadut voivat toimia hyvänä yhtymäkohtana lapselle oman erokokemuksen ymmärtämisessä tarinoiden kautta.

Haastateltavat kokivat merkitykselliseksi, että lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi vanhempien erossa. Vaikka päätösvalta eroasioissa ei kuulu lapselle on lasten toivomusten ja mielipiteiden kuunteleminen merkityksellistä (Niemelä & Kääriäinen 2008, 43-44, 46, 51). Jo se, että vanhempi pysähtyy ajattelemaan, miltä erotilanne voi lapsesta mahdollisesti tuntua, oli merkittävä seikka haastateltavien mielestä. Kuten Niemelä ja Kääriäinen (2008, 37-38) huomioivat, pelkästään ero käsitteenä on lapselle erilainen kuin aikuiselle.

Haastateltavien mukaan vanhempien on hyvä tietää, että lapset tiedostavat muuttuneen tilanteen vanhempien erotessa. Tärkeää olisi kiinnittää huomiota siihen, että lapsen arkielämä ja sen sisältämät rutiinit saataisiin palautettua mahdollisimman pian eron jälkeen. Eron jälkeinen arjen jäsentyminen uudelleen ennakoitavaksi vähentää erosta aiheutunutta lapsen hämmennystä ja epävarmuutta (Niemelä & Kääriäinen 2008, 41-42, 46, 50, 53; Poijula 2007, 236).

Haastattelusta nousi esiin, että vanhemman on myös tiedostettava ja huomioitava lapsen arjen muutokset eron myötä. Niemelä ja Kääriäinen (2008, 38-40) toteavat, että vanhemmat eivät saa jättää lasta yksin käsittelemään hämmennystä eron ympärillä, vaikka vanhemmasta tuntuisi, että voimavarat menevät vain oman eroamisen ja tunteiden käsittelyyn. Haastateltujen ammattilaisten mukaan auttavia tekijöitä lapselle erosta selviytymisessä arjessa ovat kosketus ja läheisyys. Kosketus on tekijä, joka lisää omanarvontuntoa, koska ruumiillinen minä on yksilön tärkein minä (Niemelä & Kääriäinen 2008, 41-42, 46, 50, 53; Poijula 2007, 236). Myös Vainion (2013, 27, 46, 53) tutkimustulokset osoittavat, että lasten kokemiksi myönteisiksi tilanteisiksi eron jälkeen ilmenivät perheen yhdessäolo ja vanhempien hellyyden osoitukset, kuten halaukset.

Opinnäytetyön haastatteluun osallistuneet painottivat sitä, että totuus erosta kerrotaan lapselle kiertelemättä. Vanhempien kertoma rehellinen tieto vahvistaa lasten turvallisuudentunnetta ja siksi vanhempien on hyvä keskustella lasten kanssa esimerkiksi sen hetken suunnittelusta, tapaamisjärjestelyistä ja mahdollisesta muutosta (Lipponen & Wesaniemi 2005, 133-134). Mikäli vanhemmat eivät kerro eron syytä ja eron seurauksista lapsille suoraan voi lapsen oma mielikuvitus ohjata vaikeiden asioiden selvittelyä, arvailua ja kuvittelua (Niemelä & Kää-

riäinen 2008, 38-40). Myös lapsen kehitystason huomioiminen oli tärkeäksi mainittu tekijä haastatteluissa. Niemelä ja Kääriäinen (2008, 38-40) tähdensivät, että erosta pitää kertoa lapselle hänen ikätasonsa mukaan niin, että hän ymmärtää.

Ammattilaisten vastaukset osoittivat myös lapsen syyllistävän itseään helposti ympärillä tapahtuvista asioista. Vanhempien olisi siksi merkityksellistä korostaa lapsen syyttömyyttä erotilanteessa ja palata syyllisyysasiaan monta kertaa uudelleen. Alle yhdeksänvuotiaat lapset eivät vielä erota omien tekemisiensä seurauksia vanhempiensa tekemisistä vaan voivat syyllistää itseään asioista, jotka eivät koske heitä (Niemelä & Kääriäinen 2008, 38-40).

Haastattelututkimus osoitti, että lapsen auttamisen kannalta on tärkeää panostaa vanhemmuuden tukemiseen. Haastateltavat ammattilaiset perustelivat asiaa esimerkiksi sillä, että vanhempien huonot välit vaikuttavat lapseen kielteisesti. Lipponen & Wesaniemi (2005, 129-130, 134) tuovat saman asian esille niin, että jos aikuiset kykenevät sopimaan eroasiat ja selvittämään riitaa aiheuttavat kysymykset ilman, että sotkevat lapset asiaan mukaan, lasten kielteiset reaktiot voivat olla vähäisempiä ja ohimenevämpiä.

Haastateltavat korostivat yhteistyövanhemmuuden myönteistä merkitystä vanhemmuuden tukemisessa. Yhteistyövanhemmuus näyttäytyi Kauppisen (2013, 41, 87-88) tutkimuksessa vaikuttavana tekijänä vanhempien erosta selviytymisessä. Kauppisen mukaan myös lapsen asioiden hoitaminen yhdessä oli vahvistava tekijä eron läpikäymisessä. Yhteistyövanhemmuuden tukemisen keinoina pidettiin haastatteluissa myös molempien vanhempien mukaan ottamista lapsen asioiden käsittelyyn ja vanhemmuudessa kannustamista sen toimivassakin vaiheessa.

Määtä (2002, 12, 103, 125) mukaan ero koostuu tietyistä kriisin vaiheista, jotka edellyttävät menneestä irti päästämistä ja tulevan uuden elämän vastaanottamista ja normalisoimista. Haastateltavat ajattelivat, että vanhempien voimavarat heijastuvat lapsen selviytymiseen erotilanteessa. Siksi he korostivat vanhemman voimavarojen tukemista ja vahvuuksien voimistamista myönteisten uusien asioiden kautta. Haastateltavien mielestä terveydenhoitajan on myös hyvä kannustaa vanhempia uusien asioiden pariin ja ratkaisukeskeisyyteen. Kuntun ym. (2011, 49) mukaan kriiseissä itseluottamuksen säilyttäminen edellyttää sitä, että saadaan riittävästi tietoa ja ulkopuolista ammattiapua.

Molempien vanhempien säilyminen lapsen elämässä eron jälkeen koettiin haastatteluissa olennaiseksi asiaksi. Sama positiivinen vaikutus näkyi myös Linnavuoren (2007, 60, 100-102) tutkimustuloksissa, joiden mukaan vuoroasumisen parhaana etuna lapsen pitivät ylivoimaisesti sitä, että he pystyivät tapaamaan molempia vanhempiaan yhtä paljon.

Haastattelujen mukaan terveydenhoitaja voi vahvistaa vanhempien voimavaroja keskustelemalla, kysymällä ja kuuntelemalla. Haaralan ym. (2008, 106) mielestä dialoginen vuorovaikutus on erittäin tärkeää terveydenhoitajan työssä. Tärkeitä ovat vuorovaikutusilmasto ja työntekijän vaikutus; työntekijä voi tietoisesti vaikuttaa keskustelun sisältöön ja asiakassuhteen laatuun keskusteluvalinnoilla ja vuorovaikutustavoilla (Haarala ym. 2008, 109-111).

Opinnäytetyön tulokset osoittivat, että terveydenhoitaja voi tukea perhettä ottamaan lapsi huomioon laaja-alaisesti erotilanteessa. Hän ohjaa vanhempia lapsen selviytymisen tukemisessa eron jälkeen ja auttaa lasta myös tukemalla vanhemmuutta sekä vanhempien voimavaroja erotilanteessa. Terveydenhoitajalle rakennetusta muistilistasta voi tässäkin suhteessa olla iso hyöty. Asiat, joita on hyvä käydä läpi eroperheen kanssa löytyvät tiiviiksi kootusta listasta, jota voi soveltaa perheen sen hetkisen tilanteen ja tarpeiden mukaan. Jatkoa ajattelun olisi syytä tutkia, miten terveydenhoitajille tarkoitettu muistilista toimii käytännössä ja, että onko siitä ollut hyötyä eroperheiden kohtaamisessa.

8.2 Tulosten luotettavuus

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuskysymykset liittyvät tutkijaan, aineiston laatuun, aineiston analyysiin ja tulosten esittämiseen. Luotettavuutta arvioitaessa tarkastellaan tutkimuksen totuusarvoa, sovellettavuutta, pysyvyyttä ja neutraaliutta. Tutkimuksen luotettavuutta tulee arvioida, sillä vaikka tutkimuksessa pyritään välttämään virheiden syntymistä, tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida monella eri mittaus- ja tutkimustavalla. Tutkimuksen reliaabeliudella tarkoitetaan mittautulosten toistettavuutta. Tämä tarkoittaa siis tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tutkimuksen arviointiin liittyvä käsite validius tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2009, 231; Janhonen & Nikkonen 2003, 36.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuutta lisää tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Tämä koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita. Aineiston keruun olosuhteet tulisi kertoa, samoin haastatteluihin käytetty aika, häiriötekijät, virhetulkinnat sekä tutkijan itsearviointi tilanteesta. Kvalitatiivisen aineiston analyysissä tulee tehdä luokittelut ja selostaa lukijalle niiden syntymisen alkujuuret ja perusteet. Myös tulosten tulkinta vaatii tarkkuutta ja tutkijan tulisikin kertoa, millä perusteella hän esittää tulkintoja ja mihin hän päätelmänsä perustaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 232-233.)

Cuba ja Lincol (1981 ja 1985) ovat esittäneet kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden kriteereiksi uskottavuuden, siirrettävyyden, riippuvuuden ja vahvistettavuuden. Uskottavuus edellyttää tulosten kuvaamista niin selkeästi, että lukija ymmärtää miten analyysi on tehty ja

mitkä ovat tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset. Siirrettävyydellä tarkoitetaan sitä, missä määrin tulokset ovat siirrettävissä toiseen yhteyteen, eli tutkimusympäristöön. Tämä vaatii huolellista tutkimuskontekstin kuvausta, osallistujien valinnan ja taustojen selvittämistä sekä aineistojen keruun ja analyysin tarkkaa kuvausta. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 197-198.)

Tässä opinnäytetyössä luotettavuuteen on pyritty koko prosessin ajan. Jo alusta alkaen teoreettista viitekehystä kasatessa on ollut erittäin oleellista tarkistaa lähteiden luotettavuus lähdekriittisyys huomioiden. Luotettavuutta lisää myös oikeanlainen lähteisiin viittaus, jotta jokaiseen alkuperäiseen lähteeseen voidaan palata ja tarkistaa mistä kyseinen tieto on löytynyt. Opinnäytetyön luotettavuutta lisää myös se, että opinnäytetyötä oli tekemässä kaksi henkilöä, jonka ansiosta työhön ja aineiston arviointiin on saatu laajempi näkökulma.

Haastateltavien taustoja sekä valintaa selvitettiin huolellisesti. Aineiston keruusta ja siitä miten haastattelut toteutuivat, tehtiin tarkka selvitys. Haastatteluaineiston luotettavuutta lisää se, että haastateltaville lähetettiin etukäteen haastattelun teemat (Liite 4) sekä teoreettinen viitekehys, mistä teemat nousivat. Tällöin he pystyivät jo etukäteen pohtimaan kyseisiä teemoja ja aineiston luotettavuus ja mahdollisesti myös määrä kasvoi. Haastattelutilanteissa kerrattiin haastattelun tarkoitus ja tavoitteet sekä teemat. Myös haastattelun runko ja se miten haastattelu etenee, käytiin läpi. Haastattelun tallentamiseen käytettiin kahta nauhuria laadun varmistamiseksi.

Haastatteluun varattiin riittävästi aikaa, jotta haastattelutilanteeseen ei syntynyt kiireentunnetta, joka olisi vaikuttanut aineiston luotettavuuteen epäedullisesti. Haastattelutilanteesta luotiin mahdollisimman rento. Alkuun kysyttiin haastateltavien taustoja ns. lämmittelynä, jotta tunnelma rentoutui. Kun mentiin itse haastatteluteemoihin ja -kysymyksiin, oli tunnelma vapautuneempi. Tämä saattoi lisätä haastattelun luotettavuutta, sillä vapautuneessa ympäristössä on helpompi avoimesti kertoa omia ajatuksiaan.

Opinnäytetyön tekijöiden kokemattomuus saattaa vaikuttaa aineiston luotettavuuteen heikentävästi. Tämä pyrittiin huomioimaan valmistautumalla haastatteluihin mahdollisimman hyvin sekä tekemällä kokonaisvaltainen suunnitelma haastattelun kulusta. Haastattelun teemojen alle luotiin kysymyksiä, joiden avulla haastattelu eteni.

Haastattelut litteroitiin siten, että ne jaettiin kahteen osaan, toinen tekijä litteroi toisen osan ja toinen toisen. Ennen litterointia selvitettiin yhteiset säännöt, jotta aineiston läpikäynti tapahtuisi samalla tavalla. Litteroinnin jälkeen haastatteluaineisto käytiin läpi ja viitekehyksestä nousseiden teemojen mukaisia sisältöjä poimittiin haastateltujen vastauksista. Kum-

pikin opinnäytetyön tekijä kävi läpi koko aineiston. Tällä lisättiin aineistosta saatujen tulosten luotettavuutta.

Aineiston analysointivaihe selvitettiin mahdollisimman perusteellisesti. Analysoinnista luotiin taulukot (Liite 1 ja Liite 2) joista selviää pääkategoriat, yläkategoriat ja alakategoriat sekä alkuperäisilmaisut ja pelkistetyt ilmaukset. Taulukosta selviää selkeästi, mistä ilmaisuista alakategoriat ovat syntyneet. Aineiston analysointiin varattiin reilusti aikaa, jotta analysointi tapahtuisi mahdollisimman tarkasti ja kaikki asiat varmasti otettaisiin huomioon.

Aineistosta saadut tulokset esitettiin mahdollisimman selkeässä muodossa. Tulokset kirjattiin taulukkoon, jonka perään avattiin sitä, mistä tulokset ovat nousseet. Tuloksista tehtiin myös terveydenhoitajille selkeä muistilista (Liite 3).

8.3 Eettiset kysymykset

Kysymykset hyvästä ja pahasta tai oikeasta ja väärästä ovat peruskysymyksiä etiikassa. Arkielämässä ihmiset usein määrittelevät mikä on hyvää ja pahaa. Myös tutkimusta tehdessä tulee tutkijan huomioida monia eettisiä kysymyksiä. Jotta tutkimus on eettisesti hyvä, tulee tutkimuksenteossa noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Jo tutkimuksen aiheen valinnassa tulee huomioida eettisyys; kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ruvetaan. Tässä ongelmiksi koetaan usein tulisiko valita vai välttää muodin mukaisia aiheita, tulisiko valita helposti toteutettava aihe, joka ei ole merkitykseltään tärkeä ja miten huomioida aiheessa yhteiskunnallinen merkittävyys. (Hirsjärvi ym. 2009, 23-25.)

Etiikan ja tutkimuksen suhde on kahdenlainen. Tutkimuksesta saatavilla tuloksilla on vaikutus eettisiin päätöksiin ja eettisillä näkemyksillä on merkitystä tutkimuksessa tehtyihin valintoihin. Hyvää tutkimusta johdattaa eettinen kestävyys. Se on tutkimuksen luotettavuuden toinen puolisko. Myös tutkimuksen laatuun vaikuttavana tekijänä on eettisyys. Eettisyys on osa tutkimuksen arviointi- sekä luotettavuusperusteita ja se vaikuttaa tutkimuksen suunnitelman laadukkuuteen, tutkimusasetelmaan ja tulosten raportointiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 125, 127.)

Erityisesti tiedonhankintatavat ja koejärjestelyt saattavat aiheuttaa eettisiä ongelmia. Ihmisarvon kunnioittaminen tulee olla lähtökohtana tutkimuksessa. Ihmisille annetaan mahdollisuus päättää itse, osallistuako tutkimukseen vai ei. Eettisenä periaatteena on osallistuvien henkilöllisyyden suojeleminen ja luottamuksellisuus. Tutkija ei saa millään tavalla tutkimuksellaan vahingoittaa osallistujaa. Eettiseltä kannalta on tärkeää tarkastella tutkijan roolia suhteessa tutkimukseen osallistuviin henkilöihin. Lisäksi on huomioitava, että osallistujat eivät välttämättä hyödy osallistumisestaan tutkimukseen. Parhaimmassa tapauksessa se voi kuitenkin

edistää heidän tietoisuuttaan tutkittavasta aiheesta. (Hirsjärvi ym. 2009, 25; Janhonen & Nikkonen 2003, 39.)

Tutkimukseen osallistumisen kuuluu pohjautua tietoiseen suostumukseen. Yleensä tutkimukseen osallistuvilta edellytetään kirjallinen suostumus tai saatekirje, josta löytyy kaikki tärkeät asiat siitä, mitä tulee tapahtumaan tutkimuksen kuluessa. Tärkeää on myös tietää, miten henkilöiden suostumus hankitaan, millaista tietoa heille annetaan, millainen tutkimuksen luonne on sekä millaisia riskejä ja etuja heidän osallistumiseensa sisältyy. Osallistujan on oltava selvillä siitä, että hän voi keskeyttää ja kieltäytyä tutkimuksesta missä vaiheessa tahansa. Tutkijan on informoitava osallistujaa myös tutkimuksen aineiston säilyttämisestä ja tutkimustulosten raportoinnista. (Hirsjärvi ym. 2009, 25; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 219.)

Oikeudenmukaisuus on osa eettistä tutkimusta. Kaikki tutkimukseen osallistuvat henkilöt ovat tasa-arvoisia. Tutkija ei ole valta-asemassa tutkimukseen osallistujiin nähden, eikä tutkimuksen otanta perustu osaa ottavien henkilöiden haavoittuvuuteen. Oikeudenmukaisuus näkyy osallistujien kulttuuritaustan, uskonnon ja elämäntapojen kunnioittamisena. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 221.)

Osallistujien anonymiteetti on otettava huomioon tutkimusprosessin aikana. Tutkimusaineistoa ei luovuteta ulkopuolisille henkilöille vaan tulokset talletetaan muilta suljettuun paikkaan, kuten tietokoneelle salasanalla suojattuna. Osallistujien tunnistettavuutta on eettisesti syytä arvioida. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteenä on käyttää tulosten todentamisessa alkuperäisilmauksia. On aiheellista pohtia pitäisikö murrekieliset ilmaisut muuttaa yleiskielelle anonymiteetin säilymiseksi. Tutkimuslupaa hakiessa on perustelua selvittää, saako esimerkiksi tutkimukseen osallistuvan järjestön nimeä mainita tutkimusta julkaistessa. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 219.)

Hirsjärvi ym. (2009, 26-27) määrittelevät seuraavat asiat keskeisiksi eettisessä tutkimuksessa: 1. toisten tekstiä ei saa plagioida eli lainata luvattomasti, 2. tutkija ei saa plagioida omia tutkimuksiaan, 3. tuloksia ei saa yleistää kritiikittömästi eikä niitä keksitä tai kaunistella, 4. raportointi ei saa olla harhaanjohtavaa tai riittämätöntä ja käytetyt menetelmät tulee selostaa huolellisesti, 5. toisten tutkijoiden osuutta ei saa vähätellä, 6. tutkimukseen myönnettyjä määrärahoja ei saa käyttää väärin tarkoituksiin.

Tässä opinnäytetyössä eettinen näkökulma on huomioitu tarkkaan. Eettisiä ongelmia on pyritty pohtimaan etukäteen ja opinnäytetyön tekijät ovat tiedostaneet eettisen vastuunsa opinnäytetyön tutkimuksen toteuttajina. Opinnäytetyöprosessin aikana tehdyt päätökset ovat pohjautuneet eettisesti pitäviin ratkaisuihin. Eettiset näkökulmat otettiin huomioon sen jokaises-

sa vaiheessa; suunnitteluvaiheessa, opinnäytetyön valmisteluissa, haastattelututkimuksen toteutuksessa, tutkimustulosten käsittelyssä sekä tutkimusaineiston raportoinnissa.

Opinnäytetyön toteuttamista varten saatiin kirjalliset suostumukset haastatteluun osallistuvilta työntekijöiltä (Liite 5) ja heidän työnantajilta (Liite 6). Suostumusten mukaan liitettiin myös tiedote opinnäytetyöstä (Liite 7). Työnantajien luvalla haastatteluiden toteuttaminen mahdollistui työntekijöiden työajalla. Tietoinen suostumus osoitti, että haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja, että sen saisi keskeyttää missä vaiheessa tahansa syytä ilmoittamatta. Osallistujilla oli mahdollisuus vaikuttaa haastattelun ajankohtaan ja siihen missä ja miten haastattelu tapahtui, kuten osallistujan työpaikalla tai puhelimitse.

Haastattelututkimukseen osallistuneet henkilöt saivat tietoa opinnäytetyöstä kirjallisesti ja suullisesti. Haastatteluun osallistujat tavoitettiin ensin puhelimitse, jolloin he saivat tietoja opinnäytetyöstä ennakoon. Lisäksi osallistujia informoitiin kirjallisella tiedotteella, jossa kerrottiin opinnäytetyön tarkoituksesta, toteutuksesta sekä osallistuvien anonymiteetin säilymisestä koko prosessin ajan. Haastateltavien henkilöllisyyttä eikä yhteistyökumppania mainita nimeltä opinnäytetyössä. Haastatteluun osallistuneilta järjestössä toimivilta asiantuntijoilta kysyttiin lupa järjestön ja projektin nimen käyttämisestä opinnäytetyössä. Myös opinnäytetyön toteuttajien, terveydenhoitajaopiskelijoiden ja opinnäytetyötä ohjaavan opettajan yhteystiedot mainittiin tiedotteessa.

Opinnäytetyön haastattelututkimukseen osallistuvat henkilöt ovat tasa-arvoisessa asemassa toisiinsa nähden ja heidän ammattitaitonsa on yhtä merkityksellinen opinnäytetyön kannalta. Opinnäytetyössä käytetyt aineiston keruu- ja analysointimenetelmät ovat kuvattu tarkkaan. Opinnäytetyön tulokset raportoitiin avoimesti, rehellisesti ja yksityiskohtaisesti. Haastattelun tallenteet hävitettiin tulosten raportoinnin jälkeen. Haastateltaville informoitiin opinnäytetyön aikataulusta ja tulosten valmistumisesta. Jokaiselle osallistujalle lähetettiin valmis opinnäytetyö ja opinnäytetyön yhteistyökumppanin kanssa järjestettiin tapaaminen tulosten raportoinnista.

Lähteet

- Ahlfors, J. 2009. Lastensuojelutyöntekijöiden sosiaalinen tuki. Epävirallisen ja virallisen sosiaalisen tuen kartointi työntekijöiden näkökulmasta. Tampereen yliopiston Porin yksikkö. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Viitattu 5.11.2014.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80598/gradu03559.pdf?sequence=1>
- Armanto, A. & Koistinen, P. (toim.) 2007. Neuvolatyön käsikirja. 1. painos. Hämeenlinna: Tammi.
- Aranne, A. 2012. Sadut lapsen apuna vanhempien eron jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 17.11.2014.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40545/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201212063313.pdf?sequence=1>
- Blomqvist, J. 2004. Sosiaalinen tuki ja sen merkitys korkeakouluopinnoissa. Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Cobb, S. 1976. Social Support as a Moderator of Life Stress. *Psychosomatic Medicine* Vol. 38(5), 1976, 300-314.
- Deufel, M. & Montonen, E. (toim.) 2010. Onnistunut imetys. Duodecim. Tampere: Tammerprint.
- Duodecim. 2010. Äkillisen kriisin vaiheet. Psykkinen ensiapu. Suomen Punainen Risti. Viitattu 9.3.2015. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00128
- Haarala, P., Honkanen, H., Mellin, O-K. & Tervaskanto-Mäentausta, T. 2008. Terveystenhoitajan osaaminen. Edita Prima: Helsinki.
- Hermanson, E. 2012. Kotineuvola. Terveys syntymästä kouluikään. 1. painos. Porvoo: Bookwell.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino: Helsinki.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino.
- Hokkanen, T. 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksesta. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Väitöskirja. Viitattu 20.3.2015. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13289/9513921794.pdf>
- Janhonen, S. & Nikkonen, M. (toim.) 2003. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. 2. uudistettu painos. Helsinki: WSOY
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2013. Tutkimus hoitotieteessä. 3., uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro.
- Karttunen, R. 2010. Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Tampereen yliopisto. Psykologian laitos. Akateeminen väitöskirja. Viitattu 16.11.2014. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66650/978-951-44-8201-4.pdf?sequence=1>
- Kauppinen, N. 2013. Eron jälkeinen selviytyminen ja onnistunut yhteistyö eroperheiden tarinoissa. Turun yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Lisensiaatintutkimus. Viitattu 19.3.2015.
<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=60ceecbb-8026-47c1-8345-07641897ea96>

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Kieseppä, T. & Oksanen, J. 2013. Psykoedukaatio psykoosien hoidossa ja kuntoutuksessa. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim Vol. 129(20), 2013, 2133-2139. Viitattu 19.3.2015.
<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo11273.pdf>

Kiiski, J. 2011. Suomalainen avioero 2000-luvun alussa. Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään? Itä-Suomen yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 12.3.2015.
http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0422-5/urn_isbn_978-952-61-0422-5.pdf

Kukkurainen, M L. 2006. Fibromyalgiaa sairastavien koherenssintunne, sosiaalinen tuki ja elämänlaatu. Oulun yliopisto. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Väitöskirja. Viitattu 6.11.2014. <http://herkules oulu.fi/isbn9514282663/isbn9514282663.pdf>

Kumpusalo, E. 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Kunttu, K., Komulainen, A., Makkonen, K. & Pynnönen, P. (toim.) 2011. Opiskeluterveys. Duodecim. Porvoo: Bookwell.

Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2007. Arki lapsen kokemana - Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis.

Kääriäinen, A. 2008. Ero haastaa vanhemmuuden. Lastensuojelun keskusliitto. Neuvo-projekti. Helsinki: Libris.

Laitinen, M., Aho, A., Salonen, A. & Kaunonen, M. 2013. Äitien neuvolan terveydenhoitajalta saama sosiaalinen tuki lapsivuodeaikana. Hoitotiede Vol. 25(3), 2013, 171-182. Viitattu 8.1.2015.
<http://search.proquest.com/nelli.laurea.fi/docview/1443293312/fulltextPDF/689485FF334F42F8PQ/1?accountid=12003>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. 8.4.1983/361. Finlex. Viitattu 9.1.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Leino, K. 2011. Pirstaloitumisesta kohti naisena eheytymistä. Substantiivinen teoria rintasyöpäpotilaan sosiaalisesta tuesta hoitoprosessin aikana. Tampereen yliopisto. Terveystieteiden yksikkö. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino - Juvenes Print.

Linnavuori, H. 2007. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Väitöskirja. Viitattu 19.3.2015.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13389/9789513929404.pdf>

Lipponen, K., Kyngäs, H. & Kääriäinen, M. (toim.) 2006. Potilasohjauksen haasteet - käytännön hoitotyöhön soveltuvat ohjausmallit. Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin julkaisuja. 4/2006. Oulu: Oulun yliopistopaino.

Lipponen, P. & Wesaniemi, P. 2005. Lapsi ja ero: kertomuksia lapsesta ja avioerosta. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus.

Litmila, M. (toim.) 2002. Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY.

Mikkola, L. 2006. Tuen merkitykset potilaan ja hoitajan vuorovaikutuksessa. Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Viestintätieteiden laitos. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Myllykangas, A. 2009. Mikä auttaa masennuksessa? Sosiaalinen tuki nuorten mielenterveysasiakkaiden selviytymistarinoiden näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 15.1.2015.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/22973/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201002191262.pdf?sequence=1>

Mäenpää, M. 2008. ”Laajempi ystävapiiri - keveämpi mieli?” Yliopisto-opiskelijoiden sosiaalinen tuki ja positiivinen mielenterveys. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 4.11.2014. http://www.yths.fi/filebank/592-Maenpaa_M_pro_gradu_Laajempi_ystavapiiri_.pdf

Määttä, K. 2002. Avioeron tuska ja helpotus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Niemelä, S. & Kääriäinen, A. 2008. Millan isä ja äiti eroavat - miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Helsinki: Hakapaino.

Poiijula, S. 2007. Lapsi ja kriisi. Helsinki: Kirjapaja.

Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lapsen uusperhesuhteista. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.

Roos, M., Rantanen, A. & Koivula, M. 2010. Sepelvaltimopotilaiden terveyteen liittyvä elämänlaatu ja perheeltä saatu sosiaalinen tuki. Hoitotiede Vol. 24(3), 2012, 189-200. Viitattu 19.3.2015.

<http://search.proquest.com/nelli.laurea.fi/docview/1054899192/fulltextPDF/1ACAB7241DD14847PQ/2?accountid=12003>

Seitsojoki, S-T. 2008. Yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta. Työyhteisön sosiaalinen tuki yksityisissä vanhuspalveluissa. Kuopion yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Pro gradu -tutkielma Viitattu 5.11.2014. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20090066/urn_nbn_fi_uef-20090066.pdf

Sinkkonen, J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria - tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim Vol. 120(15), 2004, 1866-73. Viitattu 19.3.2015. <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo94437.pdf>

Sohlman, B. 2004. Funktionaalinen mielenterveyden malli positiivisen mielenterveyden kuvaajana. Stakes. Tutkimuksia 137. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino.

Soikkeli, S. 2012. Lapsen perhe eron jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 17.11.2014. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/39928/URN:NBN:fi:jyu-201210082628.pdf?sequence=1>

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Viitattu 9.3.2015. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3578.pdf&title=Lastenneuvola_lapsiperheiden_tukena_fi.pdf

Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Kriisityö. Viitattu 9.3.2015. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/kriisityo>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Jyväskylä: Tammi.

Vainio, E. 2013. Lapsen perhekäsitys ja suhde vanhempiin eron jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 19.3.2015. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41758/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201306131961.pdf?sequence=1>

Vuorenmaa, M., Salonen, A., Aho, A., Tarkka, M-T. & Åstedt-Kurki, P. 2010. Puolivuotiaiden lasten isien neuvolan terveydenhoitajalta saamat ohjeet ja tuki. Hoitotiede Vol. 25(4), 2011,

285-295. Viitattu 19.3.2015.

<http://search.proquest.com.nelli.laurea.fi/docview/912868662/fulltextPDF/E7392EF1BA9343B4PQ/1?accountid=1200>

Liitteet

Liite 1 Tutkimustehtävä: Minkälaista sosiaalista tukea neuvolan terveydenhoitaja voi antaa eroperheille alle kouluikäiseen lapseen liittyvissä asioissa?	71
Liite 2 Tutkimustehtävä: Millä tavalla neuvolan terveydenhoitaja voi tukea perhettä ottamaan alle kouluikäinen lapsi huomioon erotilanteessa?	78
Liite 3 Muistilista terveydenhoitajalle eroperheen kohtaamiseen	84
Liite 4 Haastattelun teemat ja apukysymykset	86
Liite 5 Tietoinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen	87
Liite 6 Tietoinen suostumus työntekijän osallistumisesta tutkimukseen	88
Liite 7 Tiedote opinnäytetyöstä	89
Liite 8 Liitetaulukko	90

Liite 1. Tutkimustehtävä: Minkälaista sosiaalista tukea neuvolan terveydenhoitaja voi antaa eroperheille alle kouluikäiseen lapseen liittyvissä asioissa?

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alakategoria	Yläkategoria	Pääkategoria
<p>"Tuki on, ainakin se on toimivaa vasta siinä vaiheessa kun se nimenomaan lähtee sen tuen tarvitsijan lähtökohdista."</p> <p>"Kokonaisvaltaista ymmärrystä siitä niinku perheiden erilaisesta tilanteesta."</p> <p>"Siinä hetkessä kuuntelu ja sitten se keskustelu siitä, että miten voidaan tukea."</p> <p>"Kysyn aika suoraan, että onks sulla tässä niinku tuen tarvetta."</p> <p>"Kuuntelen sen perheen tilanteen ja tai sen vanhemman huolen - - otan sen empaattisesti vastaan niin että mä en ensimmäisenä ala sanomaan niitä sellasia ohjeita ja neuvoja vaan se, että mä annan heidän niinku kertoa sen miltä heistä tuntuu, jonka jälkeen mä sit kysyn - - mikä on se toive et mihin tarvii apua ja mitä niinku itse ajattelisit että mistä perhe hyötyisi tai mistä vanhempi hyötyisi."</p> <p>"Jokainenhan tekee sen oman elämänsä omanlaisekseen ja näin, että ei oo yhtä oikeeta vastausta näihin asioihin, et tavallaan sen, sen niinku pitää kokoajan mielessä."</p>	<p>Minkälaista tukea tuen tarvitsija kokee tarvitsevansa</p> <p>Eri perheiden tilanteen ymmärtäminen</p> <p>Miten perhettä voidaan tukea</p> <p>Tuen tarpeen selvittäminen suoraan kysymällä</p> <p>Perheen tilanteen kuunteleminen. Annetaan heille tilaisuus kertoa miltä heistä tuntuu ja minkälaista apua he kaipaavat</p> <p>Yksilöllinen työskentelytapa</p>	<p>Tuen tarve selvitetään ja tukea annetaan yksilöllisesti perheen tarpeen mukaan</p>	Emotionaalinen tuki	Sosiaalinen tuki
<p>"Kerron meidän näit ennaltaehkäisy vaihtoehtoja mitä meillä on ohjata"</p> <p>"Kerrotaan mitä meillä on täällä kunnassa tarjolla ja miten näitä palveluja voidaan ottaa vastaan."</p> <p>"Reagointiin liittyy myös sit se palveluohjaus - - ohjaaminen toisiin palveluihin."</p>	<p>Eri palveluista tiedottaminen</p> <p>Toisiin palveluihin ohjaaminen</p>	Moniammatillisia verkostoja hyödynnetään		
<p>"Erotilanteessa oikeestaan tarvii ihan kaikki osapuolet, jopa sitten ne eroperheiden läheiset."</p>	Läheisten huomioiminen	Tuen antamisessa huomioidaan myös eroperheen läheiset		
<p>"- - haastais niitä vanhempia itse miettimään."</p> <p>"Hänet nähdään sellaisena kuin hän on, mutta, että ei myöskään anneta sit niitä valmiita ratkaisuja."</p>	<p>Vanhempien haastaminen ratkaisuihin</p> <p>Valmiita ratkaisuja ei anneta</p>	<p>Vanhemmille ei anneta valmiita ratkaisuja, vaan haastetaan miettimään itse</p>		
<p>"Kun auttaa niin ne kokee tulleen autetuksi eli semmosta rohkasuu ja rauhoittamista."</p> <p>"Huolen ääneen sanomiseen, reagointiin liittyy myös sit se palveluohjaus - - ohjaaminen toisiin palveluihin ja jotenkin semmosen tilanteeseen rohkaiseminen, että siitä tilanteesta on mahdollista selvittää - - tavallaan tuoda niitä asioita siihen keskusteluun, että mitkä vois niinku mahdollisesti auttaa sen niinku tilanteen selviämisessä."</p> <p>"Sosiaalipedagogisesta niinku lähestymistavasta, että nähdään niitä voimavaroja ja sitä sellasia kykyä niinku siinä vanhemmassa - - jaksamista tai ja rohkasemista jaksamiseen."</p>	<p>Rohkaisu ja rauhoittelu</p> <p>Rohkaisu, että tilanteesta on mahdollista selvittää</p> <p>Rohkaistaan jaksamiseen</p>	Rohkaistaan ja rauhoitellaan siihen, että tilanteesta on mahdollista selvittää		
<p>"Huomioidaan koko perhe."</p> <p>"Työntekijä on valmis kuulemaan sen perheen tarinan ja se</p>	<p>Koko perheen huomioiminen</p> <p>Koko perheen tarinan kuuleminen</p>	Koko perhe otetaan huomioon erotilanteessa		

liittyy niinku koko perheeseen.”				
”Kykyä havaita myös niitä vanhemman tunnetiloja ja mielialoja ja kykyä kokonaisvaltaisesti niinku kartottaa sitä tilannetta.” ”Ammattilaisena täytyy olla sillä tavalla tota kartalla siitä tilanteesta.”	Tilanteen kokonaisvaltainen kirjoittaminen ja vanhemman tunnetilojen huomioiminen Selvyys perheen tilanteesta	Tehdään kokonaisvaltainen kartoitus perheen tilanteesta		
”Mä kysyn, että kuinka sä voit ja kuin miten teidän välit.” ”Mutta se, että siinä vaiheessa ammattilaisen pitää olla tosi tarkkana, että tota... Et ei ota sokkona yhden tarinan perusteella kummankaan vanhemman puolta.” ”Etävänhempi siinä monesti unohtuu.”	Vanhempien välien huomioiminen Molempien vanhempien tarinoiden tasapuolinen kuuleminen Etävänhemman huomioiminen	Molempia vanhempia huomioidaan tasapuolisesti		
”Neuvola vois niinku siinä erovaiheessa niinku vahvistaa sitä, et se perhe, vaikka ne on eri osotteissa.” ”Kyl mun mielestä se yhteistyövanhemmuus kun se saadaan toimimaan eron jälkeen niin se ois sellanen niinku... Ratkaisi varmasti monia ongelmia.” ”Mitä tarkoittaa eroaminen parisuhteen tasolla ja mitä se tarkoittaa sit vanhemmuuden tasolla - - pitäis tuoda näkyviks.” ”Vanhemmuus säilyy, et siihen vanhemmuuteen tukee ja sit niihin tavallaan niihin suhteisiin lapseen, että ne ei niinkun katkee, katkee kuitenkin, et ne molempiin säilyy.”	Perheen vahvistaminen Yhteisövanhemmuuteen tukeminen Eroaminen vanhemmuuden tasolla ja parisuhteen tasolla merkitsevät eri asioita Vanhemmuuden tukeminen ja vanhempi-lapsi -suhteen säilyminen	Perhettä ja vanhempi-lapsi -suhdetta vahvistetaan ja yhteisövanhemmuuteen tuetaan		
”Kuulostella mitä se lapsi kertoo vaikka siitä, että hänellä on kaksi kotia.” ”Lapsen kuuntelu.” ”Ja sit tietysti jos ehkä vois korostaa niinku sitä lapsen asemaa, et sitä niinku, ettei lasta niinku unohdettas siin erotilanteessa, et mitä se sitte niinku se lapsi vois, miten sen vois ottaa siihen mukaan, et miten neuvolassa voitais huomioida.” ”Mä luulen et eroissa lapsi on se asiakas, et aina muistettas sen lapsen kautta kattoo sitä tilannetta, ettei sitä unohdeta.”	Keskustelu lapsen kanssa, lapsen mielipiteiden huomioiminen Lapsen aseman huomioiminen erotilanteessa Lapsen näkökulman huomioiminen	Lapsen näkökulma ja mielipiteet otetaan huomioon erotilanteessa		
”Et niinhän paljon tehdään, että aikuiset siinä niinku heihin kohdistetaan niitä, sit se lapsi saattaa jäädä siinä nii, et sen takii se ehkä se ois nimenomaan siinä emotionaalisella puolella se lapsi ois siinä se tärkein.” ”Voisin kuvitella, että sillä ehkäistään kuitenkin sitten sen lapsen niinku, et se lapsi voi hyvin siin tilanteessa, ettei silleen, ettei se niin, se varmaan on mahdotonta ihan sitä ikävää ja kärsimystä poistaa, mutta ainakin lieventää ja huomioida se.” ”Se, että lapselle sanotetaan niitä tunteita.”	Lapsi on tärkein emotionaalisen tuen saajana Emotionaalisella tuella voidaan helpottaa lapsen kärsimystä Lapsen tunteiden sanottaminen	Emotionaalista tukea annetaan lapselle lapsen tunteita sanottamalla		
”Kyse on ihan ensimmäisenä puheeksi ottamisesta, siitä että kykenee kysymään asioita, kykenee kysymään siitä perheen tilanteesta mutta sitten sen jälkeen niinku ei jätä sitä asiaa siihen.”	Perheen tilanteen puheeksi ottaminen sekä tuen antaminen ja sen jatkumisen varmistaminen	Perheen tilanne otetaan puheeksi		
”Jos joku huomaa sen, että tos niinku tarvittaikin apua niin kun se tulee niinku ekan kerran niin se voi olla sellanen et se niinkun tönästäään sivuun, mut sit jos se sama henkilö, se avun tarjoaja palaa asiaan vähän myöhemmin niin tilanne on saattanu muuttua siinä välillä niin, että sillen sitä asiaa voi niinkun, siihen voidaan tarttua.”	Tuen tarjoaminen toistuvasti	Emotionaalista tukea annetaan ja sen jatkuminen varmistetaan		
”Vuorovaikutustaitoihin, et se ei pelkästään oo kaavakkeiden täyttämistä ja ehkä niistä niihin niinku niitten perus-	Kysyminen ja vastauksiin reagointi	Vastauksiin reagoidaan		

teella kysymistä vaan myös niinku reagoimista siihen, että niinku miltä se vanhempi siinä tilanteessa näyttää ja miten se toimii.”				
”Reagoidaan.”	Reagoiminen			
<p>”Positiivisesta ihmettelystä - - jos sua ihmetyttää joku tai sua jää vaivaamaan, niin jotenkin sen rohkeasti esille ottaminen ja tuottaminen on tärkeää.”</p> <p>”Jos on jotain sellaisia asioita, tai itsestä tuntuu siltä, että se niinku se liittyy eroon niin se rohkeasti otettaisiin puheeksi, että ei jätettäisi sen asiakkaan vastuulle sitä niinku asian esille nostamista.”</p> <p>”Tavallaan se herkkyyks sitten havaita niit ja rohkeutta ottaa niit asiat puheeksi.”</p> <p>”Tekee rohkeita kysymyksiä - - rohkeus niinku ottaa asioita puheeksi on niinku yks tärkeimmistä ja niinku tärkein kysymys on se, että mitä teidän perheelle kuuluu.”</p> <p>”Kysymään aina vaan suoremmin asioita - - kysyy asioita mitkä jää ehkä itelle, ai mitäs toi ehkä tolla tarkotti, niin esittää takasin sen asian, että.”</p> <p>”Ne on hyvä ehkä heittää ihan tähän pöydälle ne asiat ja sit rupee pilkkomaan.”</p> <p>”Sitä rohkeutta niinku kysyä vaikka toinen ei - - aktiivisesti itse kerro, mut et ottas sen niinku työntekijä sen aktiivisen roolin myös kysyä tällasii tiettyjä kysymyksiä - -, et onko se ihan niinku tiedollisestikin tiedostettu se juttu.”</p>	<p>Rohkeasti otetaan esiin itseä ihmetyttävät asiat - positiivinen ihmettely</p> <p>Puheeksi ottaminen</p> <p>Havainnointi ja asioiden rohkeasti puheeksi ottaminen</p> <p>Asioita otetaan rohkeasti puheeksi</p> <p>Työntekijä kysyy suoraan itseään ihmetyttäviä asioita</p> <p>Keskusteltavat asiat otetaan rohkeasti esille ja niitä käsitellään avoimesti</p> <p>Asioista kysytään rohkeasti, myös työntekijä voi tehdä aloitteen</p>	Itseä ihmetyttävät asiat otetaan rohkeasti puheeksi		
<p>”Kysyn aika suoraan, että onks sulla tässä niinku tuen tarvetta.”</p> <p>”Heittää vähän sitä palloa sinne - - miten sä voit ja mitä sulle kuuluu ja miten sä jaksat - - antaa niinku tilaisuuden, että nyt voi kertoa jos haluavat.”</p>	<p>Kysytään suoraan tuen tarpeesta</p> <p>Annetaan asiakkaalle tilaa ja mahdollisuus ottaa puheeksi itse</p>	Erilaisia puheeksi ottamisen keinoja käytetään		
<p>”Pelkkä kysyminen ei riitä vaan se, että asiakas saa tuoda sen oman näkemyksensä siitä omasta tilanteesta ja tärkeintä on mun mielestä se kuulluksi tuleminen ja se että joku kuuntelee.”</p> <p>”Semmonen pysähtyminen ja kuunteleminen - - .”</p> <p>”Kuulluksi tulemisella on asiakkaan näkökulmasta isoin merkitys.”</p> <p>”Jos me ei niinku missä tahansa roolissa ammattilaisena toimiessa niinku ymmärretä sen kuulemisen merkitystä niin siin saattaa ensinnäkin mennä moni asia ohi ja toisaalta sit se niinku sen luottamuksen syntyminen on haasteellisempaa.”</p> <p>”Pysähtyä kuuntelemaan, voi osoittaa sen, että uskoo ja niinku kuulee sen vanhemman tarinan taikka molempien vanhempien tarinat.”</p> <p>”Kuuntelua ja auttamista niissä ehkä niissä tunteissa mitkä tulee siinä sen vastaanoton aikana.”</p> <p>”Kyky kuunnella ja kohdata niin on niinku sellanen mis mä uskon, että ihan kaikilla ammattilaisilla on niinku kehitettävää.”</p> <p>”Tilanteeseen pysähtymistä, kuuntelemista ja niinku sen niinku sellasen sellasen turvallisuuden tunteen antamista siinä, että niinku vaikeistaki asioista voi puhua siin tilan-</p>	<p>Asiakas kokee tulevana kuulluksi</p> <p>Tilanteeseen pysähtyminen ja asiakkaan kuunteleminen</p> <p>Asiakkaan kuulluksi tulemisella isoin merkitys</p> <p>Kuulluksi tulemisen kokemus saat- taa vaikuttaa luottamuksen syn- tymiseen positiivisesti</p> <p>Kuuntelemaan pysähtyminen</p> <p>Kuuntelu ja tunteissa auttaminen</p> <p>Kyky kuunnella ja kohdata asiakas</p> <p>Luodaan turvallinen ilmapiiri, lupa puhua vaikeistakin asioista</p>	Asiakasta kuunnellaan aidosti ja annetaan lupa puhua vaikeistakin asioista		

teessa terveydenhoitajalle.”				
<p>”Olla siinä läsnä sitä ihmistä varten, ehkä se on semmonen mihin pitää riittää.”</p> <p>”Kyl se on tietynlaista rohkeuttakin mitä siltä tuen antajalta tarvitaan, että uskaltaa olla läsnä siinä tilanteessa ja antautuu sille tilanteelle.”</p> <p>”Se ihmisen kohtaaminen sellaisena kuin hän on.”</p> <p>”Sekin on sitä ihmisen kohtaamista, että niinkun osataan kohdata sit se ihminen sellaisena, joka hän on.”</p> <p>”Kohtaamisen taitoihin ja kykyyn ymmärtää kokonaisvaltaisesti sitä elämän vaihetta missä perhe elää.”</p>	<p>Läsnäolo</p> <p>Uskaltaa olla läsnä ja antautua tilanteelle</p> <p>Asiakkaan kohtaaminen sellaisena kuin hän on</p> <p>Asiakkaan kohtaaminen ja kokonaisvaltainen ymmärrys</p>	<p>Asiakasta varten ollaan läsnä ja hänet kohdataan sellaisena kuin hän on</p>		
<p>”Tuntosarvet pystyssä.”</p> <p>”Sieltä voi sitä sanatonta viestintää tulla niin paljon, niin että vaistoo senkin.”</p> <p>”Empatiaa se vaatii.”</p> <p>”Empatian osoittaminen ja sellanen välittäminen.”</p> <p>”Ei koskaan tuomita tai sellasta tai syyllistetä.”</p> <p>”Hyväksytään niinku ne kaikki tunteet mitä sieltä voi tulla, että ei niinku tuomita.”</p> <p>”Ei tietämisen asennetta.”</p>	<p>Tarkkaavaisuus</p> <p>Sanattoman viestinnän havainnointi</p> <p>Empaattisuus</p> <p>Empatian osoittaminen</p> <p>Ei tuomita tai syyllistetä</p> <p>Ei tuomita</p> <p>Ei olla kaikitietävä</p>	<p>Työskennellään hyväksyvällä, kuuntelevalla ja empaattisella työotteella</p>		
<p>Kyllähän siinä pitää olla, että no tuntee esimerkiksi lapsen kehitystä tietysti, mikä tulee tavallaan siitä jo siit työn niinku ammatillisest pohjast ne tiedot.”</p> <p>”Kylhän mun pitää niinku ymmärtää niinku eroprosessi ja siihen liittyvät asiat ja tunnistaa esimerkiks - - selvitettävissä ja soviteltavissa oleva konflikti.”</p> <p>”Täytyy tuntee perheen niinku erilaisten perheiden dynamiikka ja et miten ydinperhe toimii, miten uusperhetoimii, sekä niinku lapsen kasvua ja kehitystä ja niitä niinku vanhemmuuden rooleja mitkä vaikuttaa siihen.”</p>	<p>Riittävä ammatillinen osaaminen</p> <p>Ymmärretään eroprosessi ja siihen liittyvät asiat</p> <p>Ymmärretään erilaisten perheiden dynamiikkaa</p>	<p>Eroprosessi ja erilaisten perheiden dynamiikka ymmärretään</p>		
<p>”Kykenee - - uudelleen orientoitumaan siihen, että mikä se teema, sen käynnin teema on, että pystyy oikeasti jättämään jonkun muun asian taakse - - voiko esimerkiksi käyttää sen käynnin siihen ja sit ehkä varata niinku mahdollisesti uuden ajan perään.”</p> <p>”Ensireaktio ja se tilan antaminen sille et joku ottaa niinku eroasiat puheeksi niin se että ei tavallaan niinku sivuuta esimerkiks sillä et niinku et tällä kertaa on ollu joku pituus tai punnitus tai mikätähansa on ollu se teema mut jos niinku joku tuo tälläsen niin se myös että niinku työntekijä kykenee muuttaa suunnitelmaa ja antaa aikaa ja tilaa sille minkä asiakas on tuonut esille.”</p>	<p>Uudelleen orientoituminen ja käynnin teeman vaihtaminen tarvittaessa</p> <p>Vastaanoton suunnitelmaa voidaan muuttaa ja antaa aikaa sille minkä asiakas on tuonut esille</p>	<p>Vastaanottokäynnin teemaa voidaan tarvittaessa vaihtaa</p>		
<p>”Kunnan mahdolliset palvelut, nää lapsiperhepalvelut, että niistä tiedotetaan.”</p> <p>”Siinä sai taas ohjeistaa, että alkää nyt vaan laittako kanta-päitä vastakkain ja lähtekö, vaan että perheasiainneuvottelukeskukset ja psyk.sairaanhoitajat ja perheohjaajat ja kaikki antaa listalla ja - - opasta sai käyttää sillon aika hyvin, et siinä oli hyvin takana ne kaikki, et ympyröitiin mihin voi ottaa yhteyttä, että sitä tietoa.”</p> <p>”Palveluohjaus mun mielestä yksinkertaisimmillaan on sitä, että yksittäinen työntekijä tietää mistä etsiä tietoa ja niinku auttaa asiakasta tekemään sen.”</p>	<p>Kunnan palveluista tiedottaminen</p> <p>Eri palveluihin opastaminen</p> <p>Palveluohjauksella autetaan asiakas avun piiriin</p>	<p>Eroperheille suunnatuista kunnan palveluista tiedetään ja perheitä ohjataan niiden pariin</p>	Tiedollinen tuki	

<p>”Perustietämys niistä palveluista ylipäättään mitä niinku perheet omassa kunnassa, mistä ne vois hyötyä.”</p>	<p>Tuntemus oman kunnan palveluis- ta</p>			
<p>”Tiedon kokoaminen esimerkiksi kuntatasolla - - että asiak- kaalle olisi saatavilla yksi esite, mistä löytyisi ne kaikki eropalvelut, mitä lapsiperhe tarvitsee, mahdollisesti tarvit- see siinä eroprosessissa.”</p> <p>”- - Olis jotain sellasia mitä antaa niinku käteen, jota vois kattoo sen hetken tai näin, vaikei niitä nyt sit säilyttäis- kään, mut että tietyl tavalla sitä semmosta niinku et mitä eroon kuuluu nimenomaan just näitä eri osa juttuja, et miten se vanhemmuus siihen asettuu ja mitkä on niinku lapsen oikeudet ja mitä papereita tarvitaan ja miten järjes- tetään se elämä, et just tämmönen, että onko se yhteis- huoltajuus, yksinhuoltajuus ja missä lapset asuu.”</p> <p>”Ehkä tämmösii oppaita vois sitten olla niinku siihen sen tiedon niinku kohdalla.</p> <p>”Ku siinä kun ihminen on kriisissä, niin eihän sinne jää ku murto-osa sinne mieleen mitä ehkä tässä puhutaan, niin on joku kättä pidempää, et ja voi sanoo, et jos nyt ei tunnu et tarviit, mut tässä on näitä numeroita tai muita jos myö- hemmin haluat ottaa yhteyttä, niin kertoo siihen on täm- mönen konkreettinen esite.”</p>	<p>Tiedon kokoaminen esitteeksi</p> <p>Eeroon liittyvistä asioista, kuten mitä eroon kuuluu, koostettu esite</p> <p>Oppaat eroon liittyen</p> <p>Konkreettinen esite</p>	<p>Tietoja erosta ja eropalveluista kootaan vanhem- mille jaettavaan esitteeseen</p>		
<p>”Ihmiset saa ajankohtaista tietoa oikeaan aikaan - - hänen ei tarvis odottaa kolmee kuukautta viiva vuotta johonkin palveluun, vaan että hän mahdollisimman varhasessa vai- heessa saisi niinku eritasoista - - eroon liittyvää tietoa.”</p>	<p>Ajankohtaista tietoa oikeaan ai- kaan</p>	<p>Ajankohtaista tietoa annetaan mahdollisimman varhaisessa vai- heessa</p>		
<p>”Tietoa siinä, että ois tarkeeta, että mentäis niinkun - - lapset edellä, että pitää mielessä niitä asioita.”</p> <p>”Sen vaikutuksista lapsiin just se et tavallaan normalisoi- daan sitä tilannetta.”</p> <p>”Se on myös sitä tiedollista tasoa että niinku et mitkä on eron seuraukset lapselle niinku milläkin tavalla niinku sitä eroa hoidetaan.”</p> <p>”Tukea ehkä just siihen semmoseen eroon, joka olis hyvä lapsille.”</p>	<p>Erossa mennään lapset edellä</p> <p>Eron vaikutukset lapsiin</p> <p>Eron seuraukset lapselle</p> <p>Lapsille hyvä ero</p>	<p>Lapset huomioi- daan erotilantees- sa ja asian tärke- yttä korostetaan vanhemmille</p>		
<p>”Kun vanhemmat eroaa niin jos lapsi on pieni siinä vaihees- sa niin vanhemmathan helposti aattelee, et ei se kuitenkaan tajuu. Lapsi kokee iästään riippumatta sen vanhempensa eron tavalla tai toisella. Se, että lapsi on nuori, ei tarkoita, että hänellä ei koe sitä, hänellä ei ehkä oo sanoja sen ku- vaamiseen, mutta silloinhan se tavallaan menee sen verran syvemmälle.”</p>	<p>Lasta ja lapsen ymmärrystä ei saa vähätellä</p>	<p>Lapsen kokemusta arvostetaan</p>		
<p>Ois ihanteellista se , että sit se työntekijä myös tietäis näis- tä kaikista kiintymyssuhteen luomisesta ja tämmösistä niin- ku tavallaan niistä semmosist niinku teorioista tai silleen, että mitä se tarkoittaa lapselle, niinku ero.</p> <p>”Mitä se vanhemmuus tarkoittaa eron jälkeen, niin sitäki pitää tehdä tiedollisella tasolla.”</p>	<p>Työntekijän teoreettinen tietämys eron vaikutuksista kiintymyssuh- teeseen, vanhemmuuteen ja ero- prosesseihin</p>	<p>Työntekijä tietää avioeroon liittyvät teoreettiset näkö- kulmat</p>		
<p>”Elää niinku tunnetasolla kriisissä niin ei välttämättä jaksa eikä kykene niinku siihen tiedollisen tason, niinku tiedon etsimiseen.”</p> <p>”- - eli sen myrskyn silmässä niin pystyy ottamaan hyvin vähän sitä tietoa vastaan.”</p> <p>”Käsittää niitä kriisin vaiheita, niistä voi olla apua.”</p> <p>”Eli mun mielestä se terveydenhoitajan antama emotionaa- linen tuki on niinkun kuulla se tarina ottaa, ottaa se sillä</p>	<p>Kriisin huomioiminen tiedon an- nossa</p> <p>Kriisin vaiheiden ymmärtäminen</p> <p>Ammatillinen osaaminen ja kriisin vaiheiden tunnistaminen</p>	<p>Kriisin vaiheet tunnistetaan ja ne huomioidaan ero- perheen kanssa työskentelyssä</p>		

tavalla ammattimaisesti se mahdollinen ensimmäinen tunneryöppy vastaan ja sitte yrittää ohjata sitä vanhempaa saamaan myös muuta emotionaalista tukea ja siinä, siinä tota nää kriisin vaiheet miten ne menee.”				
<p>”Sitä virhettä ei koskaan saisi tehdä, että sanoo asiakkaalle, että sä voit kattoo sieltä netistä, sieltä sivuilta, että sieltä varmasti löytyy tietoo.”</p> <p>”Huolehdiin, et se ihminen ei jää niitten asioitten kanssa niinku yksin.”</p> <p>”Kaikkea ei voi antaa niinku samalla kerralla.”</p> <p>”Havainnoimaan sitä, että mistä asiasta se asiakas niinku siinä kyseisessä hetkessä hyötyy, että hänelle tulis pieni näköala siihen, että on niinku seuraavia asioita mitä pitää hoitaa.”</p>	<p>Huolehditaan, että asiakas saa tarvitsemansa tiedon</p> <p>Asiakasta ei jätetä yksin</p> <p>Tiedon antamisen pilkkominen</p> <p>Ymmärrys perheelle kulloinkin tarpeellisesta tiedosta</p>	<p>Perheen tarvitsemaa tietoa annetaan sopivina annoksina ja ajan-kohtina sekä sopivassa muodossa</p>		
<p>”Yritän reagoida sen niinku ihmisen tarpeisiin.”</p> <p>”Tilanne pitää olla aikailla sellanen räätälöity.”</p>	<p>Asiakkaan tarpeiden huomioiminen</p> <p>Yksilöllisyys työskentelyssä</p>	<p>Työskennellään yksilöllisesti, asiakkaan tarpeiden mukaan</p>		
<p>”Asia otetaan niinku puheeksi, sitä käydään niinku läpi ja mietitään niitä vaihtoehtoja, että mitä se tuki niinku voisi olla jatkossa.”</p> <p>”Konkreettista kodinhoitoapua.”</p> <p>”Konkreettista tukea, että onko paikallisesti jotain sellasia palveluja, että voi tarjota niinkun tai ainakin ehdottaa esimerkiksi lastenhoitopalvelua tai jotain muuta tällästä kotipalvelua, joku joka auttas siinä niinkun arjen rullaamaan saamisessa, koska se arki on niin äärettömän tärkeä.”</p> <p>”Isokin merkitys, että sä saat jonkun sinne kotiin niinku auttamaan jossain, et asiat lähtee niinku liikahtaa eteenpäin.”</p>	<p>Tuen eri vaihtoehtojen selvittäminen</p> <p>Kodinhoitoapu</p> <p>Sellaisten palveluiden tarjoaminen, jotka auttavat arjen pyörittämisessä</p> <p>Apua kotiin</p>	<p>Vaihtoehtoisia tukimuotoja esitellään, kuten kodinhoitoapu tai lastenhoitopalvelu</p>	Konkreettinen tuki	
<p>”Ohjaus niinku taloudellisen tuen puolelle.”</p> <p>”Aika konkreettista tuo raha.”</p>	<p>Taloudellinen tuki</p>	<p>Taloudellisen tuen tarve varmistetaan</p>		
<p>”Ensin tunnustetaan se [tuen tarve] ja sit huolehditaan siitä että niinku asiakas pääsee vähintäänki sit sinne jonoon odottamaan että tota että mitä se sitten mitä se tarve on.”</p> <p>”Että kykenisi ohjaamaan sen, että mistä paikasta sitä niinku tukea voi saada.”</p> <p>”Esimerkiks siinä tilanteessa ku asiakas on siinä paikalla niin puhelin käteen ja hei selvitetään, että tää on se numero ja tähän sä voit soittaa ja tää on se soittoaika.”</p>	<p>Tuen saamisen varmistaminen</p> <p>Mistä tukea löytyy</p> <p>Autetaan kädestä pitäen tuen piiriin</p>	<p>Tuen piiriin ohjeistetaan ja konkreettisesti autetaan tuen hakemiseen</p>		
<p>”Niitten arjen rutiineitten niinku jatkamisessa ja käynnistämisessä.”</p> <p>”Arjen selkeyttä.”</p> <p>”Lapset hyötyy eniten, että se perusarki ja ne rutiinit säilyy.”</p>	<p>Arjen rutiineissa auttaminen</p> <p>Arjen selkeys</p> <p>Rutiinien säilyminen auttaa lapsia erotilanteessa</p>	<p>Arjen rutiineja vahvistetaan</p>		
<p>”Mun mielestä aika moni näistä asioista - - esimerkiksi toi näitten niinkun tunnetyökalujen antaminen.”</p>	<p>Tunnetyökalujen antaminen</p>	<p>Annetaan työkalut tunteiden selvittelyyn</p>		
<p>”Meillä oli semmonen eroneuvo.</p> <p>”- - tavallaan ohjata joko perustaa semmosii ryhmii jos alkaa tuntuu, että no nyt meillä meil on nyt kasassa sen verran niinku vanhempia, että näil on vähän saman tyyppisii juttui niin niit vois vähän niinku kasata yhteen ja perustaa</p>	<p>Erilaisten eropalveluiden tarjoaminen</p>	<p>Tarjotaan eropalveluita ja keskusteluapua</p>		

niille semmonen oma ryhmä - - sellanen eronneille - - et jos sellasii niinku on niin jakaa niistä tietoa.”				
”Haluaako tulla tapaamaan ja keskustelemaan esimerkiksi niinkun erosta.”	Keskusteluavun tarjoaminen			
”Sekin varmaan, just niinkun kysymällä, mut se saattaa tulla jo niinkun ihan ihmisen puheesta ja mahdollisesti habitudestakin esiin.”	Konkreettisen tuen tarpeen selvittäminen kysymällä	Konkreettisen tuen tarve selvitetään havainnoiden, kysymällä ja tarjoamalla tilanteen mukaan		
”Paino putoo tai ei peseydy tai, tarvis siel niinkun, konkreettinen tuki näkyy varmaan tämmösenä konkreettisena tai konkreettisen tuen tarve näkyy varmaan hyvin konkreettisina asioina, mut niissä saattaa olla sit just sellanenkin, että niihin saattaa liittyä jopa suurempi häpeä kun sit johonkin näihin emotionaalisiin asioihin - - siinä tarvitsee ehkä olla niinkun tietyllä tavalla jämäkämpi siinä tuen tarjoamisessa.”	Konkreettisen tuen tarjoaminen jämäkästi, korostaen sitä, ettei siitä tarvitse tuntea häpeää Asiakkaan ulkoisen habituksen huomioiminen konkreettisen tuen tarvetta arvioidessa			
”Mut sit toisaalta emotionaalinen tilanne, henkilön emotionaalinen tilanne on ihan niinkun myrskyssä, niin silloinhan sitä tarvii nimenomaan sitä konkreettista tukea se.”	Emotionaalisessa myrskyssä konkreettisen tuen tarve suuri	Konkreettisen tuen tarve on tärkeä kun asiakas on emotionaalisesti herkässä vaiheessa		

Liite 2. Tutkimustehtävä: Millä tavalla neuvolan terveydenhoitaja voi tukea perhettä ottamaan alle kouluikäinen lapsi huomioon erotilanteessa?

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alakategoria	Yläkategoria	Pääkategoria
<p>"Että ajatellaan niinku lasten näkökulmasta tätä asiaa, et mä edustan täällä niinku miten teidän lapset pärjää ja jaksaa ja muuta."</p> <p>"Mä otin sen roolin, et mä oon nyt sitä varten tässä tilanteessa, et ajatelkaa milt teidän lapsista tuntuu."</p> <p>"Lähteekö lapsi mielellään, jos vaikka harvoin näkee toista vanhempaa, niin meneekö mielellään vai pelottaako."</p> <p>"Vähän niinku kyseenalaistaa niille vanhemmille, et onkohan tää nyt ihan niinku hyväks lapsel -."</p> <p>"Otaa ääneen puheeks tämmösiä, vaikka heistä tuntus niinku loistavalta, että se on niinku tasapuolisesti isällä ja äidillä, mutta että miltä siit lapsest tuntuu."</p> <p>"Tarkastuksessa kysymällä jotakin siitä asiasta, et sä käyt isällä vaikka, mites isän kanssa menee ja. Tämmösiä ihan keskustelu, juttelu asioita."</p> <p>"- - ehkä se just se puhuminen niinku, että hei, että huomioitko tän, että mites se lapsi ja, että ootteko ottanu huomioon sen ja, mitä tää nyt lapsen kannalta."</p>	<p>Otaa tehtäväksi lapsen näkökannan selvittämisen</p> <p>Tuodaan varta vasten lapsen näkökulma esille</p> <p>Esitetään kysymyksiä lapsen suhtautumisesta tilanteeseen</p> <p>Lapsen tilanteeseen suhtautumisen kyseenalaistaminen vanhemmille</p> <p>Otaa puheeksi vanhempien kanssa lapsen suhtautumisen eron tuomiin muutoksiin</p> <p>Eroon suhtautumisesta kysyminen lapselta suoraan</p> <p>Lapsen näkökulman puheeksi ottaminen</p>	<p>Tuodaan esille lapsen näkökulma ja kysytään rohkeasti vanhemmilta sekä lapselta hänen suhtautumisestaan erotilanteeseen</p>	<p>Vanhempien ohjaaminen lapsen selviytymisen tukemiseksi erotilanteessa</p>	<p>Terveystenhoitaja ohjaa vanhemman roolia lapsen tukena erotilanteessa</p>
<p>"Lapsihan näyttää niitä kehollaan, - - että kun lapsethan on ihan lukossa, et mitä järkytyneempiä ne on - - lapsi on sellanen jännittynyt ja kun lapsella ei oo sanoja."</p> <p>"Vanhemmilla kun on se tunnemyrsky, niin ihan yhtä lailla se tulee lapsille."</p> <p>"Ihan samanlaisten niinku ehkä kysymysten ja niinku tunnekysymysten tekemistä ku aikuisellekin - - miltä susta tuntuu - - mikä sua erityisesti huolestuttaa."</p>	<p>Lapsella ei mahdollisesti ole erotilanteeseen sanoja, vaan hän saattaa näyttää tunteitaan kehonkielellä</p> <p>Ero vaikuttaa lapsenkin tunteisiin voimakkaasti</p> <p>Lapselta tunteista kysyminen on tärkeää, voi kysyä miltä sinusta tuntuu ja mikä sinua huolestuttaa</p>	<p>Huomioidaan, että lapsi voi ilmentää tunteitaan kehonkielellä</p>		
<p>"- - vaikka lapsella ei oo sanoja niin vanhemmilla on niitä sanoja, elikkä vanhempi voi niitä puhuttaa vaikka sillä taval, et niinkun puhuttaa niitä lapsen tunteita, että "no sä oot varmaan nyt surullinen tai vihainen tai huolestunut tai" eli tää on tää, niitä keinoja lapselle sitte, että siinä vähä es tunnistaa niitä tunteitakin."</p> <p>"Se, että lapselle sanoitetaan niitä tunteita."</p>	<p>Jotta lapsi voisi tunnistaa omia tunteitaan paremmin, vanhempi voi puhuttaa niitä hänelle</p> <p>Vanhempi voi sanoittaa lapselle hänen tunteitaan</p>	<p>Vanhempi voi sanoittaa lapsen tunteita ja näin auttaa lasta ymmärtämään omaa erokokemustaan</p>		
<p>"- - arki ja rutiinit, mitä pikemmin ne saadaan niinkun toimiviksi niin sitä, se arjen rutiini parantaa."</p> <p>"Se arjen mahdollisimman pikainen sujuminen tukisi varmasti niinkun myös vanhempien selviytymistä ja etenkin nyt lasten selviytymistä."</p> <p>"Ikätason mukaisesti sen asian selittäminen ja se kosketus ja se läheisyys, niin nää on niitä ikätason mukaisia keinoja auttaa siinä niinkun lapsen kokemuksen, lasten auttamisessa."</p> <p>"Siinä vaiheessa kun vanhemmat on ite niinkun siinä</p>	<p>Arki ja rutiini ovat lapselle parantavia tekijöitä</p> <p>Arjen sujumisen nopea palauttaminen edesauttaa lapsen selviytymistä erosta</p> <p>Lapsen ikätason huomioimisen lisäksi on hyvä kiinnittää huomiota myös läheisyyteen ja kosketukseen</p> <p>Kosketus ja läheisyys ovat lapsen</p>	<p>Kosketus ja läheisyys auttavat lasta selviytymään erosta</p> <p>Rutiineihin palaaminen arjessa auttaa lasta pärjäämään erotilanteessa</p>		

kriisissä niin he eivät välttämättä kosketa sitä lasta hellästi, mut se että se kosketuskin on niinkun niin merkittävä asia sen lapsen hyvinvoinnin kannalta.”	hyvinvoinnin kannalta tärkeitä tekijöitä erotilanteessa		
”Sitte on ne tunteet, elikkä niihin tunteille, että tavallaan lapsikin saa tuntea niitä kaikkia tunteita. Sit se, että kun, ei ehkä siinä ensimmäisellä hetkellä, mut kun vähitellen myös se positiivinen palaute siitä lapsesta, että hän on, saa olla sellainen kun hän on ja se, että se positiivinen palaute ei tuu mistään mitä lapsi on tehnyt tai sanonut vaan siitä, että hän on olemassa.”	Lapsi saa tuntea kaikkia tunteita ja positiivisen palautteen antaminen siitä, että lapsi olemassa eikä siitä mitä lapsi on tehnyt. Sen tärkeyden kertominen lapselle vahvistaa lapsen itsetuntoa	On tärkeää antaa lapselle aikaa, hyväksyä hänen yksilöllinen reaktionsa ja vahvistaa hänen itseluottamustaan	
”Lasta ei voi pakottaa puhumaan.”	Lapsi reagoi tilanteeseen yksilöllisesti		
”Antaa niinku lapselle sitä tilaa, että ei pakota siihen sellaseen tunnetason analysointiin.”	Tilan antaminen lapselle tunteiden käsittelyssä		
”Mitä suuremmat asiat, sen pienemmin askelin.”	Asioiden järjestymiseen on annettava aikaa		
”Rehellinen ja avoin ilmapiiri, et lapsella on lupa puhua erosta.”	Rehellen ja avoimen ilmapiirin luominen erotilanteessa	Vapaus ja lupa puhua erosta sekä rehellinen ja avoin ilmapiiri perheessä auttavat lasta	
”Vahvistaisin sitä niinku avoimuutta ja sitä vapautta puhua siitä - - sit kun ne asiat tulee mieleen niin hänellä olis niitä ihmisiä kenen kaa hän sitä tilannetta käy läpi.”	Avoimuus ja vapaus puhua erosta ja, silloin kun lapsi haluaa keskustella asiasta, vanhempi on hänen tukenaan		
”Millä tavalla niinku huomioida lasta ja millä tavalla niinku tunnetasolla ja käytännön järjestelyissä niinku lapsi otetaan huomioon niin liittyy niihin aikuisten ratkaisuihin, sellasta et millasia valintoja niinku aikuiset on valmiita tekemään niinku lasten vuoksi.”	Lapsen tunteiden huomioiminen käytännön järjestelyistä päättäessä	Lapsen tunteiden ja ymmärryksen huomioiminen ja mahdollinen mielipiteen kysyminen erotilanteessa	
”Ne niinku huomioi lapsen, jo pysähtyy ajattelemaan miltä lapsista mahdollisesti tuntuu.”	Otaa huomioon miltä erotilanne voi lapsesta tuntua		
”Pyrkii taas miettimään, että mitä se sitten tarkoittaa sille lapselle oikeesti, että se perhe hajoaa.”	Lapsen ymmärryksen pohtiminen erotilanteessa		
”Mihin asioihin lapsi voi vaikuttaa, mistä asioista lapsen mielipidettä kannattaa kysyä, että miltä susta tuntuu tai mitä sä ajattelet.”	Lapsen mielipiteen kysyminen ja hänen tunteidensa huomioiminen erossa		
”Lapsethan niinkun ottaa sen, lapset on niin egosentrisiä, että ne ottaa sen ihan uskomattomistakin asioista sen syyllisyyden itselleen.”	Lapsi on hyvin minäkeskeinen ja kokee syy-yhteydet asioista hyvin omakohtaisesti	Huomioidaan lapsen kokema syyllisyys vanhempien erosta	Vanhempien ohjaaminen kertomaan erosta lapselle
” Ne voi vetää tosi suoria linjoja, et tää on tapahtunu, mä oon tehny tätä, tää on mun syy. Eli niinkun se, että niinku se asia pystytään avata niinkun heti kun siitä lapsille kerrotaan ja se ei riitä, että se avataan silloin kerran vaan siihen syyllisyyskysymykseen pitää palata kerta toisensa jälkeen.”	Lapsi syyllistää helposti itseään ympärillä tapahtuvista asioista Kerrotaan asia suoraan ja lapsen syyllisyyden kokemuksen ehkäisemiseksi asiaan palataan monta kertaa uudelleen	Vanhemman on palattava lapsen syyllisyyskokemukseen monta kertaa	
”Ehkä lapset syyllistää itseään, et se on meidän syy, et mä oon ollu tuhma tai tehny jotain, niin se pitää niinku sanoo ääneen, että ei oo heidän vikansa.”	Lapsen syyttömyyden korostaminen	Korostetaan lapsen syyttömyyttä vanhempien eroon	
”Nyt oon ainaki sen sanonut, et lapsen pitää tietää et se ei oo lapsen syy - -.”	Lapsen on tiedettävä, että eron syy ei liity häneen		
”Koskaan vanhempi ei sano liikaa siitä että ero ei ole lapsen syy - - lapsen tekemiset tai tekemättä jättämiset ei liity niinku vanhempien eropäätökseen.”	Lapsen syyttömyydestä erotilanteeseen ei voi puhua liikaa		
”- - kannattas niinkun lapselle kertoa se, että et miten se vaikut -, - - että miten se vaikuttaa lapsen arkeen, elikkä tuoda se sinne arjen tasolle, että miten se vaikuttaa lapsen arkeen - -.”	Kertominen eron vaikutuksista lapsen arkeen ja asioiden tuominen arjen tasolle	Vanhempien on otettava huomioon lapsen arjen muuttuminen eron myötä	
”Niistä muutoksista mitä lapsen elämään tulee, et	Erolla on aina vaikutuksia lapsen		

<p>vanhempien on turha tuudittautua siihen, että mikään ei muuttuisi lasten elämässä - - ne on niitä mistä pitää lapselle kertoa.”</p> <p>”Et lapsellehan voi sanoa, että äiti ja isä ei tiedä kaikkia asioita nyt, mutta me varmasti kerrotaan sulle - - ajan tasalla pitäminen, et mitä muutoksia ja misäkin tahdissa seuraa.”</p> <p>”Lasten ei tarts muuttaa kaikkia asioita - - lapselle se on niinku hyvin merkityksellistä niinku pitää niistä niinku kiinni niistä asioista, mitkä hänen elämänsä tuo sitä rutiinia ja ennakoitavuutta ja pysyvyyttä.”</p>	<p>arkeen ja sen muuttumiseen ja näistä asioista on kerrottava lapselle</p> <p>Vanhemmat tunnustavat tietämättömyytensä lapselle ja pitävät hänet ajan tasalla eron tuomista muutoksista</p> <p>Lapselle on hyvä kertoa, ettei kaikki muutu eron myötä. Elämään pysyvyyttä, ennakoitavuutta ja rutiinia tuottavat asiat ovat merkityksellisiä lapselle</p>			
<p>”- - vanhemmat eroo niin lapsi ei eroo vanhemmistaan.”</p> <p>”Lapsi saisi pitää molemmat vanhempansa mikäli vanhemmat kohtelevat lasta niinku lasten oikeuksien edellyttävällä tavalla.”</p>	<p>Vanhempien erossa lapsi ei eroa vanhemmistaan</p> <p>Molempien vanhempien säilyminen lapsen elämässä oikeudenmukaisesti</p>	<p>Molemmat vanhemmat säilyvät lapsen arjessa eron jälkeen</p>		
<p>”Ei se lapsi säry siitä totuudesta, että kyl se, et kuitenki ehkä sit on pahempi se, että on olevinaan ja isä on nyt on vaan matkoilla tai jotain, että siis se voi jatkuvasti voi jatkuvasti olla matkoilla ja sitte ku se paljastuu, et se ei oookkaan ollu matkoilla niin se on paljon pahempi.”</p> <p>”Mieluummin se totuus, mut eihän sitäkään tarvi rävyttää niinku kerralla, mut, että ei lähtis kuitenkaan niinku kertoo mitään muita tarinoita.”</p>	<p>Totuus erosta ei satuta lasta, pahempaa on asiasta valehteleva</p> <p>Lapselle rauhassa kerrottu totuus on parempi kuin perättömät tarinat erosta</p>	<p>Tärkeää on, että totuus erosta kerrotaan lapselle kiertelemättä</p>		
<p>”Ottaa sen iän huomioon, et millä tasolla ja sit, että ei ne aikuisten väliset asiat kuulu sitte lapselle, että sehän siinäkin sitte erottaa myös sen sitten, että lapsella on se, lapsi ei vaan, se vanhemmuus on ihan eri juttu kun sit taas ne, mitä siellä sitte heijän niinku aikuisten välillä tapahtuu.”</p> <p>”Ikätasosesti kertomaan, ettei tietysti pienelle lapselle vuodateta aikuisten asioita, että ei tarvii mennä niinku yksityiskohtiin.”</p> <p>”Miettisivät sen ikätason, että millä tavalla lapselle asia kerrotaan.”</p> <p>”Me puhutaan vaikeista aikuisten asioista. Sit se ero, niin sehän ei tarkota lapselle välttämättä yhtään mitään - -.”</p>	<p>Lapsen iän huomioon ottaminen erosta kerrottaessa</p> <p>Vanhempien keskinäiset suhteet ja vanhemmuus pidetään erillään lapselle kerrottavista asioista</p> <p>Pienelle lapselle ei kerrota eroon liittyvistä yksityiskohdista tai aikuisten välisistä asioista.</p> <p>Lapsen ikätaso on otettava huomioon, kun hänelle kerrotaan vanhempien erosta</p> <p>Lapsella ei välttämättä ole käsitystä siitä mitä ero tarkoittaa</p>	<p>Lapsen kehitystaso on huomioitava erosta kerrottaessa</p>		
<p>”Lapset vaistoo ja aistii.”</p> <p>”Äiti puhuu toista ja koko tilanne tuntuu ihan toiselta.”</p> <p>”Ilmapiihän on jo semmonen että lapset, et pitää niinku vaan ihan keskustella ja käydä läpi tätä asiaa.”</p>	<p>Lapsi tiedostaa tilanteen</p> <p>Lapselle tulee ristiriitainen tunne, jos vanhemman kertomus ja nykytilanne eroavat toisistaan</p> <p>Lapset vaistoavat tilanteen perheen ilmapiiristä</p>	<p>Lapsi tiedostaa vanhempien välisen muuttuneen tilanteen</p>		
<p>”Se vanhemman kertomus ei saa vaikuttaa siihen toisen vanhemman kohtaamiseen, elikkä, että pyrkii tukemaan sitä yhteistyövanhemmuutta kaikissa mahdollisissa tilanteissa.”</p> <p>”- - nimenomaan tällänen konkreettinen koko perhetä ja sitä yhteistyö vanhemmuutta vahvistava asia - - ne on kanssa sellasia että ku vanhemmat tekee jotain konkreettista omalle lapselleen, niin ne on ollu semmosia tosi harmonisia hetkiä.”</p>	<p>Yhteistyövanhemmuutta tuetaan kohtaamalla molemmat vanhemmat yhteisen tilanteen eri osapuolina</p> <p>Vanhempien tehdessä yhdessä lasta huomioivia asioita yhteistyövanhemmuus vahvistuu</p>	<p>Yhteistyövanhemmuuden tärkeys korostuu eron jälkeen ja sillä on suuri arvo lapselle</p>	<p>Vanhemmuuden tukeminen erotilanteessa</p>	<p>Terveystukemista ja tukea vanhemmuutta ja voimavaroja erotilanteessa</p>

<p>"Ku juttelette niinku, että saadaan ne yhteen ja toimimaan se suhde."</p> <p>"Yhteisestä vanhemmuudesta ja sen merkityksestä lapselle."</p> <p>"Neuvolakäyntejä taikka varhaiskasvatussuunnitelma-keskusteluita päiväkodissa tai vanhempainvarteissa niin mä aina kannustan vanhempia siihen, et ne menis niihin yhdessä, et se on niinku merkityksellistä lapselle."</p>	<p>Keskustelu auttaa vanhempien välisen yhteistyön toimimisessa</p> <p>Vanhempien välinen yhteistyön on merkittävä asia lapselle</p> <p>Vanhempien välinen yhteistyön näkyy lasta koskevien asioiden hoitamisena yhdessä</p>			
<p>"Pyritään tuoda se lapsen näkökulma esiin, siis sen, että lapsi rakastaa kumpaakin vanhempaansa. Kummallakin vanhemmalla on yhtä merkittävät roolit lapsen elämässä."</p> <p>"Korostan sitä, että te ootte, teil on molemmilla yhtäläinen oikeus lapseen ja muistaa, että se on oikeus äitiin ja isään, että teidän täytyy nyt yrittää järjestää se niin, että sillä lapsella, et sen lapsen näkökulmasta sen, et miten ne tapaamiset ja sellaset - -."</p> <p>"Se etävanhempikin, että ei sais tosiaan unohtaa, että lapsella täytyy säilyä isä sekä äiti, että."</p> <p>"- - pystyisivät arvostamaan sitä, että lapsi kykenee ja pystyy pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa. Eikä niinku yritä estää sitä tavalla tai toisella."</p>	<p>Molemmilla vanhemmilla on merkittävät roolit lapsen elämässä ja lapsi rakastaa heitä kumpaakin yhtälailla</p> <p>Lapsella on oikeus molempiin vanhempiin ja vanhemmilla on yhtäläiset oikeudet lapseen erossa</p> <p>Etävanhemmuus ei poista isänä tai äitinä olemisen merkitystä lapselle</p> <p>Vanhemmat pyrkivät ylläpitämään ja arvostamaan lapsen suhdetta molempiin vanhempiinsa</p>	<p>Lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa ja kummatkin heistä ovat yhtä tärkeitä lapselle eron jälkeen</p>		
<p>"Vaik se parisuhde katkee nii sit se vanhemmuus säilyy."</p> <p>"Oma vanhemmuuden arvostus sellasessa kriisitilanteessakin niin tota on tärkeää."</p> <p>"Kannustan vanhempia siihen, et vaik eropäätös on tehty niin sitä päättynyttä parisuhdetta käsiteltäisiin jollakin tasolla, jotta se yhteinen vanhemmuus eron jälkeen olisi mahdollista."</p> <p>"Vanhemmat kykenis näkemään toisensa niinku lapsen vanhempina, ei niinkään siinä huonosti päättyneen parisuhteen toisena osapuolena - -."</p> <p>"Heijän ei tarvii olla samanlaisia, että aika paljon on niitä sellasia vaatimuksia, että toisen pitää tehdä jollakin tavalla ollakseen niinku hyvä vanhempi lapselle."</p>	<p>Vanhemmuus säilyy parisuhteen loppumisesta huolimatta</p> <p>Kriisitilanteessa oman vanhemmuuden arvostus on tärkeää</p> <p>Yhteisen vanhemmuuden säilymisen kannalta erossa päättynyttä parisuhdetta on hyvä käsitellä</p> <p>Vanhempien kyky nähdä toisensa vanhempina eikä vain päättyneen parisuhteen osapuolena</p> <p>Vanhemmat hyväksyvät toisensa, eivätkä vaadi toisiltaan liikoja vanhemmuudessa</p>	<p>Vanhemmat omaavat yhtäläiset oikeudet vanhemmuudessa ja pyrkivät hyväksymään toisensa lapsen vanhempina</p>		
<p>"Usein vanhemmat on toistensa kanssa niin jotenkin kaukana, et ne ei pysty yhtään niinku keskusteleen keskenään sitten lapsi on siinä välikappaleena, et lapsi viestittää sitten sitä tietoo ja sitten se lapsen tieto voi olla vähän eri kun sitten se voi muuttuu matkan varrella ja sit niinku on tavallaan kaks, kaks todellisuutta - - lapsi usein joutuu välikappaleeksi täs."</p> <p>"Ja se tiedonkulku, mutta, että kyllähän ne aika avainasemassa kuitenkin on siinä - -."</p> <p>"Lapsi ei joudu vanhempiensa viestin välittäjäksi tai riitojen väliin."</p> <p>"Ei sais niinku haukkua sitä toista osapuolta."</p>	<p>Jos vanhempien välit ovat tulehtuneet, joutuu lapsi usein viestinviejäksi vanhempien väliin</p> <p>Erossa tiedonkulun toimivuus on avainasemassa</p> <p>Lapsi ei saa pudota vanhempien riitojen välikappaleeksi</p> <p>Vanhempien huonot välit eivät saisi vaikuttaa toisistaan puhumiseen kielteiseen sävyyn</p>	<p>Vanhempien huonot välit vaikuttavat lapseen kielteisesti ja tiedonkulun ongelmat vaikeuttavat vanhemmuuden toimivuutta</p>		
<p>"Toisaalt just vanhempien kautta niin - - mun mielest aika paljon lähentelee sitäki, et miten sitä vanhemmuutta otetaan siinä, lapsen näkökulman avaaminen.</p>	<p>Vanhemman oman tilanteen normalisointi vanhemmuuden tukemiseksi</p>	<p>Vanhemman saadesa oma tilanteensa normalisoitua, voi</p>		

<p>Ja sit mun mielest, mikä on tosi tärkeätä siinä vaiheessa - - se, että se niinkun, se vanhemman tilanteen normalisoiminen.”</p> <p>”Kaikki tuntee kaikkia tunteita ja, et se on normaalia, koska sitä siinä vaiheessa kun on se niinkun mikä tahansa kriisi päällensä niin sitä voi tuntea olevansa niin pirun pelottavan erilainen kuin muut niin ne aikuiset kuin lapsetkin, niinniin se, et jos normalisoidaan se tilanne, et joku ammattilainen sanoo hyvin selkeä sanaisesti, että ”tää on surullista, tää on rankkaa, mutta susta saa tuntua siltä kun susta tuntuu ja että nää eri kriisit, nää kuuluu ihmiseloon”.”</p> <p>”Vanhempi saa tukea lasta, mutta ei häiritä sillä omalla polullaan sen lapsen prosessin etenemistä.”</p> <p>”Aika vaikea antaa, itse jaksaa jos ei hae itselle apua ja se, että se avun hakeminen ei tapahtuisi siit niinku lasten avulla.”</p> <p>”Huolehtii sen oman jaksamisensa niin, että on pitkänki ajan päästä valmis niinku vastaamaan niihin lasten kysymyksiin.”</p> <p>”- - tuetaan vanhemmuutta silleen, että se vanhempi kulkee ikään kuin omaa polkuansa sen eron käsittelyssä ja lapsi kulkee omaansa - -.”</p> <p>”Antaa sen vanhemman olla siinä omassa vaiheessaan.”</p> <p>”Suru niin kova aikuisella - - et aikuinen jaksais siinäkin sanoo, että nyt on tällainen tilanne, tää ei johdu sinusta ja mä saan tähän apua - - et sekin lapselle usein riittää.”</p>	<p>Tukea ammattilaiselta vanhemman oman kriisitilanteen auttamiseksi</p> <p>Vanhempi erottaa oman eroprosessinsa lapsen kokemuksesta</p> <p>Vanhemman on autettava itseään, sekoittamatta lasta siihen</p> <p>Vanhempi hoitaa oman eroprosessinsa hyvin, jotta voi olla lapselle tukena myöhemminkin</p> <p>Vanhemmuuden tukemiseksi on hyvä osata erottaa vanhemman ja lapsen erilainen eroprosessi</p> <p>Vanhemmalle tilan antaminen omassa eroprosessin vaiheessa</p> <p>Lapselle usein riittää, että vanhempi kertoo tilanteesta ja siitä, että hän pärjää korostaen lapsen syyttömyyttä</p>	<p>hän olla myös lapsen tukena vanhempana</p> <p>Vanhempi erottaa oman eroprosessinsa lapsen omasta ja käsittelee eroa selkeästi erillään lapsen erokokemuksista</p>		
<p>”- - neuvolassa tai niinku erotilanteessa niinku vahvistaa sitä molempien niinku vanhemmuutta.”</p> <p>”Jos hienosti hoitaa niin sitähan täytyy niinku kehua ja kannustaa ku menee näin hyvin ja et ootte osannu näin hienosti ja, että lapset voi hyvin ja sitäkin puolta, että ei aina vaan sitten auteta siinä hetkessä kun on vaikeeta.”</p> <p>”Työntekijät kutsuisivat myös molemmat vanhemmat - - sitten järjestäisivät ainakin molemmille oman mahdollisuuden tulla kuulemaan lapseen liittyvissä asioissa.”</p>	<p>Neuvolasta käsin voidaan tukea vanhemmuutta erotilanteessa</p> <p>Vanhempien kannustaminen hyvin toimivassa vanhemmuudessa ja silloin kun asiat sujuvat</p> <p>Työntekijä huomioi molemmat vanhemmat lapseen liittyvien asioiden käsittelyssä</p>	<p>Pyritään ottamaan lapsen asioiden käsittelyyn mukaan molemmat vanhemmat ja kannustaa sekä tukee vanhemmuutta sen toimivassakin vaiheessa</p>		
<p>”Kaikki lasten ja perheiden kanssa toimivat ammattilaiset, että joka kohtaa tällasen, niin vois sanoa, että ota vaikka minuun yhteyttä, niinku tavallaan, et se apu on tarjottu, on tarjottu, on annettu ja sit myöskin se, että kun joku on sanonut, että voi auttaa niin vaikka sillä hetkellä ei ottaisikaan, tai sillä hetkellä tai millonkaan ottais sitä apua vastaan nii se, että tietää, et sitä on tarvittaessa saatavilla nii saattaa siinä asian käsittelyssä.”</p> <p>”Neuvolakäynneillä saattaa ollakki, et nouseeki ehkä isommaks asiaks se jotenkin se vanhemman sen hetken tilanne, että sitten sitä käyntiä voidaan, ainakin mä muokkaan niin, että sillä kerralla nyt ehkä sit jätetään vähemmälle ja tulee uudestaan sitten vaikka sen lapsen tarkastukseen, että vähän niinku soveltaen tilanteen mukaan.”</p> <p>”Kokonaiskartoituksesta - - kuka sä oot ja millanen</p>	<p>Ammattilaisten tarjoama tuki on merkittävää erotilanteessa, vaikkei vanhempi heti tarttuisi siihen, niin hän tietää sitä olevan tarjolla tarvittaessa</p> <p>Tuen tarve saattaa nousta neuvolakäynnillä keskeiseksi asiaksi ja käynnin sisältöä joustamalla voidaan tarjota apua kyseiseen tilanteeseen</p> <p>Tehdään kokonaisvaltainen kartoi-</p>	<p>Neuvolassa tarjottava tuki eroperheelle on merkittävä asia, johon vanhempi voi oman tarpeensa mukaan tarttua</p> <p>Eroperhettä voidaan tukea vanhempaa kuuntelemalla, kysymällä ja keskustelemalla</p>	<p>Vanhempien voimavarojen vahvistaminen erotilanteessa</p>	

<p>teijän perhe on ja mitä teidän perheelle on niinku tapahtunut.”</p> <p>”Tarkentavia kysymyksiä ihmisistä ja ihmisten välisistä suhteista ja ratkasuista.”</p> <p>”Dialogia ja sellast niinku kuuntelemista ja niihin asioihin reagoimista niinku mitä asiakas tuottaa.”</p>	<p>tus perheen erotilanteesta</p> <p>Esitetään tarkentavia kysymyksiä tilanteen selvittämiseksi</p> <p>Keskustelua ja kuuntelua asiakkaan auttamiseksi</p>			
<p>”Jos se lapsi saa jotain tukea, niin silloin se vanhempien huoli siitä lapsen hyvinvoinnista helpottaa, jolloin se vanhempikin voi vähän paremmin.”</p> <p>”Lapsi saa sitä apua, siis vanhemmat on kertonu meille, että lapset on levollisempia ja, että pystyvät tuomaan tunteitaan paremmin esiin ja, että he pystyvät niinkun puhumaan siitä vanhempien erosta, siitä tulee niinkun lisätyökaluja. Ja se, että se lapsi voi paremmin niin helpottaa sitä myös sitä niinkun vanhempien tilannetta.”</p> <p>”Mikä on niinku vanhemman oman jaksamisen merkitys niinku lapsen jaksamiseen ja lapsen tunteiden huomioon ottamisen tota kanssa.”</p> <p>”Tehdään lapsi niinku näkyväksi erossa ja lapsi, puhutaan lapsen näkökulmasta niin vaatii kuitenkin sitä, että sillä vanhemmalla on voimavaroja ja kykyä ottaa niitä lapsen tunteita vastaan.”</p>	<p>Lapsen selviytyminen erotilanteesta vaikuttaa vanhemman jaksamiseen</p> <p>Kun lapsi saa apua vanhempien eroon ja voi paremmin niin vanhempienkin tilanne helpottuu</p> <p>Vanhemman jaksaminen erotilanteessa vaikuttaa myös lapsen selviytymiseen</p> <p>Vanhemmat tarvitsevat voimavaroja auttaakseen lasta erotilanteessa</p>	<p>Lasten selviytymisen erotilanteessa heijastuu vanhempien jaksamiseen ja vanhempien voimavarat peilautuvat lapsen pärjäämiseen</p>		
<p>”Vahvuuksia ja hyviä asioita itsessä on ja sitte niinku tuodaan niitä esille.”</p> <p>”Myönteisten asioiden kautta.”</p> <p>”Ratkaisukeskeisyyteen ja niitten olemassa olevien hyvien asioiden vahvistamiseen.”</p> <p>”Uusien asioiden löytymiseen elämässä.”</p> <p>”Miten jostakin esimerkiksi negatiivisesta kehästä pääsis irti.”</p>	<p>Tuetaan vanhemman vahvuuksia ja positiivisia ominaisuuksia</p> <p>Asiaa lähestyminen myönteisten asioiden kautta</p> <p>Ratkaisukeskeisyyden ja nykyisten positiivisten asioiden vahvistaminen</p> <p>Uusien asioiden löytäminen elämässä</p> <p>Negatiivisesta kehästä irti pääseminen</p>	<p>Vanhemman voimavaroja tuetaan ja vahvuuksia voimistetaan olemassa olevien myönteisten asioiden kautta</p> <p>Vanhempaa kannustetaan uusien asioiden pariin, ratkaisukeskeisyyteen ja irti negatiivisesta kehästä</p>		
<p>”Et hyväksyy ne omat tunteensa, uskaltaa hakea apua.”</p> <p>”Muistuttaa siitä, että hetki kerrallaan. Aika rullaa koko aika eteenpäin, et niinku hetki kerrallaan ja asia kerrallaan, että kyllä se siitä.”</p> <p>”Vanhempi ei niinku siitä varsinaisesta päätöksestä enää joutuisi syyllistymään.”</p>	<p>Vanhempi hyväksyy tunteensa ja uskaltaa hakea apua itselleen</p> <p>Ajan antaminen itselleen erotilanteesta selviytymisessä</p> <p>Kun päätös on tehty, siitä ei enää saisi syyllistää itseään</p>	<p>Vanhemman on oman jaksamisensa tueksi annettava eron jälkeen aikaa itselleen ja hyväksyttävä omat tunteensa sekä päätöksensä</p>		
<p>”Se on niinku sit tavallaan palvelunohjausta - - ja no meillä ku on tää on perhetyö niinku tota tämmönen ennaltaehkäisevä perhetyö.”</p> <p>”Se ohjeistaminen sitten niihin instansseihin, missä mistä voi puhua tai, et voin sanoa, että ota neuvolassa yhteyttä tai niinku puhetta tästä ja näin.”</p> <p>”Kysytään sitä jaksamista ja niit voimavaroja ja ja jos tuntuu, et haluaa nyt tai myöhemmin jutella, niin sitten antaa näitä yhteystietoja. Tai tää, että kysytään, että haluatsä, että vaikka psykiatrinen sairaanhoitaja soittas sulle päin tai jotain.”</p>	<p>Palvelunohjaus apukeinona tuen tarjoamisessa</p> <p>Palveluohjausta vanhemman tarpeen mukaan</p> <p>Voimavarojen sekä jaksamisen mukaan vanhempaa ohjataan eteenpäin ja autetaan tarvittaessa yhteydenottamisessa auttaviin tahoihin</p>	<p>Palvelunohjaus erilaisille auttaville tahoille on yksi keino saada vanhemmalle kohdistettua tukea voimavaroihin</p>		

Liite 3. Muistilista terveydenhoitajalle eroperheen kohtaamiseen

<p>Terveydenhoitaja sosiaalisen tuen antajana</p>
<p>Emotionaalinen tuki</p> <p>Tuen tarve selvitetään ja tukea annetaan yksilöllisesti perheen tarpeen mukaan</p> <p>Emotionaalista tukea annetaan ja sen jatkuminen varmistetaan</p> <p>Tehdään kokonaisvaltainen kartoitus perheen tilanteesta</p> <p>Perheen tilanne otetaan puheeksi</p> <p>Koko perhe otetaan huomioon erotilanteessa</p> <p>Molempia vanhempia huomioidaan tasapuolisesti</p> <p>Tuen antamisessa huomioidaan myös eroperheen läheiset</p> <p>Vanhemmuita ja vanhempi-lapsi -suhdetta tuetaan</p> <p>Perhettä vahvistetaan ja yhteisövanhemmuuteen tuetaan</p> <p>Vanhemmille ei anneta valmiita ratkaisuja, vaan haastetaan miettimään itse</p> <p>Moniammatillisia verkostoja hyödynnetään</p> <p>Rohkaistaan ja rauhoitellaan, tilanteesta on mahdollista selvitä</p> <p>Emotionaalista tukea annetaan lapselle lapsen tunteita sanottamalla</p> <p>Lapsen näkökulma ja mielipiteet otetaan huomioon erotilanteessa</p> <p>Itseä ihmetyttävät asiat otetaan rohkeasti puheeksi</p> <p>Erilaisia puheeksi ottamisen keinoja käytetään</p> <p>Asiakasta kuunnellaan aidosti ja annetaan lupa puhua vaikeistakin asioista</p> <p>Vastauksiin reagoidaan</p> <p>Asiakasta varten ollaan läsnä ja hänet kohdataan sellaisena kuin hän on</p> <p>Työskennellään hyväksyvällä, kuuntelevalla ja empaattisella työotteella</p> <p>Eroprosessi ja erilaisten perheiden dynamiikka ymmärretään</p> <p>Vastaanottokäynnin teemaa voidaan tarvittaessa vaihtaa</p> <p>Tiedollinen tuki</p> <p>Eroperheille suunnatuista kunnan palveluista tiedetään ja perheitä ohjataan niiden pariin</p> <p>Tietoja erosta ja eropalveluista kootaan vanhemmille jaettavaan esitteeseen</p> <p>Työntekijä tietää avioeroon liittyvät teoreettiset näkökulmat</p> <p>Ajankohtaista tietoa annetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa</p> <p>Lapset huomioidaan erotilanteessa ja asian tärkeyttä korostetaan vanhemmille</p> <p>Lasten kokemusta arvostetaan</p> <p>Kriisin vaiheet tunnistetaan ja ne huomioidaan eroperheen kanssa työskentelyssä</p> <p>Perheen tarvitsemaa tietoa annetaan sopivina annoksina ja ajankohtina sekä sopivassa muodossa</p> <p>Työskennellään yksilöllisesti, asiakkaan tarpeiden mukaan</p> <p>Konkreettinen tuki</p> <p>Vaihtoehtoisia tukimuotoja esitellään, kuten kodinhoitoapu tai lastenhoitopalvelu</p> <p>Taloudellisen tuen tarve varmistetaan</p> <p>Tarjotaan eropalveluita ja keskusteluapua</p> <p>Annetaan työkalut tunteiden selvittelyyn</p> <p>Arjen rutiineja vahvistetaan</p> <p>Konkreettisen tuen tarve selvitetään havainnoimalla, kysymällä ja tarjoamalla tilanteen mukaan</p> <p>Tuen piiriin ohjeistetaan ja konkreettisesti autetaan tuen hakemiseen</p> <p>Konkreettisen tuen tarve on tärkeä kun asiakas on emotionaalisesti herkässä vaiheessa</p>

<p>Terveystenhoitaja ohjaa vanhemman roolia lapsen tukena erotilanteessa</p>
<p>Vanhempien ohjaaminen lapsen selviytymisen tukemiseksi erotilanteessa</p> <p>Huomioidaan, että lapsi voi ilmentää tunteitaan kehonkielellä</p> <p>Tuodaan esille lapsen näkökulma ja kysytään rohkeasti vanhemmilta sekä lapselta hänen suhtautumisestaan erotilanteeseen</p> <p>Kosketus ja läheisyys auttavat lasta selviytymään erosta</p> <p>Rutiineihin palaaminen arjessa auttaa lasta pärjäämään erotilanteessa</p> <p>On tärkeää antaa lapselle aikaa, hyväksyä hänen yksilöllinen reaktionsa ja vahvistaa hänen itseluottamustaan</p> <p>Vapaus ja lupa puhua erosta sekä rehellinen ja avoin ilmapiiri perheessä auttavat lasta</p> <p>Tärkeää on lapsen tunteiden ja ymmärryksen huomioiminen sekä mahdollinen mielipiteen kysyminen erotilanteessa</p> <p>Vanhempi voi sanoittaa lapsen tunteita ja näin auttaa lasta ymmärtämään omaa erokokemustaan</p> <p>Vanhempien ohjaaminen kertomaan erosta lapselle</p> <p>Huomioidaan lapsen kokema syyllisyys vanhempien erosta</p> <p>Vanhemman on palattava syyllisyys-kokemukseen monta kertaa</p> <p>Korostetaan lapsen syyttömyyttä vanhempien eroon</p> <p>Vanhempien on otettava huomioon lapsen arjen muuttuminen eron myötä</p> <p>Molemmat vanhemmat säilyvät lapsen arjessa eron jälkeen</p> <p>Tärkeää on, että totuus erosta kerrotaan lapselle kiertelemättä</p> <p>Lapsen kehitystaso on huomioitava erosta kerrottaessa</p> <p>Lapsi tiedostaa vanhempien välisen muuttuneen tilanteen</p>
<p>Terveystenhoitaja tukee vanhemmuutta ja voimavarojen käyttöä erotilanteessa</p>
<p>Vanhemmuuden tukeminen erotilanteessa</p> <p>Yhteistyövanhemmuuden tärkeys korostuu eron jälkeen ja sillä on suuri arvo lapselle</p> <p>Lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa ja kummatkin heistä ovat yhtä tärkeitä lapselle eron jälkeen</p> <p>Vanhemmat omaavat yhtäläiset oikeudet vanhemmuudessa ja pyrkivät hyväksymään toisensa lapsen vanhempina</p> <p>Vanhempien huonot välit vaikuttavat lapseen kielteisesti ja tiedonkulun ongelmat vaikeuttavat vanhemmuuden toimivuutta</p> <p>Kun vanhempi saa oman tilanteensa normalisoitua, voi hän olla myös lapsen tukena vanhempana</p> <p>Vanhempi erottaa oman eroprosessinsa lapsen omasta ja käsittelee eroa selkeästi erillään lapsen erokokemuksesta</p> <p>Lapsen asioiden käsittelyyn pyritään ottamaan mukaan molemmat vanhemmat ja kannustaan sekä tuetaan vanhemmuutta sen toimivassakin vaiheessa</p> <p>Vanhempien voimavarojen vahvistaminen erotilanteessa</p> <p>Neuvolassa tarjottava tuki eroperheelle on merkittävä asia, johon vanhempi voi oman tarpeensa mukaan tarttua</p> <p>Eroperheen vanhempaa voidaan tukea kuuntelemalla, kysymällä ja keskustelemalla</p> <p>Lasten selviytyminen erotilanteesta heijastuu vanhempien jaksamiseen ja vanhempien voimavarat peilautuvat lapsen pärjäämiseen</p> <p>Vanhemman voimavaroja tuetaan ja vahvuuksia voimistetaan olemassa olevien myönteisten asioiden kautta</p> <p>Vanhempaa kannustetaan uusien asioiden pariin, ratkaisukeskeisyyteen ja irti negatiivisesta kehästä</p> <p>Vanhemman on oman jaksamisensa tueksi annettava eron jälkeen aikaa itselleen ja hyväksyttävä omat tunteensa sekä päätöksensä</p> <p>Palveluohjaus erilaisille auttaville tahoille on yksi keino saada vanhemmalle kohdistettua tukea voimavaroihin</p>

Liite 4. Haastattelun teemat ja apukysymykset

Tutkimustehtävät	Haastattelun teemat ja kysymykset	Tutkimukset, josta teema nousee
1. Minkälaista sosiaalista tukea neuvolan terveydenhoitaja voi antaa eroperheille alle kouluikäiseen lapseen liittyvissä asioissa?	<p>Emotionaalinen tuki</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mitä emotionaaliseen tukeen sisältyy? 2. Mitä merkitystä emotionaalisen tuen antamisella on? 3. Mitä emotionaalisen tuen antaminen vaatii? 4. Miten tunnistat tuen tarpeen? <p>Emotionaalisen tuen tarjoaminen</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kenelle tukea voidaan antaa? 2. Minkälaista tukea pitäisi antaa? 3. Millä tavoin tukea voidaan antaa? 4. Minkälaista tukea olet antanut? 5. Minkälaista tukea on mahdollista antaa? <p>Tiedollinen tuki</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Minkälaista tiedollista tukea erotilanteessa voidaan antaa? 2. Millä tavoin tukea voidaan antaa kriisissä olevalle? 3. Minkälaista tukea olet antanut? 4. Mitä merkitystä tiedollisen tuen antamisella on? 5. Miten tunnistat tuen tarpeen? <p>Konkreettinen tuki</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Minkälaista konkreettista tukea eroperheille voidaan antaa? 2. Mitä merkitystä tuen antamiselle on? 3. Miten tunnistat tuen tarpeen? 	<p>Leino 2011 Ahlfors 2009</p> <p>Mäenpää 2008 Kukkurainen 2006 Leino 2011</p> <p>Ahlfors 2009 Seitsjoki 2008 Leino 2011</p> <p>Ahlfors 2009</p>
2. Millä tavalla neuvolan terveydenhoitaja voi tukea perhettä ottamaan alle kouluikäinen lapsi huomioon erotilanteessa?	<p>Vanhempien ero</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Minkälaisia eroon liittyviä tilanteita kohtaat työssäsi? 2. Miten huomioit työskentelytavoissasi eroperheet? 3. Miten tuet vanhempien voimavaroja eron hetkellä? 4. Miten ohjeistat perheitä erotilanteessa? 5. Miten tuet vanhemmuutta eron jälkeen? <p>Lapset eron keskellä</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Miten ohjeistaisit vanhempia kertomaan erosta lapsille? 2. Miten huomioit lapsen erotilanteessa? 3. Millä keinoin tuet vanhempia ottamaan lapsi huomioon erotilanteessa? 	<p>Kiiski 2011 Hokkanen 2005 Kauppinen 2013</p> <p>Soikkeli 2012 Aranne 2012 Karttunen 2010 Vainio 2013</p>

Liite 5. Tietoinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen

Minua on pyydetty osallistumaan Laurea-ammattikorkeakoulun terveydenhoitajaopiskelijoiden toteuttamaan opinnäytetyön haastattelututkimukseen: Terveydenhoitajan lapsiperheille antama sosiaalinen tuki erotilanteessa.

Olen saanut tiedotteen opinnäytetyöstä ja sen yhteydessä suoritettavasta tietojen keräämisestä ja käsittelystä. Minulle on tiedotteessa kerrottu, että kyseessä on opinnäytetyö, jonka tarkoitus on tuottaa tutkittuun tietoon perustuvaa materiaalia siitä minkälaista ja millä tavalla terveydenhoitajan työssä voidaan tukea vanhempia tukemaan lapsia erotilanteessa.

Allekirjoittamalla tämän asiakirjan annan suostumukseni osallistua tähän haastatteluna toteutettavaan tutkimukseen. Osallistumiseni on täysin vapaaehtoista ja voin peruuttaa sen milloin tahansa syytä ilmoittamatta.

Toivon, että haastattelu toteutetaan työpaikallani (kyllä/ei) _____

/ muussa tilassa, missä _____

Haastateltavan allekirjoitus

Nimen selvennys

Puhelinnumero

TUTKIJA

_____/____/____2015

Paikka ja pvm

Allekirjoitus

Nimen selvennys

Puhelinnumero

Liite 6. Tietoinen suostumus työntekijän osallistumisesta tutkimukseen

Työntekijääni on pyydetty osallistumaan Laurea-ammattikorkeakoulun terveydenhoitajaopiskelijoiden toteuttamaan opinnäytetyön haastattelututkimukseen: Terveydenhoitajan lapsiperheille antama sosiaalinen tuki erotilanteessa.

Olen saanut tiedotteen opinnäytetyöstä ja sen yhteydessä suoritettavasta tietojen keräämisestä ja käsittelystä. Minulle on tiedotteessa kerrottu, että kyseessä on opinnäytetyö, jonka tarkoitus on tuottaa tutkittuun tietoon perustuvaa materiaalia siitä minkälaista ja millä tavalla terveydenhoitajan työssä voidaan tukea vanhempia tukemaan lapsia erotilanteessa.

Allekirjoittamalla tämän asiakirjan annan työntekijälleni suostumuksen osallistua tähän haastatteluna toteutettavaan tutkimukseen työaikana.

Allekirjoitus

Nimen selvennys

Puhelinnumero

TUTKIJA

_____/____/2015

Paikka ja pvm

Allekirjoitus

Nimen selvennys

Puhelinnumero

Liite 7. Tiedote opinnäytetyöstä

Hyvä vastaanottaja,

Pyydämme teitä osallistumaan opinnäytetyömme tutkimukseen, josta kerrotaan tässä tiedotteessa. Opinnäytetyön nimi on Terveystieteiden tutkimuskeskuksen lapsiperheille antama sosiaalinen tuki erolanteissa. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tutkittua tietoa alle kouluikäisten kanssa työskentelevien terveydenhoitajien käyttöön. Opinnäytetyön toteuttavat terveydenhoitajaopiskelijat Sallamaari Junttila ja Salla Koskiahon Laurea-ammattikorkeakoulusta.

Opinnäytetyön empiirinen toteutus tapahtuu tammikuun 2015 aikana haastattelututkimuksena. Tavoitteena on saada tutkimukseen mukaan viisi oman alansa asiantuntijaa, jotka työskentelevät aiheen ympärillä. Tarkoituksena on tuottaa tutkittuun tietoon perustuvaa materiaalia siitä minkälaisista ja millä tavalla terveydenhoitajan työssä voidaan tukea vanhempia tukemaan lapsia erolanteissa. Työssä keskitytään erityisesti neuvolan terveydenhoitajiin, mutta työ on sovellettavissa moniammatillisesti.

Kaikki tutkimukseen kerätty tieto käsitellään luottamuksellisesti. Tutkimuksen tulokset julkaistaan ja niitä käsitellään ainoastaan siten, että tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys ei paljastu. Tutkimukseen osallistumalla voitte edesauttaa terveydenhoitajien työorientaatioiden kehittymistä huomioimaan paremmin lapset erolanteissa ja laajentaa terveydenhoitajien näkökulmaa sosiaalisen tuen antajana.

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Teillä on oikeus kieltäytyä tutkimuksesta ja keskeyttää se milloin tahansa. Tutkimuksesta ei aiheudu teille kuluja. Tutkimukseen ei liity terveydellisiä riskejä. Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota. Pyydämme teitä allekirjoittamaan ohessa olevan suostumusasiakirjan kahtena kappaleena, joista toisen voitte palauttaa haastattelun yhteydessä. Toinen suostumusasiakirja jää Teille lain edellyttämäksi jäljennökseksi.

Tutkimuksen vastuhenkilö on lehtori Lilja Palo, Laurea-ammattikorkeakoulu. Tutkimuksen toteutuksesta vastaavat terveydenhoitajaopiskelijat Sallamaari Junttila ja Salla Koskiahon, Laurea-ammattikorkeakoulu.

Annamme tarvittaessa mielellämme lisätietoja tutkimuksesta.

Ystävällisin terveisin,

Sallamaari Junttila
Terveystieteiden tutkimuskeskuksen
Laurea AMK
sallamaari.junttila@laurea.fi
Puh: 0400 651 191

Salla Koskiahon
Terveystieteiden tutkimuskeskuksen
Laurea AMK
salla.koskiahon@laurea.fi
Puh: 040 504 5492

Lilja Palo
Lehtori
Laurea AMK
lilja.palo@laurea.fi
Puh: 040 830 6152

Liite 8. Liitetaulukko

Tekijä(t), vuosi ja tutkimuksen nimi	Tutkimuksen tarkoitus	Kohderyhmä ja aineiston keruu- sekä analysointimenetelmät	Keskeiset tulokset
Aranne, A. 2012. Sadut lapsen apuna vanhempien eron jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.	Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia satuja lapsen apuna vanhempien erotessa.	<p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. aineiston keruumenetelmänä olivat haastattelu ja vanhempien muistiinpanot. Eläytymismenetelmä oli käytössä satuihin eläytymisen näkökulmasta.</p> <p>Tutkimuksen kohteena ovat lapsiperheet, joissa on leikki- ja/tai kouluikäisiä lapsia ja joissa vanhemmat ovat eronneet, n=8 (lapset).</p> <p>Aineiston analysointimenetelmänä oli sisällönanalyysi.</p>	<p>Tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan satujen kuvituksella oli tärkeä rooli. Vanhempien kokemus oli positiivinen. He kertoivat satujen lukemisella olleen iso merkitys lapsen ja vanhemman kiintymyssuhteelle. Satujen aiheuttamat reaktiot olivat vähän erilaisia eri perheiden välillä, iän, sukupuolen ja luonteen mukaan vanhempien mielestä.</p> <p>Vanhemmat olivat sitä mieltä, että lapset löysivät tarinoista yhtymäkohtia omaan elämäänsä ja samaistuivat satujen hahmoihin. Vanhemmat kokivat satujen lukemisen olleen hyödyllistä heille itselleenkin. Vanhempien mukaan sadut auttoivat heitä eron työstämisessä ja lapsen näkökulman hahmottamisessa ero-asioita kohtaan. Satuviikon ansiosta perheet ovat pystyneet puhumaan avoimemmin erosta ja sadut ovat auttaneet eron käsittelyä eteenpäin.</p>
Karttunen, R. 2010. Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Tampereen yliopisto. Psykologian laitos. Akaateeminen väitöskirja.	Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa lapsen asemaa huoltajuusriidoissa, lasten kuulemistilanteita havainnoimalla ja analysoimalla. Tutkimustulosten pohjalta laaditaan toimenpidesuosituksia, joilla tavoitellaan lapsen kuulluksi tuleamista ja hänen etunsa huomioonottamista.	<p>Kyseessä on etnografinen tutkimus, jossa pääasiassa oikeusasiakirjoista analysoidaan raportointeja lapsen kuulemistilanteista, niiden taustoista, lapsen ajatuksista ja hänen psykologisesta asemastaan.</p> <p>Tutkimuksen perusaineistona ovat kirjalliset dokumentit yhdeksästä olosuhdeselvittelystä ja 29 täytäntöönpanosovittelusta, n=49.</p> <p>Tulosten analysointi tapahtui jäsenmäärä taulukoittain.</p>	<p>Lasten eri tavoin osoittama kiintymys vanhempiinsa näkyi lähes kaikissa tutkimuksissa lasten kuulemisissa ja erikseen kuvatuissa tapauksissa. Molempien vanhempien osallistuminen eri ikävaiheiden kehitykseen on lapselle hyödyllistä. Merkittävää stressiä lapselle aiheutti tapaamis- ja yhteydenpitokatkot.</p> <p>Lapsen kuulemisissa huomattavin havaittu lapsen oma ongelma oli lojaalisuusristiriita, joka näkyi eri tavoin tapaamisissa. Lapset kokivat olevansa välikädessä vanhempiensa välillä ja se aiheutti lapselle paineita ja erilaisia oireita hänen iästään riippuen.</p> <p>Lojaalisuusristiriidan vuoksi kuulemistilanteet olivat vaikeita ja jännitteisiä. Lapsen kuulluksi tuleamista oikeutetusti ja suojelua riidan välikädeksi joutumista olisi syytä huomioida kuulemistilanteiden ammatillisen menetelyn kannalta tutkimustulosten mukaan.</p>
Kauppinen, N. 2013. Eron jälkeinen selviytyminen ja onnistunut yhteistyö eroper-	Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata eroperheiden selviytymiskertomuksiin perustuen sitä, millaisia kuvauksia vanhemmat	Tutkimus on laadullinen, narratiivinen tutkimus. Aineiston keruumenetelmänä on avoin ”narratiivis-dialoginen” haastattelu. Tutkimukseen haastat-	Tutkimustulosten mukaan vanhempien kertomuksissa erovanhemmuuden onnistumisesta yhteistä oli se, että vanhemmat olivat tehneet päätöksen yhdessä hoitaa lapsen asiat yhteistyössä hyvin ja toimia lapsen edun parhaaksi. Tutkimuksessa vanhemmat olivat oppineet

heiden tarinoissa. Turun yliopisto. Licensiaatintutkimus.	luovat erosta selviytymisestäään ja toimivasta yhteistyöstään lapsiin liittyvissä asioissa.	tiin 11 eronnutta aikuista ja viisi lasta, n=16. Aineiston analysointimenetelmänä on narratiivinen analyysi.	erottamaan vanhemmuudestaan parisuhteeseen liittyvät tunteet. Seitsemän eroperheen tarinoista muotoutui kolme hyvän yhteistyön toimintatapaa: saumaton, tiivis ja asiallinen yhteistyön malli.
Kiiski, J. 2011. Suomalainen avioero 2000-luvun alussa. Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään? Itä-Suomen yliopisto. Väitöskirja.	Vastaajien käsityksiä ja kokemuksia avioliiton purkautumisesta, avioeromotiiveja ja selviytymiskeinoja eron aiheuttamassa muutostilanteessa.	Aineisto kerättiin väestörekisterikeskuksen tietokannasta satunnaisotannalla Manner-Suomesta. Otantaan tuli mukaan 800 miestä ja miesten entiset aviopuolisoit. Tutkimukseen saatiin mukaan 224 miehen vastaukset ja 311 naisen vastaukset. Aineistolle tehtiin tilastollinen analyysi. Tutkimuksessa on illustroitu kvantitatiivisia tuloksia.	Naiset olivat miehiä aloitteellisempia avioeron alullepanossa. Avioliiton purkautuminen oli vaikeaa, mutta selviytyminen onnistunut hyvin. Avioeron psyykkinen kuormitus ilmeni ahdistuksena ja mielialan vaihteluna, mutta myös muina kielteisinä tunteina. Lähes puolet arvioi lasten kärsineen perheen rikkoutumisesta, mutta suurin osa eronneista piti lasten selviytymistä hyvänä. Yleisimmät eromotiivit olivat läheisyyden puute, erilleen kasvu ja puolison itsenäistyminen. Vastaajille eniten apua tuoneita selviytymiskeinoja olivat tulevaisuuteen suuntautuminen, eron työstäminen yksin ja sosiaalinen tuki. Vähemmän apua tuoneita coping-keinoja olivat avioeron pohtimisen välttäminen, uskonnollinen tuki ja ammattiapuun turvautuminen.
Linnavuori, H. 2007. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Väitöskirja.	Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää molempien vanhempiensa luona vuoroellen asuvien lasten näkökulmaa ja kokemusta eron jälkeisestä ajasta.	Tutkimusaineisto on kerätty haastattelemalla 20 vuoroasuvaa lasta ja havainnoimalla heidän tekemiään perhepiirrok-sia, n=20. Aineiston analyysimenetelmänä on sisällönanalyysi.	Tutkimuksessa haastatellut lapset kokivat, että heillä on kaksi kotia. Lapset kokivat, että heidän arkensa oli samanlaista molemmissa kodeissa. Heidän mielestään vuoroasuminen ei vaikuttanut heidän koulunkäyntiin tai harrastuksiin. Tutkimuksessa 93 prosenttia lapsista piti vuoroasumista parhaana vaihtoehtona vanhempien eron jälkeen. Lasten mielestä ratkaisuun vuoroasumisesta oli päädytty heidän etunsa huomioiden. Lapset kertoivat, että vuoroasuminen tuntui aluksi vaikealta, mutta he tottuivat siihen nopeasti. Vanhempien välinen yhteistyön toimivuus vaihteli eri perheiden välillä. Vuoroasuminen ei vaikuttanut sisarusten välisiin suhteisiin. Lasten kokemukset vuoroasumisesta perustuivat neljälle eri vuorovaikutustekijälle: asumisen fyysisille olosuhteille, lapsen asemalle sosiaalisena persoonana, lapsen omalle käsitykselle perheestä sekä kodista ja lapsen läheisille ihmissuhteille. Näiden tekijöiden myönteiset ja kielteiset puolet muodostavat lapsen kokemuksen vuoroasumisesta.
Mäenpää, M. 2008. "Laajempi	Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää yliopisto-	Jyväskylän yliopiston opiskelijat.	Opiskelijat saavat sosiaalisen tuen muodoista määrällisesti eniten emotionaalista tukea. Ystävät olivat emo-

<p>ystäväpiiri - keveämpi mieli?” Yliopisto-opiskelijoiden sosiaalinen tuki ja positiivinen mielenterveys. . Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.</p>	<p>opiskelijoiden saaman sosiaalisen tuen yhteyttä opiskelijoiden positiiviseen mielenterveyteen. Kuinka paljon emotionaalista, aineellista ja tiedollista tukea opiskelijat saavat, mitkä ovat tuen lähteet ja kokevatko opiskelijat saavansa tarpeeksi sosiaalista tukea. Lisäksi selvitetään opiskelijoiden tyytyväisyyttä itsen, itseluottamusta ja koherenssin tunnetta.</p>	<p>n=184 Aineisto kerättiin Internet-kyselylomake. Analysointimenetelmänä ristiintaulukointi, jossa muuttujien yhteyksien tilastollista merkittävyyttä tarkasteltiin Khin testiä. Analysointimenetelmänä ristiintaulukointi, jossa muuttujien yhteyksien tilastollista merkittävyyttä tarkasteltiin Khin testiä.</p>	<p>tionaalisen ja tiedollisen tuen tärkein lähde. Aineellista tukea opiskelijat saivat vähiten ja sen lähteen oli oma perhe. Yli puolet koki saavansa jatkuvasti tarpeeksi tukea, 1/10 koki, ettei saanut koskaan tarpeeksi sosiaalista tukea. Opiskelijat olivat suhteellisen tyytyväisiä itseensä ja enemmistöllä oli hyvä itseluottamus. Koherenssin tunne oli suhteellisen vahva. Emotionaalisella tuella oli eniten yhteyttä koherenssin tunteeseen, aineellisella itseluottamukseen ja tiedollisella lievä yhteys itseluottamukseen ja koherenssin tunteeseen. Kokemus tuen riittävyydestä oli kaikkein olennaisinta kaikkien positiivisen mielenterveyden eri osa-alueiden kannalta. Sosiaalinen tuki edistää positiivista mielenterveyttä ja sosiaalisen tuen eri muodoilla on erilainen merkitys positiivisen mielenterveyden eri osa-alueiden kannalta.</p>
<p>Soikkeli, S. 2012. Lapsen perheen jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.</p>	<p>Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla ja ymmärtää vanhempiensa eron kokeneiden lasten perhesuhteita sekä tarkastella lähemmin lasten eron jälkeisiä perhetulkin-toja.</p>	<p>Aineiston keruumenetelmänä olivat lasten teemahaastattelut, aikajana ja verkostokartat osana Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskuksen projektia. Kohderyhmänä lapset, n=10. Aineiston analysointimenetelmänä käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä.</p>	<p>Tutkimustulokset osoittivat, että lapset saattoivat pitää yhtälailla omia biologisia vanhempiaan tai esimerkiksi sisarusiaan itselleen läheisimpinä perheenjäseninään. Siihen, kuinka läheisiksi lapset kokivat omat perheenjäsenensä, vaikuttivat huomattavimmin yhdessä olo ja yhteinen tekeminen sekä lapsesta välittäminen ja huomioon ottaminen. Vanhempien uusien kumppaneiden suhteen lapset olivat melko vaitelaita. Perhetulkintojen perustan loi lapsen biologinen perhe muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Tutkimuksen mukaan lapset sanoivat arvostavansa perheissään erityisesti myönteistä ilmapiiriä, toisen huomioon ottamista ja toisistaan välittämistä. Negatiiviset erosta seuranneet tekijät olivat lasten mukaan vanhempien toistuvien riitojen todistaminen ja kuuleminen.</p>
<p>Vainio, E. 2013. Lapsen perhekäsitys ja suhde vanhempiin eron jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma.</p>	<p>Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla, jäsentellä ja selittää vanhempien eron kokeneiden lasten perhekäsityksiä ja lasten suhteita vanhempiinsa eron jälkeen heidän itsensä luonnehtimina.</p>	<p>Tutkimuksen aineiston keruumenetelmänä käytettiin teema-haastattelua, verkostokarttoja ja aikajanoja. Tutkimuksessa haastateltiin yhtätoista 7-15-vuotiasta vanhempiensa eron kokenutta nuorta, n=11. Aineiston analysointimenetelmänä oli sisällönanalyysi.</p>	<p>Tutkimuksessa lasten kuvailemat perhekäsitykset olivat hyvin yksilöllisiä. Biologinen perhe näyttäytyi lasten kertomuksissa perustana, johon mahdolliset uudet perheenjäsenet täydentyivät. Uus- ja puolisisarusukset, vanhempien uudet puoliset ja sukulaiset kuuluivat myös kaikkien lasten perhekäsityksiin. Vähäinen yhdessä vietetty aika vanhemman uuden puolison kanssa oli tekijänä sille, että vanhemman uutta puolisoa ei pidetty perheeseen kuuluvana. Siihen, kuinka läheisiksi lapset määrittivät omat per-</p>

			<p>heenjäsenensä, vaikutti yhdessä tekeminen, kiintymyksen osoittaminen lasta kohtaan ja hänen huomioon ottaminen.</p> <p>Tutkimuksessa eroperheen lapset kuvailivat suhdettaan vanhempiinsa enimmäkseen lämpimiksi ja läheisiksi vuorovaikutteisiksi ihmissuhteiksi. Äidit koettiin yleensä ottaen läheisemmiksi kuin isät.</p>
--	--	--	--